**T.C.**
**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ**
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**
**İSLAM HUKUKU ANABİLİM DALI**

**YÜKSEK LİSANS**

# ALMANYA'DA SÜNNET (HİTÂN) TARTIŞMALARI VE İSLAM HUKUKUNDA SÜNNET

**MUHAMMED ŞAHİN**

**2501201755**

**TEZ DANIŞMANI**

**Dr. Öğr. Üyesi MERVE ÖZAYKAL**

**İSTANBUL – 2023**

# ÖZ

## ALMANYA'DA SÜNNET (HİTÂN) TARTIŞMALARI VE İSLAM HUKUKUNDA SÜNNET

**MUHAMMED ŞAHİN**

Köln Eyalet Mahkemesi 7 Mayıs 2012 tarihli gerekçeli kararında gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini haksız müdahale yani yaralama olarak değerlendirmişti. Karar özellikle Almanya'da yaşayan Müslümanların ve Yahudilerin tepkisini çekmekle beraber hukuk camiasında sünnetin hukuka uygun olup olmadığının tartışılmasına neden olmuştu. Aynı zamanda Köln Eyalet Mahkemesinin sünneti yaralama olarak değerlendirmiş olması hekimleri mesleklerini icra etme noktasında zor durumda bırakmıştı. Çünkü hekimlerin, mahkeme kararı sonrası sünnet etmeye devam etmeleri riskli olup yargılanma ihtimalini barındırmaktaydı. Nitekim sünnet konusundaki hukukî belirsizlik nedeniyle, Berlin Yahudi Hastanesinde dinî nedenle yapılan sünnetlerin durdurulduğu açıklanmıştı. Federal Hükûmet, hukukî belirsizliğin bir an önce giderilmesi için Alman Etik Kurulunun tavsiyelerinin hemen hepsini içeren bir kanun tasarısı hazırlamıştı. Hem söz konusu kanun tasarısında yer alan sünnetin hukuka uygun olma şartları, hem de mahkeme kararına dair ortaya çıkan hukukî tartışmalarda ileri sürülen argümanlar, bu çalışmada fıkıhta velayet hakkının erkek çocuk sünnetini kapsayıp kapsamadığı ve fıkıhta tıbbî müdahalenin meşru olmasının şartlarının incelenmesini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle fıkıhta velayet hakkının erkek çocuk sünnetini kapsayıp kapsamadığı ve tıbbî müdahalenin fıkha uygun olmasının şartları ele alınacaktır. Çünkü hem ileride sünnet kanunu olarak yürürlüğe girecek sünnet hakkındaki kanun tasarısında, hem de mahkeme kararına dair ortaya çıkan hukukî tartışmalarda ileri sürülen argümanlarda, bahsi geçen konular üzerinde durulmuştu. Bu nedenle sözü

geçen konuların fıkıh bölümünde ele alınmış olması, hem sünnet hakkındaki kanun tasarısında sünnetin hukuka uygun olmasının şartlarının, hem de mahkeme kararına dair ortaya çıkan hukukî tartışmalarda ileri sürülen argümanların fıkhî açıdan daha kolay bir şekilde kıyaslanarak değerlendirilebilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla bu çalışmanın hedefi Alman hukuk literatüründeki görüşlerin fıkıh ile karşılaştırılıp değerlendirilmesidir. Nitekim Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet kararını desteklemeyen hukukçular sünneti velayet hakkı kapsamında değerlendirmişlerdir. Dolayısıyla bu görüş fıkhın çocuk sünnetine bakışına benzemektedir. Aynı şekilde mahkeme kararını desteklemeyen hukukçular, ebeveyn rızasının sünneti hukuka uygun hale getireceğini belirtmişlerdir. Fıkıhta da gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilebilmesi için velisinin rızasına başvurulmalıdır.

**Anahtar Kelimeler:** Köln Eyalet Mahkemesi, sünnet, Alman Etik Kurulu, din özgürlüğü, velayet hakkı, tıbbî endikasyon, rıza

# ABSTRACT

## DISCUSSIONS ON CIRCUMCISION IN GERMANY AND CIRCUMCISION IN ISLAMIC LAW

**MUHAMMED ŞAHİN**

In its reasoned decision dated 7 May 2012, the Cologne State Court considered the circumcision of an immature child for religious reasons as unjustified interference, in other words injury. The judgement drew the reaction of Muslims and Jews living in Germany and caused the legal community to discuss whether circumcision is lawful or not. At the same time, the fact that the Cologne State Court evaluated circumcision as an injury has put physicians in a difficult situation in terms of performing their profession. Because it is risky for physicians to continue performing circumcision after the court decision and there is a possibility that they may be prosecuted. As a matter of fact, due to the legal uncertainty regarding circumcision, it was announced that circumcisions performed for religious reasons were stopped at the Jewish Hospital in Berlin. In order to resolve the legal uncertainty as soon as possible, the Federal Government has prepared a draft law containing almost all of the recommendations of the German Ethics Committee. Both the conditions for the legality of circumcision in the draft law in question and the arguments put forward in the legal debates arising from the court decision made it necessary to examine whether the right of custody in Islamic law covers circumcision and the conditions for the legality of medical intervention in Islamic law in the third part of the study. Because both the draft law on circumcision, which will be enacted as the law on circumcision in the future, and the arguments put forward in the legal discussions regarding the court decision have focused on the aforementioned issues. For this reason, the fact that the aforementioned issues are dealt with in the Islamic

law section has made it easier to compare and evaluate both the conditions for circumcision to be lawful in the draft law on circumcision and the arguments put forward in the legal debates regarding the court decision in terms of Islamic law. As a matter of fact, the jurists who did not support the Cologne State Court's decision on circumcision evaluated circumcision within the scope of parental rights. Therefore, this view is similar to the view of Islamic law on child circumcision. Likewise, the jurists who did not support the court decision stated that parental consent would make circumcision legal. In Islamic law, the consent of the parents must be sought in order to circumcise an incompetent child.

**Key Words:** Cologne State Court, circumcision, German Ethics Committe, freedom of religion, custody rights, medical indication, consent

# ÖNSÖZ

Köln Eyalet Mahkemesi 7 Mayıs 2012 tarihli kararında gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini -velev ki ebeveyn rızasına dayansın- bedene haksız müdahale olarak değerlendirmişti. Bu çalışmanın özünü mahkemenin kararına dair ortaya çıkan hukukî tartışmalarda ileri sürülen argümanların fıkhî açıdan değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Sünnetin dinî önemi din özgürlüğünün icrası noktasında mahkeme kararını da etkilemesi gerektiği düşüncesiyle çalışmanın ilk bölümünde Hristiyanlık ve Yahudilikte sünnetin yeri ele alınmıştır.

İkinci bölümde mahkeme kararına dair ortaya çıkan hukukî tartışmalarda kararı destekleyen ile desteklemeyen hukukçuların görüşleri farklı başlıklar altında incelenmiştir.

Son bölümde ise söz konusu hukukî tartışmaların fıkhî açıdan değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu çalışmanın her aşamasında tüm yoğunluğuna rağmen bir an olsun desteğini esirgemeyip her türlü katkıyı sağlayan saygıdeğer danışman hocam Dr. Merve Özaykal'a en kalbi duygularla teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı şekilde bu çalışmanın şekillenmesinde katkılarını eksik etmeyen saygıdeğer Prof. Dr. Servet Bayındır ve Doç. Dr. Ümit Horozcu hocalarıma teşekkürü borç bilirim. Çalışmanın muhtelif yerlerinde sağladığı katkılardan dolayı Mine Doğan'a da teşekkür ederim. Son olarak her daim arkamda olup her türlü desteği sağlayan başta anne babam olmak üzere abi ve ablalarıma en kalbi duygularla teşekkürlerimi sunuyorum.

İstanbul, 2023

Muhammed ŞAHİN

# İÇİNDEKİLER

**ÖZ** ..... **ii**

**ABSTRACT** ..... **iv**

**ÖNSÖZ** ..... **vi**

**KISALTMALAR LİSTESİ** ..... **x**

**GİRİŞ** ..... **1**

**BİRİNCİ BÖLÜM**

**SÜNNETİN TARİHİ ve İSLAM ÖNCESİ SEMÂVÎ DİNLERDEKİ YERİ**

1.1. SÜNNETİN TARİHİ SÜRECİ ..... 8

1.2. İSLAM ÖNCESİ SEMÂVÎ DİNLERDE SÜNNET ..... 12

1.2.1. Yahudilikte Sünnet ..... 12

1.2.2. Hristiyanlıkta Sünnet ..... 16

**İKİNCİ BÖLÜM**

**KÖLN EYALET MAHKEMESİ KARARI BAĞLAMINDA ALMANYA'DA SÜNNET TARTIŞMALARI**

2.1. ALMANYA'DA SÜNNET ..... 21

2.2. MAHKEME KARARLARINA KONU OLAY ..... 22

2.3. OLAYA İLİŞKİN GEREKÇELİ MAHKEME KARARLARI ..... 23
2.3.1. Köln Asliye Ceza Mahkemesinin Olaya İlişkin Gerekçeli Kararı.24
2.3.2. Köln Eyalet Mahkemesinin Olaya İlişkin Gerekçeli Kararı ..... 25
2.4. DİNÎ TOPLULUKLARIN MAHKEME KARARINA TEPKİLERİ……...27
2.4.1. Almanya Yahudileri Merkez Konseyinin (Zentralrat der Juden in Deutschland/ ZDJ) Tepkisi ..... 28
2.4.2. Müslüman Dinî Topluluklar ve Sivil Toplum Örgütlerinin Tepkisi.……29
2.4.3. Almanya Evanjelik Kilisesinin Tepkisi ..... 31
2.5. SÜNNET KANUNUNUN ÇIKARILMASI ..... 32
2.5.1. Sünnet Kanununun Kapsamı ..... 34
2.5.2. Sünnet İçin Aranan Şartlar ..... 35
2.5.2.1. Sünnetin Tıp Biliminin Kurallarına Uygun Bir Şekilde Gerçekleştirilmesi. ..... 35
2.5.2.2. Etkili Ağrı Tedavisinin Uygulanması ..... 36
2.5.2.3. Kapsamlı Bilgilendirme ..... 36
2.5.2.4. Çocuk İradesinin Dikkate Alınması ..... 37
2.6. SÜNNETE İLİŞKİN HUKUKÎ ARGÜMANLAR ..... 37
2.6.1. Sünnetin Hukuka Uygun Olmadığı Görüşü ..... 37
2.6.1.1. Sünnetin Yaralama Suçu Kapsamında Olduğu ..... 38
2.6.1.2. Dinî Nedenli Sünnette Tıbbî Endikasyon Yokluğu..... 39
2.6.1.3. Çatışan Haklarda (Ebeveyn Hakları- Çocuk Hakları) Çocuğun Haklarının Üstün Olduğu…….. ……..41
2.6.2. Sünnetin Hukuka Uygun Olduğu Görüşü ..... 44
2.6.2.1. Çocuk Sünnetinin Yaralama Suçu Kapsamında Olmadığı .... 44
2.6.2.2. Sünnetin Tıbbî Açıdan Faydalı Olduğu ..... 46
2.6.2.3. Sünnetin Ebeveyn Hakkı Kapsamında Olduğu ..... 48

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

## FIKIHTA SÜNNET VE HEKİMİN TIBBÎ MÜDAHALESİNDEN SORUMLULUĞU

3.1. SÜNNETİN SEMANTİK ANALİZİ ..... 51
3.2. SÜNNET OLMANIN DİNÎ HÜKMÜ ..... 52
3.3. SÜNNET OLMANIN VAKTİ ..... 54
3.4. SÜNNETSİZ KİŞİYE İLİŞKİN HÜKÜMLER ..... 56
3.5. FIKIHTA VELİNİN ÇOCUĞUNU SÜNNET ETTİRME HAKKI. 58
3.6. FIKIHTA TIBBÎ MÜDAHALE ..... 66
3.6.1. Fıkıhta Tıbbî Müdahalenin Hukuka Uygunluk Şartları ..... 67
3.6.1.1. Müdahalenin Hâzik Doktor Tarafından Gerçekleştirilmesi . 68
3.6.1.2. Hastanın Rızasının Alınması ..... 71
3.6.1.3. Tıbbî Müdahalenin Mutat Üzere Gerçekleştirilmesi ..... 74
3.6.1.4. Tıbbî Gereklilik (Endikasyon) ..... 77
**SONUÇ ..... 82**
**KAYNAKÇA ..... 89**

## KISALTMALAR LİSTESİ

| | |
|---|---|
| **b.** | : bin, ibn (oğlu) |
| **bk.** | : bakınız |
| **b.y.** | : Basım Yeri Yok |
| **ed.** | : Editör |
| **Hz.** | : Hazreti |
| **MÖ** | : Milâttan Önce |
| **MS** | : Milâttan Sonra |
| **ö.** | : Ölüm tarihi |
| **r.a.** | : Radiyallahu anh |
| **r.anhâ** | : Radiyallahu anhâ |
| **s.a.v.** | : Sallallâhu aleyhi vesellem |
| **TDV** | : Türkiye Diyanet Vakfı |
| **t.y.** | : Tarih Yok |
| **vd.** | : ve diğerleri |
| **y.y.** | : Yayıncı Yok |
| **yy.** | : Yüzyıl |

# GİRİŞ

## ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Bu araştırma Almanya'daki bir yerel mahkemenin, milyonları endişelendiren gerekçeli kararı sonrası ortaya çıkan tepkiler ve hukukî tartışmaları konu edinmektedir. 4 Kasım 2010 tarihinde Almanya'da Müslüman bir hekim, Köln'deki muayenehanesinde dört yaşındaki Müslüman bir çocuğu ebeveyninin rızasından hareketle sünnet etmişti. Müdahaleden iki gün sonra çocuğun sünnet mahallinde kanama meydana geldiği için anne, çocuğunu Köln Üniversitesi Hastanesinin çocuk acil bölümüne götürdü. Burada, kanama kısa sürede durduruldu. Ancak yaşanan olaydan haber alan Köln Cumhuriyet Savcılığı, bir kişiye tehlikeli aletle fiziksel istismarda bulunduğu gerekçesiyle hekimi dava etmiştir. Köln Asliye Ceza Mahkemesi, müdahalenin ebeveyn rızasından hareketle ve tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirildiği gerekçesiyle sünneti haklı müdahale kapsamında değerlendirmiştir. Bu karar üzerine Savcılık, istinaf kanun yoluna başvurarak olayı bir üst mahkeme olan Köln Eyalet Mahkemesine taşımıştır. Burada da hekimin beraatine yönelik karar açıklanmışsa da gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesi -velev ki ebeveyn rızasına dayansın- bedene haksız müdahale olarak değerlendirilmiştir.[1]

Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesi konusundaki gerekçeli kararında dikkat çeken husus, sünnetin dünya genelindeki yaygınlığının dikkate alınmamış olmasıdır. Halbuki Köln Eyalet Mahkemesinin kararını eleştiren hukukçular tarafından sünnetin tarihi ve dünya genelindeki yaygınlığına hukukî tartışmalarda sıkça atıfta bulunulduğu görülmektedir. Kaldı ki sünnetin dünya genelindeki yaygınlığının Köln Asliye Ceza

[1] Landgericht Köln (LG. Köln), 151 Ns 169/11 (7 Mayıs 2012).

Mahkemesinin kararında etkili olduğu görülmektedir.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde, sünnetin tarihi, dünya genelindeki yayılışı, Yahudilikteki ve Hristiyanlıktaki yeri ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ilk önce sünnet olayına ilişkin Köln Asliye Ceza Mahkemesi ve Köln Eyalet Mahkemesinin gerekçeli kararlarına yer verilecektir. Akabinde Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesi konusundaki kararına yönelik Müslüman toplulukların ve sivil toplum örgütlerinin, Almanya Yahudileri Merkez Konseyinin ve Almanya Evanjelik Kilisesinin eleştirilerine yer verilecektir. Bundan sonra Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet kararı sonrasında sünnetin haklı müdahale olup olmadığı konusunda ortaya çıkan hukukî tartışmalarda ileri sürülen temel argümanlara yer verilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümü iki kısım halinde ele alınacaktır. Birinci kısımda sünnetin fıkhî yönü incelenecektir. Bu yapılırken sünnetin dinî hükmü, vakti, sünnetsiz kimsenin namazı, kestiğinin yenilip yenilemeyeceği ve şahitliği gibi konular ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünün ikinci kısmında ise ilk önce fıkıhta velayet hakkının sünneti kapsayıp kapsamadığı incelenecektir. Daha sonra fıkıhta tıbbî müdahalenin meşru olma şartları ele alınacaktır.

## ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Köln Eyalet Mahkemesi 7 Mayıs 2012 tarihli mahkeme kararında gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini bedene haksız müdahale yani yaralama (müessir fiil) olarak değerlendirmişti.[2] Karar hukuk camiasında sünnetin hukuka uygun olup olmadığı konusunda tartışmaların ortaya çıkmasına neden olsa da kararı endişeyle karşılayan kesim Almanya'da yaşayan Müslüman ve Yahudilerdi. Çünkü karar özellikle Müslüman ve Yahudilerin dinî-kültürel ritüel olarak

[2] LG. Köln, 151 Ns 169/11.

yüzyıllardır uygulayageldikleri sünnetin sorgulanmasının ilk örneğini teşkil etmiştir. Ancak Yahudilerin karardan duydukları endişenin Müslümanlarınkinden farklı boyutta olduğu söylenebilir. Nitekim Avrupa Hahamlar Konferansı Başkanı Hahambaşı Pinchas Goldschmidt, mahkeme kararını Holokost'tan beri Yahudilere karşı yapılan en büyük saldırı olarak yorumlamıştır.[3]

Görebildiğimiz kadarıyla Almanya'daki pek çok hukukçu, Müslümanları sünnet tartışmalarının tarafı kabul etmemiştir. Gerekçe olarak da İslam'da sünnetin gerekli olmadığı şeklindeki görüşlerin sıkça bildirildiğine rastladık. Bu iddiaların doğruluğunun araştırılması da aynı zamanda bu çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır. Bu nedenle bu çalışmada aynı şekilde sünnetin dinî hükmü, uygulanma vakti ve sünnetin terk edilmesinin hükmü gibi konular incelenmiştir.

Ayrıca Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet kararı üzerinden yaklaşık on yıl geçmesine rağmen bizim çalışmamıza kadar Almanya'da yaşanan sünnet tartışmalarını geniş çaplı ele alan Türkçe bir çalışmanın yapılmamış olmasını eksiklik olarak yorumlamak mümkündür. Bu çalışmayla söz konusu eksikliğin bir nebze olsun giderilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmanın bir diğer amacı, Almanca'ya hâkim olan Türk araştırmacıları Almanya'da yaşanıp Türk dünyasını yakından ilgilendiren meseleleri aynı zamanda Türkçe olarak da çalışıp ülkemizdeki akademik camiaya tanıtmaya ve katkıda bulunmaya teşvik etmektir.

Bu çalışmada Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet kararına dair Müslüman, Yahudi ve Hristiyan dinî topluluk temsilcilerinin görüşlerine ayrı başlıklar altında yer verilecektir. Bu sayede Müslüman, Yahudi ve Hristiyanların Köln Eyalet Mahkemesinin kararına nasıl baktıkları daha net ortaya çıkarılmış olacaktır. Bunun yanında Köln Eyalet Mahkemesinin kararına dair hukukî tartışmalar incelenirken

[3] *Zeit Online*, "Rabbiner halten Urteil für schwersten Angriff auf jüdischen Leben seit Holocaust" (3 Aralık 2013), 1.

kararı destekleyen ve desteklemeyen hukukçuların temel argümanlarına yine ayrı başlıklar altında yer verilecektir. Bu sayede tıbbî müdahalenin fıkha uygunluk şartlarının inceleneceği üçüncü bölüm ile hukukî tartışmaların inceleneceği ikinci bölüm arasındaki bağlantı daha rahat kurulabilecek dolayısıyla görüşler karışıklığa mahal vermeden daha rahat ayırt edilip değerlendirilebilecektir.

## ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Bu çalışmanın birinci bölümünde sünnetin tarihi ile Yahudilik ve Hristiyanlıktaki yeri incelenmiştir. Bu bölümde daha ziyade Türkçe ve Almancada kaleme alınan kitap, makale ve tezlerden faydalanılmıştır. Faydalanılan kaynakların en eskisi Antik Yunan tarihçi Herodot'un *Herodot Tarihi* adlı eseridir. Bu kitabın özelliği pek çok konuya kaynaklık teşkil etmesidir. Sünnetin tarihi ve milletler arasında nasıl yayıldığına dair bilgi veren en eski kaynaklardandır. Sünnetin tarihi Hristiyanlık ve Yahudilikteki yeri hakkında bilgi edindiğimiz ve yakın tarihe ait olan çalışma ise Asaf Ataseven'in *Sünnet "Hitan"* adlı eseridir. Bu konuda faydalandığımız bir diğer eser David Gollaher'in *Das verletzte Geschlecht: Die Geschichte der Beschneidung* adlı eseridir. Söz konusu eser sünnet konusunda özellikle Alman literatüründe çokça kaynak gösterilmektedir. Bilal Gök'ün *Semavi Dinlerde Sünnet Geleneği* adlı yüksek lisans tezi, Mustafa Kıranatlıoğlu'na ait "Hristiyanlıkta Sünnet" ve "Yahudilikte Sünnet" ile Salih Çinpolat'ın "Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri" adlı makaleleri bu bölümde en çok faydalanılan kaynaklardandır. Özellikle söz konusu yüksek lisans tezi ve makalelerde konuların daha sistematik bir şekilde ele alınmış olması onlardan faydalanmayı kolaylaştırmıştır. Bunun yanında sünnete dair İncil ve Tevrat'taki pasajlar ilgili siteden (https://www.kutsalkitap.org/online-incil-oku/) incelenmiştir.

İkinci bölümdeki bazı kaynaklar internet sitelerinde yayımlanmış olmaları nedeniyle bu kaynaklara doğrudan internet siteleri üzerinden erişilmiştir. Örneğin, sünnete dair yayımlanan mahkeme kararlarına, özel olarak yayımlandıkları

sitelerden[4] erişim sağlanmıştır. Aynı şekilde Müslüman, Yahudi ve Hristiyan dinî topluluk temsilcilerinin Köln Eyalet Mahkemesinin gerekçeli kararına dair tepkileri daha çok basın bildirisi şeklinde resmî internet siteleri üzerinden yayımlanmış olmaları nedeniyle, bu noktada da kaynaklara doğrudan internet siteleri[5] üzerinden erişim sağlanmıştır. Aynı şekilde sünnete dair hazırlanan kanun tasarısına ve Almanya'da Resmî Gazete'de yayımlanan sünnet kanununa da doğrudan internet siteleri[6] üzerinden erişim sağlanmıştır.

Sünnetin fıkhî yönünün ele alındığı çalışmanın üçüncü bölümünün ilk kısmında yer alan konular doğrudan ana kaynaklar üzerinden incelenmiştir. Fıkıhta tıbbi müdahalenin meşru olma şartlarının incelendiği çalışmanın üçüncü bölümünün ikinci kısmında ise bazı modern çalışmalardan da faydalanılmıştır. Özellikle faydalanılan modern kaynaklardan Arapça olanlar Muhammed Ebû Zehra'nın *el-Cerîmetü ve'l-'Ukubetü fi'l-fikhi'l-İslâmî* adlı eseri, Muhammed b. Muhammed el-Muhtâr eş-Şenkîtî'nin *Ahkâmü'l-Cirâhati't-tıbbiyyeti ve'l-Âsârü'l-müterattibetü 'aleyhâ* adlı kitabı ve Abdülkâdir Udeh'in *et-Teşrî'u'l-Cinâ'iyyü'l-İslâmî* adlı hacimli eseridir. Zikredilenlerin hepsi konuları sistematik ve detaylı ele alan hacimli eserlerdir. Bu eserler aynı zamanda modern çalışmalar için kaynak niteliğindedir. Bunun yanında faydalanılan çalışmalardan Türkçe olanlar arasında Ahmet Ekşi'nin *Tıbbî Müdahalelerden Doğan Hukukî Sorumluluk* başlıklı doktora tezi, Merve *Özdemir'in Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp* başlıklı yüksek lisans tezi ve Şeyma Akartepe'nin *Hekim Hatalarının Hanefî Mezhebi Açısından Değerlendirilmesi*

---

[4] https://openjur.de/u/433915.html, https://openjur.de/u/540672.html

[5] Almanya Müslümanları Merkez Konseyinin basın bildirisi için bk. https://zentralrat.de/20584.php; Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'nin basın bildirisi için bk. https://ditib.de/detail1.php?id=292&lang=de; Almanya Yahudileri Merkez Konseyinin basın bildirisi için bk. https://www.zentralratderjuden.de/aktuelle-meldung/artikel/news/zum-urteil-des-koelner-landgerichts-zur-beschneidung-von-jungen/; Almanya Evanjelik Kilisesi'nin basın bildirisi için bk. https://www.ekd.de/pm130_2012_beschneidungsurteil_koeln.htm

[6] Sünnete dair kanun tasarısı için bk. https://dserver.bundestag.de/btd/17/112/1711295.pdf; Resmî Gazete'de yayımlanan sünnet kanunu için bk. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/text.xav?SID=&tf=xaver.component.Text_0&tocf=&qmf=&hlf=xaver.component.Hitlist_0&bk=bgbl&start=%2F%2F*%5B%40node_id%3D%27946300%27%5D&skin=pdf&tlevel=-2&nohist=1&sinst=3F18DA97

başlıklı yüksek lisans tezi bulunmaktadır.

Ancak ele alınan bu çalışmanın özgün tarafı, Almanya'daki hukukî tartışmalarda ortaya konan argümanlar etrafında şekillenmiş olmasıdır. Çünkü fıkhî müdahalenin meşru olma şartları ele alınırken yalnızca yukarıdaki çalışmalarda ele alınan konularla yetinilmemiştir. Konu, daha ziyade Alman hukuk literatüründe sünnetin hukuka uygun olup olmadığı konusunda ortaya çıkan hukukî tartışmalarda ileri sürülen hukukî argümanlarla ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Meselelerin bu şekilde ele alınmış olması bu çalışmanın özgünlüğünü göstermektedir.

Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesi konusundaki gerekçeli kararı hakkında Türkçe'de yapılmış üç çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalardan birisi gerekçeli mahkeme kararının Semih Yumak[7] tarafından Türkçeye tercüme edilmesinden ibarettir. Gerekçeli mahkeme kararına ilişkin ele alınan bir diğer çalışma hukukçu Ayşe Nuhoğlu'na[8] aittir. Nuhoğlu, ele aldığı makalede hekimin mahkeme kararına göre Ceza Kanunu'nun 17. maddesinde düzenlenen hukukî hata hükümleri gereği cezalandırılmamasını Türk hukuku açısından tartışmıştır. Bunun yanında hukukçu Ece Göztepe[9] ele aldığı makalesinde mahkeme kararına dair ortaya çıkan tartışmalarda ileri sürülen argümanların analizini yapmıştır.

Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesi konusundaki kararı sırasında Alman Etik Kurulunun üyesi olan İlhan İlkılıç'ta çocuk sünnetine ilişkin "İslamische Aspekte der Beschneidung von minderährigen Jungen" (Reşit Olmayan Erkek Çocukların Sünnetinin İslâmî Yönleri) adlı bir makale kaleme almıştır. İlkılıç, makalesinin başında sünnetin dindeki yeri ve öneminden bahsetmiştir. Devamında sünnetin toplum açısından ifade ettiği anlam üzerinde

---

[7] Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı öğretim üyesi.

[8] Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalında öğretim üyesi.

[9] Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim üyesi.

durmuştur. Müellif son kısımda bedene müdahale konusunda İslam'ın bakışını yansıtmaya çalışmıştır. Bunun yanında İlhan İlkılıç'ın Alman Etik Kurulunun sünnet konusunda düzenlediği çalıştayda yaptığı konuşması da kâğıda geçirilmiştir. Görüldüğü üzere İlhan İlkılıç burada da ilk önce sünnetin dindeki yeri ve öneminden bahsetmiştir. Konuşmasının devamında ise ileri sürdüğü farklı argümanlarla sünnetin hukuka uygunluğunu savunmuştur. İlkılıç, ilk önce sünnetin tıbbî faydalarından bahsetmiştir. Bunun yanında sünnet her ne kadar geri dönüşsüz müdahale olsa da söz konusu müdahalenin çocuğun yararına olduğunun altını çizmiştir. Bunun yanında yasaklanması halinde sünnetin merdiven altı muayenehanelerde yapılmaya başlanacağı, bunun ise hijyen bakımından çocuğun yararına olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca müdahale ile çocuğun bedeninde oluşan zararın ebeveynlerin etik ve anayasal olan dini rahatsız edilmeden uygulama hakları karşısında öncelikli olmadığını ifade etmiştir.

# BİRİNCİ BÖLÜM

# SÜNNETİN TARİHİ ve İSLAM ÖNCESİ SEMÂVÎ DİNLERDEKİ YERİ

Almanya'da gayri mümeyyiz bir çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesinin Köln Eyalet Mahkemesi tarafından vücut yaralama olarak değerlendirilmesi ülke genelinde geniş çaplı tartışmaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermişti. Gerekçeli mahkeme kararındaki dikkat çeken noktalardan biri, sünnetin dünya genelindeki yaygınlığının dikkate alınmamış olmasıydı. Halbuki, özellikle mahkeme kararını eleştiren hukukçular tarafından sünnetin tarihi kökenine ve dünya genelindeki yaygınlığına sıkça atıfta bulunulmuştur. Bu nedenle konunun hukukî boyutunun daha sağlıklı değerlendirilebilmesi için bu bölümde sünnetin tarihi süreci, Yahudilikteki ve Hristiyanlıktaki yeri incelenecektir.

## 1.1. SÜNNETİN TARİHİ SÜRECİ

Sünnet, erkek cinsel organının uç kısmını kaplayan derinin cerrahi olarak alınması işlemidir. Bu işlem, dünya genelindeki en eski ve en sık uygulanan cerrahi müdahalelerdendir.[10] Sünnet, İngilizce'de "circumcision", Almanca'da "Beschneidung" ve Arapça'da "hitân" kelimesiyle ifade edilmektedir.

Sünnetin ilk defa kimler tarafından uygulandığı tam olarak bilinmemektedir. Yapılan birtakım arkeolojik çalışmalar bu ritüelin bazı ilkel toplumlarda uygulandığını ortaya koymuştur. Nitekim sünnetin cerrahi müdahale olarak tasvir edilmiş en eski örneği yaklaşık 6 bin yıl öncesine, eski Mısır dönemine ait Ankh-Mahor tapınağında bulunan duvar kabartmalarında görülebilmektedir.[11] Aynı

---

[10] Aydın Şencan - Hasan Çayırlı - Arzu Şencan, "Sünnet Teknikleri", *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2/4 (Kasım 2015), 86.

[11] Selami Sözübir, "Çocuk Hekimleri için Sünnet Bilgileri", *Türk Pediatri Araştırmaları 45*/11 (Mart 2010), 100-101; Sünnet tasvirleri için bkz. Sözübir, "Çocuk hekimleri için sünnet bilgileri", 101.

döneme ait kaynaklarda Mısır Firavunu Ti ve veziri Ptathotep'in mezarlarındaki kabartmalarda sünnet tasvirlerinin bulunduğuna ve Firavun II. Ramses'in oğlunun sünnetli olduğuna dair bilgiler de yer almaktadır.[12] Bunun yanı sıra, yapılan farklı arkeolojik kazılarda MÖ 2300'lü yıllara ait olduğu düşünülen mumyalanmış sünnetli erkek cesetlerine rastlanmıştır.[13] Mısırlılar, çocuklarını sünnet ettirdikleri için Yunanlılar tarafından "aigiptos" diye isimlendirildikleri görüşü kaynaklarda yer almaktadır.[14] Ayrıca günümüzde Mısır'da iskân eden Hristiyanlar için kullanılan 'Kıptî' kelimesi Yunancadaki "aigiptos" kelimesinin Arapça karşılığıdır.[15]

Antik Yunan tarihçisi Herodot, *'Herodot Tarihi'* adlı eserinin bir yerinde yalnızca Mısırlıların, Ethiopyalıların ve Kolkhislilerin sünnet olduklarından bahseder.[16] Bunun yanı sıra, başka yerlerde bedenlerin tabiat nasıl yapmışsa öyle bırakıldığını, Mısırlıların ise sünnet olduklarını ifade eder. Mısırlıların temizlik gayesiyle sünnet olduklarını ve sünneti her daim güzelliğe (estetiğe) üstün tuttuklarını ekler. Herodot, eserinin başka yerinde sünnetin Mısırlılar dışında diğer bazı toplumlarda da uygulandığını ifade eder.[17] Nitekim yapılan bazı arkeolojik kazılarda eski Mısırlıların yanında, İbranilerde, Fenikelilerde, Amerika kıtasında bulunan Azteklerde ve Avustralya'da bile sünnetin uygulandığını gösteren birtakım bulgu ve kabartma şeklinde tasvirlere rastlanmıştır.[18]

Sünnetin farklı coğrafyalara nasıl yayıldığı konusunda farklı görüşler belirtilmiştir. Kimi araştırmacılar, eski Mısır'da uygulanan sünnetin yine Mısır ve civarında iskân eden Sâmîler üzerinden Orta Doğu ve civar bölgelere yayıldığı

---

[12] Asaf Ataseven, *Sünnet "Hitan"* (Ankara: Hekimler Birliği Vakfı, 1985), 3.
[13] W.D. Dunsmuir - E.M Gordon, "The history of circumcision", *BJU İnternational* (Ocak 1999), 1.
[14] G. Wiet -W. Ewing Crum, "Kıptîler", *M.E.B. İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1977), 6/716.
[15] Mustafa Erdem, "Kıptî Kilisesi Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36/1 (Haziran 1997), 145.
[16] Herodotos, *Herodot Tarihi,* çev. Müntekim Ökmen- Azra Erhat (İstanbul: remzi kitapevi, 1973), 138.
[17] Herodotos, *Herodot Tarihi,* çev. Müntekim Ökmen - Azra Erhat, 116.
[18] Asaf Atsaven, "Sünnet Hakkında Bir Araştırma", *İslami Araştırmalar Dergisi* 2/6 (1988), 22.

görüşündedir.[19] Diğer bir teoriye göre ise sünnet Akdeniz ülkelerinden Afrika ve Hint denizi kıyılarına, buradan adalar üzerinden Avustralya ve Amerika'ya yayılmıştır.[20] Sünnetin Afrika'dan Mısırlılara buradan da Sâmîlere geçtiği de söylenmiştir.[21] Sünnetin Asya kıtasında uygulandığına dair en eski kanıtlar MÖ 3500'lü yıllara aittir. O döneme ait birtakım levhalar Sümerler ve Babillerde erkek çocukların sünnet edildiğine dair bilgiler vermektedir.[22]

Sünnet, kadim toplumlarda farklı gayelerle uygulanmaktaydı. Bunların öne çıkanları sağlık, hijyen, cinsel hayata hazırlık, ergenliğe geçiş, cinsî hazzı artırma, kabilesel veya etnik bir işaret ve cesaret testi gibi nedenlerle uygulanan sünnettir.[23] Sünnet, bazı Afrika kabilelerinde, çift cinsiyetli ruh inancı nedeniyle uygulanmaktadır. Buna göre her yenidoğan her iki cinsiyetten ruha sahiptir. Erkeğin sahip olduğu kadın ruhu sünnet derisinde, kızın sahip olduğu erkek ruhu ise klitorisinde bulunur. Her iki taraf sünnet olmakla sadece kendi cinsiyetinin kimliğini tam olarak alabilmektedir.[24]

Erkek sünneti 19. yy.'ın sonlarından itibaren Avustralya, Kanada, İngiltere, Yeni Zelanda ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde tıbbî nedenlerle uygulanmaktadır. Günümüzde tıbbî endikasyona bağlı sünnet, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde erkeklerde prostat ve idrar yolları enfeksiyonu, kadınlarda rahim ağzı kanseri gibi hastalıkların ortaya çıkmasını engellemek için uygulanmaktadır.[25]

---

[19] Salime Leyla Gürkan, "Sünnet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/156.
[20] Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi* (İstanbul: Üçer Matbaacılık, 2016), 43.
[21] Bilal Gök, Semavi Dinlerde Sünnet Geleneği (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995), 7.
[22] Aynur Eryiğit Bader, "Sünnet Olma Ve Kadın Sünneti", *Eskiyeni* /37 (Kasım 2018), 83.
[23] Gök, *Semavi Dinlerde Sünnet Geleneği,* 7-12.
[24] David Gollaher, *Das verletzte Geschlecht – Die Geschichte der Beschneidung* (Berlin: Aufbau Verlag, 2002), 64.
[25] Gürkan, "Sünnet", 38/157.

Yakın tarihte Freud, sünneti Psikanalitik yöntemle açıklamaya çalışarak eleştirmiştir. Buna göre fallik (ödipal) dönem olarak adlandırılan yaşamın 4-5. yılında ilgi cinsel bölgeye yoğunlaşır, dolayısıyla bu dönem cinsel kimliğin oluşumu için önem arz eder. Bu dönemde erkek çocukta anneye karşı cinsel bir arzu gelişir. Bununla birlikte çocuk babasını rakip olarak görür ve ona karşı saldırgan tavır sergiler. Çocuk, babaya karşı olan saldırganlığından dolayı ondan gelecek bir cezalandırma bekler. Bu beklenti çocukta iğdiş edilme kaygısına yol açar. Psikanalitik görüşte 4-5 yaşlarındaki çocuğun cinsel organına yapılacak her türlü müdahalenin çocuğun iğdiş edilme kaygılarını arttıracağı görüşü yaygındır.[26]

Sünnet, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk tıp dünyasında da tartışılmıştır. Bazı hekimler sünnetin yasaklanması gerektiği görüşündeydiler. Bu hekimlerden Cemil Topuzlu meseleyi Türkiye Tıp Encümeni'ne götürmüş ve sünnet hakkında bir tebliğde bulunmuştur. Topuzlu, sünnetin Hristiyanlıktaki vaftize karşılık yapıldığını belirtmiştir. Bunun yanında vaftizin uzuv kaybına neden olmadığını, buna karşılık sünnetin önemli bir uzvun kaybına neden olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte sünnetin tıbbî açıdan faydalı olmadığı gibi tehlike barındırdığını ve dinî açıdan zaten zorunlu olmadığını belirtmiştir. Bu nedenle çocukların 18 yaşından önce sünnet ettirilmemesi ve bu yaştan önce sünnet ettiren ve edenlerin cezalandırılması gerektiğini söyleyerek Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu doğrultuda bir kanun çıkartmasını talep etmiştir.[27]

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verdiği bilgiye göre günümüzde dünya genelinde erkeklerin %30'unun sünnetli, bunların üçte ikisinin ise Müslüman olduğu tahmin edilmektedir. Sünnet, başta Müslüman ve Yahudilerin yerleşik olduğu bölgelerde, Amerika'da, Güney Doğu Asya'nın belli bölgelerinde ve Filipinler'de sık uygulanırken, Latin Amerika'da, Avrupa'da ve Asya'nın büyük kısmında nispeten

---

[26] Mesut Yavuz – Türkay Demir – Burak Doğangün, "Sünnetin Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkisi: Gözden Geçirme Çalışması", *Türk Psikiyatri Dergisi* 23/1 (Temmuz 2012), 67.
[27] Cemil Topuzlu, *Sünnet Sağlık İçin Faydalı Mıdır?* (İstanbul: Akşam Matbaası, 1935), 3-5.

daha az uygulanmaktadır.[28]

Görüldüğü gibi sünnetin tam olarak ne zaman uygulanmaya başlandığı bilinmemektedir. Bu konuda daha net bilgilere ulaşabilmek için daha fazla arkeolojik bulgu ile tarihi veri arasında daha sağlıklı bağlantının kurulması gerektiği kanaatindeyiz.

Sünnet hakkında tam olarak bilinmeyen bir diğer husus, dünya geneline nasıl yayıldığıdır. Bu konuda farklı teoriler ortaya atılmışsa da hiçbiri genel kabule mazhar olmamıştır. Kanaatimizce, sünnetin farklı coğrafyalarda farklı gayelerle uygulanmış olması, ortaya çıkışını ve dünya genelinde nasıl yayıldığını tespit etme noktasındaki zorluğu arttıran faktörlerdendir.

## 1.2. İSLAM ÖNCESİ SEMÂVÎ DİNLERDE SÜNNET

Bir önceki bölümde sünnetin köken itibariyle semâvî dinlerin ortaya çıkışından öncesine dayandığını ortaya koymaya çalıştık. Bu bölümde ise Yahudilikte ve Hristiyanlıkta sünnetin yeri ve önemi ele alınacaktır. Bu bölüm özellikle sünnetin fıkıhtaki yerini inceleyeceğimiz son bölüm için önem arz etmektedir. Zira bu inceleme sünnetin yeri ve önemi konusunda İslam'ın Yahudilikle ve Hıristiyanlıkla benzeşen ve ayrışan noktalarını ortaya konmasını sağlayacaktır.

### 1.2.1. Yahudilikte Sünnet

Yahudi dinî literatüründe 'Brit Mila' olarak adlandırılan sünnet Yahudilikte en yaygın olarak uygulanan dinî görevler arasında yer almaktadır. Öyle ki Yahudiliğin pek çok emrini yerine getirmeyen seküler Yahudilerin büyük çoğunluğunun dahi sünnet olmayı ihmal etmediği söylenmektedir.[29]

---

[28] World Health Organization (WHO) - Joint United Nations Programme On HİV/AİDS (UNAİDS), *Male Circumcision: Global Trends And Determinates Of Prevelance, Safety And Acceptability* (Cenevre: WHO-UNAİDS, 2007), 7.

[29] Mustafa Kıranatlıoğlu, "Yahudilikte Sünnet", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*

Yahudilik inancına göre sünnet görevini yerine getirmekle emrolunan ilk kişi Yahudi, Hristiyan ve Müslümanların ortak atası kabul edilen Hz. İbrahim'dir. Tanah'ta yer alan anlatıma göre Tanrı Hz. İbrahim'le bir antlaşma yapar. Sonsuza dek geçerli olacak antlaşmaya göre Tanrı Hz. İbrahim'i birçok ulusun atası kılacağını, soyunu çoğaltacağını, soyundan krallar çıkartacağını, yanı sıra kendisine ve soyuna Ken'an topraklarının mülkiyetini vad etmiştir. Buna karşılık antlaşmanın simgesel belirtisi olarak Hz. İbrahim'in yanı sıra, evinde doğmuş ya da soyundan olmayıp da bir yabancıdan satın alınmış bütün erkek çocukların nesiller boyunca sekiz günlükken sünnet olmalarını emretmiştir. Bunun üzerine o vakit 99 yaşında olan Hz. İbrahim ve 13 yaşındaki oğlu İsmail dahil evinde bulunan hür-köle tüm erkekler sünnet olmuşlardır.[30]

Kutsal Kitap'ta Tanrı ile Hz. İbrahim arasında yapılan sünnet antlaşmasının hikâye edildiği pasaj dışında üç yerde daha sünnetle ilgili anlatım yer almaktadır. Bunların birincisinde Şekem adında, Yahudi olmayan sünnetsiz bir kişi Hz. Yakub'un kızı Dina'yla evlenme isteğini dile getirmektedir. Bunun üzerine Hz. Yakub'un oğulları, kız kardeşleri Dina'yı kendisinin ve kavminin sünnet olması şartıyla Şekem ile evlendirebileceklerini belirtmektedirler.[31]

Bir diğer kıssada Hz. Musa'nın, eşi Sipporra ve oğluyla birlikte Midyan'dan hareket etmek üzere Mısır'a doğru yaptıkları yolculuktan bahsedilmektedir. Buna göre Hz. Musa yolculuk esnasında, kendisini öldürmek isteyen Tanrıyla karşılaşmıştır. O sırada Hz. Musa'nın eşi Sippora keskin bir taşla çocuğunu sünnet eder, derisini Hz. Musa'nın ayaklarına dokundurur. Bunun üzerine Tanrı Musa'yı esirger.[32] Yahudilik inancına göre Tanrı'nın Musa'yı öldürmek istemesi, Hz. Musa'nın oğlunun sünnetini ihmal etmesi sebebiyledir. Sippora, oğlunu sünnet etmekle Tanrı'nın öfkesinin dinmesine, dolayısıyla kocası Musa'nın Tanrı tarafından

---

32/44 (Haziran 2018), 106.

[30] Kitâb-ı Mukaddes (Erişim 24 Mayıs 2023); Yar.17:23-27.

[31] Yar.34:3-17.

[32] Çık.4:24-26.

esirgenmesini sağlamıştır.

Sünnetle ilgili bir diğer anlatımda Ürdün Nehri'ni aşıp 'Vadedilmiş Topraklar''a ulaşan İsrailoğullarından bahsedilmektedir. Tanrı, Yesua'ya taştan bıçaklar yapıp İsraillileri sünnet etmesini buyurmuştur. Zira savaşacak yaştaki İsrailli erkekler İsrail'den çıktıktan sonra çölde ölmüştü. Çölde doğan erkek çocukların hiçbiri sünnet olmamıştı.[33]

Yine Yahudi kutsal kitabında sünnet emrini yerine getirmeyenlere, Tanrı ile olan ahdi bozmak anlamına geldiği için kavminden atılmayı ifade eden kerat cezasının uygulanacağı zikredilmiştir.[34] Sünnetsizlik hali her ne kadar büyük günah kapsamında değerlendirilse de kişiye Yahudi olma özelliğini kaybettirmez. Zira kişiyi Yahudi yapan temel husus, Yahudi bir anneden dünyaya gelmiş olmasıdır.[35] Sünnet her ne kadar eski Mısır'da da uygulanmış olsa bile, Hz. İbrahim'le birlikte dinî bir anlam kazanmıştır. Bu dinî ritüel, o andan itibaren Yahudiler tarafından kesintisiz olarak uygulanmaya devam etmiştir. Öyle ki sünnetsiz olmak, zamanla Yahudi olmamanın bir belirtisi olarak kabul edilmeye başlanmıştır.[36]

Sünnete yönelik eleştiriler 19. yy.'ın başlarında Aydınlanma Çağı ile Yahudilik içerisinde de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun üzerine bazı Yahudi aileler oğullarını sünnet ettirmeme kararı aldıysa da sünnet eleştirisi genel Yahudi nüfusun sünnete karşı olan tutumunu etkilememiştir.[37] Zira her daim aydınlanmacı Yahudilerin karşısında sünnetin gerekliliğini savunan Muhafazakâr ve Ortodoks Yahudiler yer almaktaydı.

Sünnet, antik dönemde genelde ebeler tarafından uygulanmışken, rabbânî dönemden itibaren bu konuda özel eğitim almış, mohel diye adlandırılan sünnet

---

[33] Yşu.5:2-5.
[34] Yar.17:14; Yar.21:4; Lev.12:3.
[35] Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik* (İstanbul: İsam Yayınları, 2012), 177.
[36] Hak.14:1-3.
[37] Friedrich Manz, "Zur Kulturgeschichte der Beschneidung im Säuglingsalter", *Pädiatrie* /1 (Şubat 2013), 38-39.

uzmanları tarafından uygulanmaktadır.[38] Bu yüzden Yahudi olmayan bir hekimin yaptığı sünnet, Ortodoks Yahudilerce makbul değildir. Zira onlara göre dinî mahiyetteki bir pratiğin dindar bir kişi tarafından icra edilmesi gerekmektedir.[39] Muhafazakâr ve Reformist Yahudilere göre ise sünnet etme becerisine sahip olmanın yanında sünnet töreni hakkında yeterli bilgisi olup, dua eşliğinde töreni kutsayabilecek herkes sünnet yapma yetkisine sahiptir.[40]

Günümüzde Yahudiler sekiz günlük erkek çocuklarını sünnet ettirme ritüeline titizlikle uymaktadırlar. Sekizinci güns Yahudilikte kan akıtmanın yasak olduğu dinî bayram günü olan 'Şabat''a tekabül etse bile sünnet yapılır. Bu dinî ritüelin, Hz. İbrahim'in Tanrı'nın buyruğunu yerine getirme noktasındaki aceleciliğini takliden sabahın erken vaktinde yerine getirilmesi efdal kabul edilmektedir.[41]

Sekiz rakamı sonsuzluğu simgelediği için sekizinci günde uygulanan sünnet, Yahudi ırkının devamlı var olacağının bir işareti olarak telakki edilmiştir. Öteden beri krallıklar inşa eden pek çok millet yok olup gitmişken, sayıca az olan Yahudilerin, varlıklarını sürdürmelerinde erkek çocukların doğumlarının sekizinci gününde sünnet ettirilmelerinin etkili olduğuna inanılır.[42] Yahudilere göre erken doğum ve benzeri durumlarda sünnet ertelenmelidir. Bu gibi durumlarda sünnet ancak bebek uygun bir fiziksel olgunluğa ulaştıktan sonra yapılmalıdır.[43] Aynı şekilde dış genital organlardaki hastalık veya bozukluklar da sünneti erteleme nedeni kabul edilmektedir.[44]

---

[38] Gürkan, "Sünnet", 38/156.
[39] Salih Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık Ve İslam'da Sünnetin Yeri", *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/3 (Mayıs 2017), 115.
[40] Anita Diamant - Karen Kushner, *How To Raise A Jewish Child: A Pratical Handbook for Family Life* (New York: Schocken Books, 2008), 182.
[41] Judaism 101, "Birth And The First Month of Life" (Erişim 25 Nisan 2022); Kıranatlıoğlu, "Yahudilikte Sünnet", 108.
[42] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri", 115.
[43] Antje Yael Deusel, *Mein Bund, Den İhr Bewahren Sollt: Religionsgesetzliche Und Medizinische Aspekte Der Beschneidung* (Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2012), 22.
[44] Deusel, *Mein Bund, Den İhr Bewahren* Sollt, 43.

Sünnet töreni genellikle sünnet işleminden sonra, kutlamalar ve yemek eşliğinde devam etmektedir. Daha sonra çocuğa mohel ya da rabbi tarafından kutsanmış şaraptan emdirilir ve isim konur. Son olarak çocuk anneye teslim edilir. Böylece Yahudi toplumuna bir ferd daha katılmış olur.[45]

### 1.2.2. Hristiyanlıkta Sünnet

Hristiyanlık, Filistin'de Yahudiliğin devamı niteliğinde ortaya çıkmış, daha sonra Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında bulunan coğrafyalarda hızla yayılmaya başlamıştır.[46] Sünnet uygulaması, Hristiyanlığın Yahudilik ile olan bağlantısını ortaya koyan en açık örneklerden sayılır. Hristiyanlar, Eski Ahit'e iman etseler de özellikle şer'î konularda ona uymazlar. Zira kurtuluşun Eski Ahit'e uymakla değil, Hz. İsa'ya iman etmekle mümkün olacağına inanırlar. Bu nedenle şekilsel pratik, Yahudilikte önemliyken Hristiyanlıkta pek fazla dikkate alınmamaktadır. Nitekim Hıristiyanlıkta yiyecek ve temizlik ile ilgili bazı hüküm değişikliklerine gidildiği gibi sünnet uygulaması da kaldırılmıştır.[47]

Bunun yanında Yahudi toplumunda doğup büyüyen Hz. İsa ve ilk Havarilerin sünnetli oldukları bilinmektedir. Nitekim Yeni Ahitte Hz. İsa ve Yeremya'nın sekiz günlükken Yahudi şeriatına uygun bir şekilde sünnet olduklarından, akabinde ise adlarının konulduğundan bahsedilmektedir.[48] Peygamber olduktan sonra sünneti gerekli görmeyecek olan Hz. İsa'nın bizzat sünnetli olması, garipsenmemesi gereken bir durumdur. Zira Hz. İsa ve ilk Havariler, Yahudi toplumu içinde doğup büyümüşlerdir. Sünnet olduğunda sekiz günlük olan Hz. İsa, yetişkin olunca sünnetin Hz. Musa'nın emri olmayıp, Yahudi geleneğinden olduğunu ifade etmiştir.[49]

Kanonik İncillerde Hz. İsa'nın sünnete muhalif olmasından dolaylı olarak

---

[45] Çinpolat, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Sünnetin Yeri", 117.
[46] Mustafa Kıranatlıoğlu, "Hıristiyanlıkta Sünnet", *mütefekkir* 8/16 (Aralık 2021), 125.
[47] Kıranatlıoğlu, "Hıristiyanlıkta Sünnet", 131-132.
[48] Luk.1:59., 2:21.
[49] Yuh.7:22-23.

bahsedilmektedir. Apokrif İncillerden Thomas İncilinde ise bu karşıtlık açık bir şekilde anlatılmaktadır. Nitekim Havarilerin Hz. İsa'ya sünnetin faydalı olup olmadığını sormaları üzerine Hz. İsa sünnetin gerekli olmadığını, aksi takdirde insanların zaten sünnetli doğmaları gerektiğini belirtmiştir. Bunun yanında gerçek sünnetin, ruhun sünneti olduğunu ifade etmiştir. Bu ifadelerden Hz. İsa'nın, bedenin sünnetini gerekli görmediği anlaşılmaktadır.[50]

Pavlus, Hz. İsa'nın öğretilerini kabul ettikten sonra Hristiyanlığın daha çabuk yayılması için yeni Hristiyan olanların, aralarında sünnetin de bulunduğu Yahudilikten gelen bazı dinî mükellefiyetlerden muaf tutulmaları gerektiğini savunmuştur. Pavlus'un bu görüşü, yeni Hristiyan olanların Yahudilikten gelen hangi emirlere uymaları gerektiği konusunda tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Meselenin çözüme kavuşturulması için Kudüs'e giden Pavlus, MS 49-50 yıllarında Havariler Konsilini toplamıştır. Buradan çıkan karar, Hristiyanlığa giren putperestlerin murdar olan ve putlar için kesilen etlerden yemelerinin, akraba evliliği yapmalarının ve gayr-ı meşru cinsel ilişkide bulunmalarının yasaklanması şeklinde olmuştur. Bunun yanında Yahudi olmayanlardan Hristiyanlığa girenlerin Yahudi şeriatına tabi olma zorunluluklarının bulunmaması dolayısıyla sünnet olma zorunluluklarının bulunmadığı kararlaştırılmıştır.[51]

Pavlus, Romalılara mektubunda sünnetin yasaya uyanlar için faydalı olduğunu, yasaya karşı gelenlerin sünnetli olmalarının bir anlam ifade etmediğini belirtir. Bu nedenle sünnetsiz oldukları halde yasaya uyanları sünnetli kabul eder ve bu kimselerin yasaya uymayan sünnetlileri yargılayacaklarını söyler. Gerçekten Yahudi olmanın ancak içten Yahudi olmakla mümkün olacağı gibi, gerçek anlamda sünnetli olmanın da bedenin sünnetli olmasıyla değil, yüreğin sünnetli olmasıyla

---

[50] 19, "Mısır'ın Naghamadi Bölgesinde 1945 Senelerinde Bulunan ve 1952 Senesinde Mısır Arkeoloji Müzesi Tarafından Açıklanan""Thomas'ın Hz. İsa Mesih a.s'dan Müjdesi" (Erişim 18 Şubat 2022).
[51] Elç.15:19-29; Ahmet Hikmet Eroğlu, "Hıristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (Ocak 2000), s. 310-311.

gerçekleşeceğini bildirir.[52]

Galatyalılar'a mektubunda Mesih'in, sünnetli olanlara faydasının olmayacağını belirtir. Sünnetlilere, yasanın tümüne uymaları gerektiğini mükerreren bildirir. Kişiye asıl fayda sağlayacak olan şeyin sevgiyle etkisini gösteren iman olduğunu ifade eder. [53] Bunun yanında bedende gösterişe önem verenlerin insanları sünnet olmaya zorladıklarını söyler.[54] Pavlus, sünnetin gereksiz olduğunu düşündüğü halde, Yahudilerin tepkisinden çekindiği için sünnetin terk edilmesi gerektiğini açıkça belirtmez.[55]

Filipililer'e mektubunda sünnet hakkındaki görüşlerini daha ileri götürür. Tanrı'nın ruhu aracılığıyla tapınan, Mesih İsa'yla övünen ve insani özelliklere güvenmeyenleri gerçek anlamda sünnetli sayar. Sünnete bağlılık konusunda ödün vermeyenleri "sünnet bağnazları" diye vasıflandırır. Kendisiyle ilgili kaygı duymadığını beyan etmek için İsrail soyu ve Benyamin oymağından olduğunu ve sekiz günlükken sünnet edildiğini belirtir.[56]

Koleseliler'e mektubunda Mesih'in gerçekleştirdiği sünnet sayesinde Mesih'e iman edenlerin sünnetli sayıldıklarını belirtmiş dolayısıyla bedensel olarak sünnet olmalarının gerekmediğini ima etmiştir.[57] Pavlus, insanların benliklerinin sünnetsizliği sebebiyle ölüyken, Tanrı tarafından Mesih'le birlikte yaşama kavuşturulduklarından bahseder.[58]

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Pavlus sünnete farklı bir anlam yüklemiştir. O, sünneti maddî boyuttan manevi boyuta çekmiştir. Nitekim asıl sünnetin bedenin sünnet edilmesiyle değil, yüreğin sünnet edilmesiyle gerçekleşeceğini söylemiştir.

---

[52] Rom.2:25-29.
[53] Gal.5:2-6.
[54] Gal.6:12.
[55] Kıranatlıoğlu, "Hıristiyanlıkta Sünnet", 129.
[56] Flp.3:2-5.
[57] Kol.2:11.
[58] Kol.2:13.

Bu nedenle İsa Mesih'e iman etmenin sünnetli olmak anlamına geldiğini söylemiştir. Pavlus'un sünnete dair görüşleri, Eski Ahit'e dair bir uygulamayı Yeni Ahit ile ortadan kaldırma çabası olarak da yorumlanabilir.

Öte yandan Yahudilikte olduğu gibi Hristiyanlıkta da dinî topluma dahil edilmenin birtakım vesileleri bulunmaktadır. Nitekim Yahudilikte Tanrı ile yapılan antlaşmaya bağlılığın ifadesi olan sünnetin yerini Hristiyanlıkta vaftiz almıştır.[59] Dolayısıyla Yahudilikte olduğu gibi Hristiyanlıkta da sünnet, Tanrı ile yapılan antlaşmanın simgesel bir işareti olarak kabul edilmez. Bu nedenle Pavlus, sünnet olmanın kişiye herhangi bir fayda sağlamayacağını, önemli olanın, kutsal yasaya uymak olduğunu belirtmiştir.[60]

Yahudilikte, 99 yaşında iken sünnet olmakla ölü bedenini dirilttiğine inanılan Hz. İbrahim gibi Hristiyanlıkta da kişinin vaftiz olmakla İsa Mesih'te ölüp arınarak yeniden onda dirildiği inancı vardır.[61] Ayrıca Yeni Ahit'te Hz. İbrahim'in daha sünnetsizken imanı sayesinde aklanmış sayıldığı ifade edilmiştir. Hz. İbrahim'in daha sonra sünnet olması ise imanının kanıtı olan bir işaret mahiyetinde değerlendirilmiştir.[62]

Orta Çağ'da Hz. İsa'nın sünnet derisinin muhafaza edildiğine inanılmasına ve Doğu ve Batı Kiliseleri tarafından Hz. İsa'nın sünnet edildiği 1 Ocak günü kutsal sayılarak kutlanmasına rağmen, Yahudilikle olan bağlantısı sebebiyle sünnet 1442 yılında papazlık tarafından resmen yasaklanmıştır.[63] Sünnet, günümüzde dinî bir ritüel olarak Eritre, Mısır ve Etiyopya'daki Ortodoks Hristiyanların yanı sıra Afrika kiliselerinde uygulanmaktadır. Fakat bu ritüel özellikle cemaate yeni katılanlar için

---

[59] Kol.2:11-13; Gal.3:23-29.,
[60] Gal.5:2-6.
[61] Rom.6:3-11; Kol.2:11-12.
[62] Rom.4:9-11.
[63] Gürkan, "Sünnet", 38/156.

bir zorunluluk olarak kabul edilmemektedir.[64]

Sünnetin tam olarak ne zaman ortaya çıktığının bilinmediğini daha önce belirtmiştik. Ancak bizim kanaatimize göre dinî metinlerden hareketle sünnetin ortaya çıkışını tespit etmek mümkündür. Antik Yunan Tarihçisi Herodot, eski Mısırlıların temizlik amacıyla sünnet olduklarından bahseder. Mısırlıların, temizlik hassasiyetlerini o dönemde yaşamış olan bir peygamberden aldıkları düşünülebilir. Hz. Peygamberin (s.a.v.) sünnetin fıtrattan olduğunu beyan ettiği hadis-i şerîf[65] dikkate alındığında ise, her daim insanları fıtratlarına uygun olan sünnete davet eden bir peygamberin varlığına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Böylelikle temizlik gayesiyle yapılıp, insan fıtratına uygun olan sünnetin ilk ortaya çıkışını, insanlığın başlangıcına kadar geri götürmek kanaatimizce isabetli olacaktır. Zaten İslam'a göre sünnet Hz. Adem'le başlamıştır.[66] Yahudilik inancına göre ise Hz. İbrahim'le başlamıştır. Sünnetin Yahudilik inancına göre Hz. İbrahim'le başladığını kanaatimizce şu şekilde anlamak mümkündür: Hz. Adem'le başlayan sünnet, uygulanma gayesi açısından zamanla değişerek Hz. İbrahim dönemine kadar devam etmiştir. Nitekim kadim toplumlarda sünnetin sağlık ve hijyen gibi dinen makbul olan gayelerin yanında kabilesel işaret, cesaret testi ve çift ruhlu insan anlayışı gibi dinen makbul olmayan gayelerle uygulandığı da bilinmektedir. Muhtemelen makbul olmayan gayelerle yapılan sünnet Hz. İbrahim'le birlikte yerini en azından Yahudilerin yaşadığı coğrafyada dinin tasvip ettiği sünnete bırakmıştır. Dolayısıyla Hz. İbrahim'in, uzun zaman sonra sünneti gayesel açıdan gereği gibi yerine getirenlerin ilki olduğu düşünülebilir. Bu nedenle Hz. İbrahim'in sünneti ilk uygulayan kişi olarak görüldüğü söylenebilir.

---

[64] Gürkan, "Sünnet", 38/156-157.

[65] Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buhârî el-Cu'afî, *el-Câmi'u's-sahîh,* (Dimeşk: Dâru İbni Kesîr, 1414/1993), "Libâs", 62 (No. 5552).

[66] Süleyman b. Muhammed b. Ömer el-Büceyremî, *Tuhfetü'l-Habîb 'alâ şerhi'l-Hatîb* (b.y.: Dârü'l-Fikr, t.y.), 4/347.

# İKİNCİ BÖLÜM

# KÖLN EYALET MAHKEMESİ KARARI BAĞLAMINDA ALMANYA'DA SÜNNET TARTIŞMALARI

Sünnet, Almanya'da özellikle Müslümanlar ve Yahudiler tarafından uygulanagelen bir dinî ritüeldir. Köln Eyalet Mahkemesi, yaşanan bir olay üzerine 7 Mayıs 2012 tarihli mahkeme kararında çocuk sünnetini yaralama (müessir fiil) olarak değerlendirmiştir. Mahkeme kararı özellikle Almanya'da yaşayan Müslümanların ve Yahudilerin tepkisine neden olmakla beraber hukuk camiasında gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesinin hukuka uygunluğunun tartışılmasına neden olmuştur.

Bu bölümde öncelikle Almanya'daki sünnet uygulamalarına istatistikî veriler bağlamında yer verilecektir. Daha sonra Köln Asliye Ceza Mahkemesi ve sonrasında Köln Eyalet Mahkemesine intikal eden olaya değinilecektir. Akabinde sözü geçen her iki mahkemenin çocuk sünnetine ilişkin gerekçeli kararına özetle yer verilecektir. Daha sonra Köln Eyalet Mahkemesinin çocuk sünneti konusundaki kararına yönelik İslam, Yahudi ve Hristiyan dünyasından gelen tepkiler ele alındıktan sonra Alman hukuk camiasında çocuk sünnetinin hukuka uygunluğu noktasında ortaya çıkan tartışmalarda ileri sürülen temel argümanlara yer verilecektir.

## 2.1. ALMANYA'DA SÜNNET

Alman Federal Meclisi Bilimsel Hizmetlerinin (Wissenschaftliche Dienste/ WD) hazırladığı rapora göre Almanya'da erkek çocukların dinî nedenli sünnetlerinin ne sıklıkla yapıldığına dair güvenilir istatistikler bulunmamaktadır. Zira Federal Sağlık Bakanlığı'nın (Bundesministerium für Gesundheit/ BMG) ve Federal Yasal Sağlık Sigortası Hekimleri Birliği'nin (Kassenärztliche Bundesvereinigung/ KBV) araştırmaları sadece tıbbî endikasyonlu erkek çocuk sünnetlerine ilişkindir. Çünkü

diğer nedenlerle yapılan sünnet, Sağlık Sigortası Kasası tarafından karşılanmamaktadır.[67] Bunun yanında Almanya Federal İstatistik Ofisi'nin (StBA/ Statistisches Bundesamt) yayımladığı rapora göre 2006-2010 yılları arası yaklaşık 13.000 sünnet operasyonu gerçekleştirilmiştir. Ancak bu rakam sadece hastanelerde gerçekleştirilen operasyonları kapsamaktadır. Bu operasyonların kaçının tıbbî endikasyon nedeniyle yapıldığını belirlemenin mümkün olmadığı ifade edilmektedir. Zira özel olarak faturalandırılan sünnetler genelde istatiksel olarak kaydedilmemektedir.[68]

Almanya genelinde yapılan sünnet konusunda net bir istatistikî verinin bulunmamasını, bu ülkede yaşayan pek çok Müslüman ve Yahudi ailenin erkek çocuklarını hastanede ve hekim tarafından değil de özel ortamda sünnetçi veya mohel[69] tarafından sünnet ettirmesine bağlamanın mümkün olduğu kanaatindeyiz.

Sünnet, her ne kadar yüz yıllardır dünyanın farklı coğrafyalarında çeşitli nedenlerle uygulanagelse de Almanya'nın Köln şehrinde yaşanan bir olay üzerine ilk önce Köln Asliye Ceza Mahkemesi tarafından hukuka uygun cerrahi müdahale olarak kabul edilmiştir. Ancak bir üst mahkeme olan Köln Eyalet Mahkemesi tarafından yaralama suçu olarak değerlendirilmiştir. Tezin bir sonraki başlığında her iki mahkeme kararına konu olan olaya yer verilecektir.

## 2.2. MAHKEME KARARLARINA KONU OLAY

4 Kasım 2010 tarihinde Müslüman bir hekim Almanya'nın Köln şehrinde bulunan muayenehanesinde dört yaşındaki bir erkek çocuğunu, ailenin geleneksel/dinî saiklere dayanan talebi üzerine -tıbbî endikasyon olmaksızın- sünnet

---

[67] Die Wissenschaftlichen Dienste des Deutschen Bundestages (WD), *Datenlage und gesundheitliche Folgen von Beschneidungen von Jungen.* (Berlin: Deutscher Bundestag, 2012), 5.
[68] Die Wissenschaftlichen Dienste des Deutschen Bundestages (WD), *Beschneidungspraxis und -diskussion in Deutschland und anderen europäischen Ländern*. (Berlin: Deutscher Bundestag, 2012), 4.
[69] Yahudilerde sünnetçiye verilen ad.

etti. Ebeveyn rızasından hareketle yapılan sünnet lokal anestezi uygulanarak neşterle gerçekleştirildi. Hekim, çocuğun yarasına dört dikiş atmış, o günün akşamı pansuman yapmak üzere evinde ziyaret etmişti. Sünnet işleminden iki gün sonra çocuğun kanamaları başlamış, müdahale edilmesi için annesi tarafından 6 Kasım 2010 tarihinde Köln Üniversitesi Hastanesinin çocuk acil bölümüne götürülmüştü. Kanama burada kısa sürede durdurulmuştu. Olaydan haberdar edilen Köln Cumhuriyet Savcılığı, hekimi bir kişiye tehlikeli bir aletle fiziksel istismarda bulunmak ve sağlığına zarar vermekle suçlamıştır. Köln Asliye Ceza Mahkemesi hekimin beraatine hükmetmiştir.[70] Bunun üzerine Köln Cumhuriyet Savcılığı karara karşı istinaf kanun yoluna başvurarak davayı bir üst mahkeme olan Köln Eyalet Mahkemesine taşımıştır. Ancak burada da hekimin beraatine hükmedilmiştir.[71] Köln Eyalet Mahkemesi her ne kadar hekimin beraatine hükmetmişse de kararın gerekçesi Köln Asliye Ceza Mahkemesinin gerekçesinden farklıdır. Bunun yanından Köln Eyalet Mahkemesinin kararı dinî nedenle gerçekleştirilen sünnetin hukuka uygun olup olmadığı konusunda geniş çaplı hukukî tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

## 2.3. OLAYA İLİŞKİN GEREKÇELİ MAHKEME KARARLARI

Geride değinildiği üzere, çocuk sünneti sonrası ortaya çıkan komplikasyon, yaşanan olayın iki mahkemeye intikal etmesine neden olmuştu. Her iki mahkeme hekimin beraatine hükmetmişti. Lakin özellikle Köln Eyalet Mahkemesinin çocuk sünneti konusundaki gerekçeli kararı, sünnetin hukuka uygunluğu noktasında hukukî tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu başlık altında her iki mahkemenin çocuk sünneti konusundaki gerekçeli kararlarına özetle yer verilecektir.

[70] Amtsgericht Köln (AG. Köln), 528 Ds 30/11 (21 Eylül 2011).
[71] Landgericht Köln (LG. Köln), 151 Ns 169/11 (7 Mayıs 2012).

### 2.3.1. Köln Asliye Ceza Mahkemesinin Olaya İlişkin Gerekçeli Kararı

Köln Asliye Ceza Mahkemesi 21 Kasım 2011 tarihli kararında hekimin beraatine ve mahkeme masraflarının devlet hazinesinden karşılanmasına hükmetmiştir. Mahkeme, hekimin müdahalesini ilk olarak velinin rızasıyla ve tıbbî olarak kusursuz bir şekilde gerçekleştirmiş olmasına dikkat çekmiştir. Bir başka ifadeyle sünnetten kaynaklanan bedensel zarar, çocuğun velisi olarak ebeveynlerinin rızası temelinde haklı bulunmuştur. Söz konusu rızanın çocuğun esenliğine hizmet ettiği belirtilmiştir.[72]

Bununla birlikte sünnette ebeveyn ile çocuk haklarının çatıştığı belirtilmiştir. Buna göre ebeveynlerin çocukların bakım ve eğitimi[73] ile dini rahatsız edilmeden uygulama[74] hakları karşısında çocuğun bedensel bütünlük[75] hakkının yer aldığı ifade edilmiştir. Ancak mahkeme, çatışan hakların dengeli bir şekilde değerlendirmesini yapmamakla birlikte sünnetin Müslüman toplumda dinî-kültürel ritüel olarak uygulandığına dikkat çekmiştir. Aynı zamanda sünnetle birlikte çocuğun sünnet olmamış olarak damgalanma tehdidine karşı konmuş olunacağı da ifade edilmiştir.[76]

Mahkeme, gerekçeli kararında sünnetin tıbbî yönüne de dikkat çekmiştir. Nitekim sünnetin kanser önleyici bir tedbir ve hijyen temini mahiyetinde Amerikan ve Anglosakson dünyasında dikkatle uygulandığı belirtilmiştir.[77]

Geride belirttiğimiz gibi Cumhuriyet Savcılığı Köln Asliye Ceza

---

[72] AG. Köln, 528 Ds 30/11.

[73] Alman anayasasının 6. maddesinin 2. fıkrasının 1. cümlesi gereğince "Çocukların bakım ve eğitimi, ana ve babanın en doğal hakkı ve en önde gelen yükümlülüğüdür".

[74] Alman Anayasasının 4. maddesinin 2. fıkrası gereğince "Dinin rahatsız edilmeden uygulanması güvence altındadır".

[75] Alman Anayasasının 2. maddesinin 2. fıkrası gereğince "Herkes, yaşam ve beden bütünlüğünün korunma hakkına sahiptir. Kişi özgürlüğüne dokunulamaz. Bu haklar, ancak bir yasaya dayanarak sınırlandırılabilir".

[76] AG. Köln, 528 Ds 30/11.

[77] AG. Köln, 528 Ds 30/11.

Mahkemesinin sünnete ilişkin gerekçeli kararına itiraz ederek davayı bir üst mahkeme olan Köln Eyalet Mahkemesine taşımıştır. Burada da hekimin beraatine hükmedilmiştir. Lakin Köln Eyalet Mahkemesinin beraat kararında belirttiği gerekçeler, bir alt Mahkeme olan Köln Asliye Ceza Mahkemesinin zikrettiği gerekçelerden farklıdır. Ayrıca Köln Eyalet Mahkemesinin davaya ilişkin hekime yönelik beraat kararı, tıbbî endikasyondan hareketle yapılmayan sünnetin hukukî meşruiyetiyle ilgili önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmekteydi.

### 2.3.2. Köln Eyalet Mahkemesinin Olaya İlişkin Gerekçeli Kararı

Köln Eyalet Mahkemesi öncelikle sünnetin Müslüman anne babanın isteği üzerine dinî nedenlerle gerçekleştirildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte bilirkişi raporuna göre hekim tarafından gerçekleştirilen sünnetin tıp biliminin kurallarına uygun ve hatasız bir müdahale olduğuna dikkat çekilmiştir. Yine bilirkişi raporundan hareketle Orta Avrupa'da sünnetin önleyici sağlık tedbiri olarak uygulanma zorunluluğunun bulunmadığı belirtilmiştir. Bunun yanında sünnet esnasında Ceza Kanununun 223. maddesinin 1. fıkrası gereğince bir başkasına yönelik fiziksel istismar sonucu vücut yaralama suçu gerçekleştiği halde, 224. maddenin 1. fıkrasının 2. cümlesindeki tehlikeli aletle tehlikeli yaralamayı ifade eden şartların gerçekleşmediğine hükmedilmiştir. Zira hekim tarafından usulüne uygun bir şekilde kullanılan neşterin tehlikeli alet olarak nitelendirilemeyeceği ifade edilmiştir.[78]

Mahkeme, yalnızca ebeveyn rızasından hareketle dinî nedenlerle yapılan sünnetin -velev ki sosyal açıdan kabul gören bir müdahale[79] olsun- suç olmaktan çıkmayacağını belirtmiştir.[80] Zira ebeveyn hakları çocuğun bedensel bütünlük ve

---

[78] LG. Köln, 151 Ns 169/11.

[79] Bu noktada sosyal yeterlilik (Sozialadäquanz) kavramı gündeme gelmektedir. Sosyal yeterliliğin, failin eyleminin geleneksel olan ve halkın geneli tarafından onaylanan durumda mevcut olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla sünnet halk tarafından onaylanan bir müdahale olduğu için sosyal yeterlilik kapsamına girdiği düşünülebilir. Ancak mahkeme, bu tezin çocuk sünnetine hamledilemeyeceğini görüşündedir. Çünkü çocuğun bedensel bütünlük ve kendi kaderini belirleme hakkı önceliklidir.

[80] Almanya'da Köln Eyalet Mahkemesinden başka hiçbir mahkemenin gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünneti edilmesini yaralama kapsamında değerlendirdiğine rastlamadık.

kendi kaderini belirleme hakkı karşısında öncelenemez. Dolayısıyla bu duruma rağmen yapılan sünnetin çocuk hakkının ihlali anlamına geleceği ifade edilmiştir.[81]

Köln Eyalet Mahkemesi, dört yaşındaki çocuğun rızasının alınmadığını, alınsa bile çocuğun yeterli akli olgunluğa ulaşmamış olmasının bu rızayı zaten geçersiz kılacağını belirtmiştir. Diğer yandan kararda, Alman Medenî Kanununun 1627. maddesinin 1. fıkrasına göre velayet hakkının yalnızca çocuğun esenliğine hizmet eden eğitimini kapsadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle dört yaşındaki bir çocuğun sünneti tam anlamıyla idrak edemeyip buna kendi isteğiyle rıza gösterecek durumda olmadığı halde sünnet edilmesinin, ister dinî cemaatten dışlanma kaygısına, isterse ebeveynin çocuğa dinî eğitim verme hakkına dayandırılsın, meşruiyet kazanmayacağı belirtilmiştir. Zira yine mahkemeye göre acı ve ızdıraba sebebiyet veren sünnetin çocuğun esenliğine hizmet etmediği ortadadır. Ayrıca mahkeme tarafından ebeveynlerin Anayasa'nın 4. maddesinin 1. fıkrası[82] ve 6. maddesinin 2. fıkrasında[83] düzenlenen temel haklarının, çocuğun kendi kaderini belirleme hakkı ile bedensel bütünlük hakkı nedeniyle Anayasa'nın 2. maddesinin 1. fıkrası[84] ve 2. fıkrasının 1. cümlesine[85] göre sınırlandırıldığı belirtilmiştir.[86]

Bunun yanında Köln Eyalet Mahkemesine göre karşılıklı haklardan çıkarılması gereken sonuç Anayasa'nın 140. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre temel vatandaşlık hakları din özgürlüğü hakkının kullanılması gerekçesiyle sınırlandırılmaz. Ayrıca ilgili temel hakların çatışması halinde orantılılık ilkesine

---

[81] LG. Köln, 151 Ns 169/11.

[82] Alman anayasasının 4. maddesinin 1. Fıkrası gereğince "Din ve Vicdan özgürlüğü ile din ve dünyevi inanç özgürlüğüne dokunulamaz".

[83] Alman anayasasının 6. maddesinin 2. fıkrasının 1. cümlesi gereğince "Çocukların bakım ve eğitimi, ana ve babanın en doğal hakkı ve en önde gelen yükümlülüğüdür".

[84] Alman Anayasasının 2. maddesinin 1. fıkrası gereğince "Herkes başkalarının haklarını ihlal etmemek, Anayasal düzene veya ahlak kurallarına aykırı düşmemek koşuluyla, kişiliğini serbestçe geliştirme hakkına sahiptir".

[85] Alman Anayasasının 2. maddesinin 2. fıkrasının 1. cümlesi gereğince "Herkes, yaşam ve beden bütünlüğünün korunma hakkına sahiptir".

[86] LG. Köln, 151 Ns 169/11.

dikkat çekilmiştir. Bedensel bütünlük hakkının ihlali anlamına gelen sünnet her ne kadar dinî gerekçelere dayandırılsa da uygunsuz müdahale olarak değerlendirilmiştir.[87]

Mahkeme ayrıca bedenin sünnet ile geri dönüşsüz bir değişikliğe uğradığına dikkat çekmiştir. Bu değişiklik, çocuğun ileriki yaşlarda dinî aidiyetine dair karar verme hakkıyla uyuşmamaktadır. Öte yandan çocuğun belli olgunluğa erişip sünnete rıza göstermesini beklemenin velayet hakkının ihlali değil, ertelenmesi anlamına geleceği belirtilmiştir.[88]

Bununla birlikte Mahkeme, hekimin kaçınılmaz hataya (unvermeidbarer Verbotsirrtum) düştüğünü ve bu nedenle Ceza Kanununun 17. maddesi gereğince suçsuz olduğunu belirtmiştir. Zira Müslüman olan uzman hekim, ebeveyn rızasından hareketle ve dinî nedenle yapılan sünnetin hukuka uygun olduğuna inanmıştır. Hekimin, sünnetin yasal durumunu araştırmamış olmasının bile hukukî olarak aleyhine bir argüman olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Zira hekim Alman hukukunda sünnetin yasal durumunu araştırsa dahi kesin sonuçlara ulaşamayacaktı.[89]

## 2.4. DİNÎ TOPLULUKLARIN MAHKEME KARARINA TEPKİLERİ

Köln Eyalet Mahkemesi 7 Mayıs 2012 tarihinde gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini ebeveyn rızası bulunsa bile, vücut yaralama olarak değerlendirmiştir. Bu karar, sünneti özellikle dinî-kültürel ritüel olarak uygulayan Müslümanların ve Yahudilerin tepkisine yol açmakla beraber hukuk camiasında da sünnetin hukuka uygunluğunun tartışılmasına neden olmuştur. Bu başlık altında Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet kararına yönelik Yahudi, İslam ve Hristiyan dünyasının

[87] LG. Köln, 151 Ns 169/11.
[88] LG. Köln, 151 Ns 169/11.
[89] LG. Köln, 151 Ns 169/11.

tepkilerine değinildikten sonra, hukuk camiasındaki sünnet tartışmalarına özetle yer verilecektir.

### 2.4.1. Almanya Yahudileri Merkez Konseyinin (Zentralrat der Juden in Deutschland/ ZDJ) Tepkisi

Almanya Yahudileri Merkez Konseyi, (Zentralrat der Juden in Deutschland/ ZDJ) basın açıklamasında Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz erkek çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini vücut yaralama olarak değerlendiren kararını, dinî toplulukların kendi kaderini belirleme haklarına müdahale olarak yorumlamıştır. Konsey başkanı Dr. Graumann kararı, "daha önce duyulmamış" olarak nitelendirmekle birlikte yenidoğan erkek çocuk sünnetinin Yahudiliğin ayrılmaz bir parçası olarak binlerce yıldır dünya genelinde uygulanan ve saygı duyulan bir ritüel olduğunu belirtmiştir. Konsey, kanun koyucu olarak Federal Meclisi hukuk güvenliğini sağlamaya, böylece din özgürlüğünü saldırıya karşı korumaya davet etmiştir. Yine basın bildirisinde sünnetin Tanrı ile İbrahim Peygamber arasında yapılan antlaşmanın simgesel belirtisi olduğundan bahsedilmiş ve bu ritüelin sadece tıbbî gerekçelerle ertelenebileceği belirtilmiştir. Son olarak sünnetin sadece özel eğitimli, mohel olarak adlandırılan uzman sünnetçiler tarafından gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.[90]

Mahkeme kararının, Almanya'daki Yahudilerin varlığından rahatsızlık duyulduğu anlamına geldiği de dile getirilmiştir. Nitekim Avrupa Hahamlar Konferansı Başkanı Hahambaşı Pinchas Goldschmidt, mahkeme kararını Holokost'tan bu yana Yahudi yaşamına yönelik en ağır saldırı olarak nitelendirmekle birlikte, Almanya'daki Yahudilerin geleceğinin tehlike altında olduğunu belirtmiştir.[91]

---

[90] Zentralrat der Juden in Deutschland (ZDJ), "Zum Urteil Des Kölner Landgerichts Zur Beschneidung von Jungen", (Erişim 7 Mart 2022).

[91] *Zeit Online*, "Rabbiner halten Urteil für schwersten Angriff auf jüdischen Leben seit Holocaust" (3

Dönemin İsrail Hahambaşı Yona Metzger Yahudilikte binlerce yıldır uygulanagelen sünnetin tıbbî sebepler dışında kesinlikle ertelenemeyeceğini belirtmektedir. Metzger sünnet sorunu konusunda çözüm arayışları içinde olan hükümet yetkililerine, gelecekte sünnetin yalnızca Alman hekimler tarafından eğitilmiş moheller aracılığıyla yapılmasını önermiştir. Yine Alman hekimlerin mohelleri olası bir fiziksel komplikasyon durumunda ilk yardım yapabilmeleri için eğitmeleri gerektiğini de eklemiştir. Hekimlerden alınan tıbbî eğitimin yanına Yahudi hahamlardan alınan dinî eğitimin de eklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Böylelikle Almanya'da kabul gören donanımlı Yahudi sünnetçinin yetişmiş olacağının altı çizilmiştir.[92]

### 2.4.2. Müslüman Dinî Topluluklar ve Sivil Toplum Örgütlerinin Tepkisi

Köln Eyalet Mahkemesinin gayrı mümeyyiz erkek çocuğun sünnet edilmesini yaralama suçu olarak değerlendirmesi, Almanya'daki Müslüman camianın da tepkilerine yol açmıştır. Başta Almanya Müslümanları Merkez Konseyi (Zentralrat der Muslime in Deutschland/ ZMD) ve Müslümanlar Koordinasyon Konseyi (Koordinationsrat der Muslime/ KRM) olmak üzere, aralarında Avrupa Türk İslam Birliği (ATİB), Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), İslam Toplumu Millî Görüş (İGMG) gibi Avrupa'nın önde gelen dinî topluluklarının da bulunduğu çeşitli dinî topluluklar ve sivil toplum örgütleri mahkeme kararına ilişkin basın açıklaması yayımlamıştır.

Almanya Müslümanları Merkez Konseyi, mahkeme kararına ilişkin yayımladığı basın açıklamasında Almanya Yahudileri Merkez Konseyininkine benzer bir şekilde mahkeme kararını, dinî topluluk temsilcilerinin kendi kaderini belirleme haklarına açık ve kabul edilemez bir müdahale olarak değerlendirmiştir. Ayrıca Almanya Müslümanları Merkez Konseyi Başkanı Aiman Mazyek, temel bir

---

Aralık 2013), 1.

[92] *Spiegel Politik,* "Deutsche Ärzte sollen jüdische Beschneider ausbilden" (21 Ağustos 2012), 1.

anayasal hak olan din özgürlüğünün yargının oyuncağı haline gelmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Mazyek, açıklamasının devamında sünnetin dünya genelinde binlerce yıldır uygulanan Müslüman geleneğin bir parçası ve tıbben faydalı bir uygulama olduğunu belirtmiştir.[93]

Diğer taraftan Almanya'daki toplam yirmi bir farklı dinî topluluk ve sivil toplum örgütü mahkeme kararına ilişkin ortak basın açıklaması yayımlamıştır. Açıklamada öncelikle sünnetin Müslüman kimliğinin sembolik ifadesi olarak İbrahimî gelenekte binlerce yıldır uygulanan ve tıbbî açıdan pek çok yararı ispatlanan bir müdahale olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle sünnetin getirdiği birtakım hijyenik ve tıbbî yararın mahkeme kararında göz ardı edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca mahkeme kararıyla dinî toplulukların özerklik ve ebeveynlerin din eğitimi haklarının ihlal edildiği ifade edilmiştir. Son olarak mahkeme kararında, sünnetin dindeki yeri ve öneminin ve Müslüman ve Yahudiler için ifade ettiği anlamın dikkate alınmamış olması eleştirilmiştir.[94]

Dönemin Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB) başkanı Prof. Dr. Ali Dere, basın açıklamasında mevcut yargının tartışmaları ateşlediğini, bir an önce insanları beden ve ruhtan müteşekkil gören bir hukuk anlayışının Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet kararını iptal etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, din özgürlüğünün hiçbir şekilde ikinci planda değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmiştir. Son olarak İslam dininin beden bütünlüğüne oldukça önem verdiğini, verilen bu önemin yalnızca yaşayan insanların bedenlerine yönelik olmayıp ölülerin beden bütünlüğüne zarar vermeyi de kapsadığını vurgulamıştır.[95]

Dönemin Türkiye'nin Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış da mahkemenin

---

[93] Zentralrat der Muslime in Deutschland (ZMD), "Pressemitteilung des ZMD zum sogenannten "Beschneidungsurteil", (Erişim 10 Mart 2022).

[94] Türkisch İslamische Union der Anstalt für Religion e.V. (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği) (DİTİB), "KRM: Ein Rückschlag für die Religionsfreiheit" (Erişim 10 Mart 2022).

[95] Türkisch İslamische Union der Anstalt für Religion e.V. (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği) (DİTİB), "Zum Beschneidungs-Urteil des Kölner Landgericht" (Erişim 10 Mart 2022).

sünnet kararına tepki göstermiştir. Bağış, mahkeme kararının kanunla korunan dini rahatsız edilmeden uygulama özgürlüğüyle çeliştiğini ifade etmiştir. Ayrıca Müslümanlığın ve Yahudiliğin ayrılmaz bir parçası olan sünnetin mahkeme tarafından suç sayılmasını kültürel ve tarihî bilgisizliğin işareti olarak nitelemiştir. Hâkimlerin objektifliğini sorgulayan Bağış, verilen kararda niyet çocuğun bedensel bütünlüğünün ve din özgürlüğünün korunması olsaydı Hristiyanlıktaki vaftizin de çocuğun suda boğulma riski nedeniyle yasaklanması gerekeceğini belirtmiştir.[96]

### 2.4.3. Almanya Evanjelik Kilisesinin Tepkisi

Hristiyanlarda dinî bir gelenek olarak sünnet uygulaması bulunmadığı halde Almanya Evanjelik Kilisesi sünnet tartışmalarında Müslüman ve Yahudilerden yana taraf olmuştur. Kilisenin takındığı bu tavır, Köln Eyalet Mahkemesinin 7 Mayıs 2012 tarihinde gayri mümeyyiz erkek çocuğun sünnet edilmesi konusunda verdiği karara ilişkin yayımladığı basın bildirisinde görülmektedir.[97]

Kilise, mahkemeyi ebeveynlerin din özgürlüğünü ve çocuk yetiştirme haklarını, rızası alınamayacak durumda olan çocuğun bedensel bütünlük hakkı ile orantılı bir şekilde tartmamakla eleştirmiştir. Zira sünnetin Yahudiler ve Müslümanlar açısından merkezî bir önem arz ettiği, mahkemenin ise bu gerçeği dikkate almadığı ifade edilmiştir. Ebeveynlerin dinî konulardaki velayet hakkının, ailenin korunması düşüncesini dikkate aldığı ve çocuğun esenliğine hizmet ettiği gerekçesiyle yüksek hukukî değer ifade ettiği belirtilmiştir. Bunun aynı zamanda bir çocuğu kendi çevresine ve ailesinin dinî yaşamına dahil etmeyi de kapsadığı ifade edilmiştir. Ayrıca çocuğun mümeyyiz olmadan sünnet edilmesini ileriki yaşlarda İslam veya Yahudiliği benimsemeyi mecbur kılan neden olarak saymanın doğru olmayacağı belirtilmiştir. Zira çocuk ileride kendi özgür iradesiyle kendi dinî aidiyeti

---

[96] *Süddeutsche Zeitung,* ‘’Keine Kompromisse bei der Religionsfreiheit“ (28 Ağustos 2012), 1-2., Egemen Bağış, “Sünnet Kararındaki Yanlıştan Bir An Önce Dönülmelidir” (Erişim 20 Temmuz 2023).

[97] Evangelische Kirche in Deutschland (EKD), “EKD sieht Kölner Beschneidungsurteil kritisch” (Erişim 11 Mart 2022).

konusunda karar verme hakkına sahiptir. Bunun yanında sünnetin, bedende kalıcı değişikliğe sebep olsa da fiziksel zarara neden olmadığı ifade edilmiştir. Zira sünnetin dünya genelinde dinî amaçlar dışında da yaygın bir şekilde uygulandığı hatırlatılmıştır. Son olarak sünnetin yasaklanmasının, çocuk sağlığını tehdit eden merdiven altı muayenehanelerdeki kaçak sünnet uygulamalarına sebebiyet vereceğine dikkat çekilmiştir.[98]

Eylül 2012'de Kardinal Christoph Schönborn, Berlin'de St. Michael Kilisesinde gerçekleşen Piskoposlar Konferansı'nda yaptığı konuşmada Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet konusundaki kararını eleştirmiştir. Schönborn mahkeme kararında, insan hakkı olan din özgürlüğünün yine insan hakkı olan bedensel bütünlük hakkı karşısında daha önemsiz kabul edildiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte kürtaj serbestliğinin, mahkeme kararıyla çeliştiğine dikkat çekmiştir.[99]

## 2.5. SÜNNET KANUNUNUN ÇIKARILMASI

Köln Eyalet Mahkemesinin 7 Mayıs 2012 tarihli kararında, gayrı mümeyyiz erkek çocuğun ebeveyn rızasından hareketle dinî nedenle sünnet edilmesini yaralama olarak değerlendirdiğini ifade etmiştik. İlgili karar Almanya genelinde sünnetin hukuka uygunluğu konusunda ortaya çıkan tartışmalara sebebiyet vermiş, Müslüman ve Yahudilerin dinî-kültürel ritüel olarak uyguladıkları sünnetin ülke genelinde yasaklanabileceği noktasındaki endişelerine neden olmuştur.

Sünnet konusunda hukukî netliğin mezkûr zamanlarda sağlanmamış olması, mesleği icra etme noktasında hekimleri zor durumda bırakmıştır. Zira hekimlerin özellikle mahkeme kararı sonrası sünneti icra etmeleri, hukukî olarak yargılanmaları ihtimalini artırmıştır. Bu nedenle Berlin Yahudi Hastanesinin bir sözcüsü,

---

[98] EKD, "EKD sieht Kölner Beschneidungsurteil kritisch"; İlhan İlkılıç, "Beschneidung der minderjährigen Jungen aus der Sicht der Muslime bzw. des Islam", *Deutscher Ethikrat* (Erişim 30 Ağustos 2023).

[99] Deutsche Bischofskonferenz (DBK), ""Fremdkörper oder Wurzel – Christentum in Europa"" (Erişim 20 Temmuz 2023).

Süddeutsche Zeitung adlı gazeteye verdiği röportajda Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet kararı sonrası Berlin Yahudi Hastanesinde dinî nedenle yapılan sünnetlerin durdurulduğunu açıklamıştır.[100]

Sünnet konusundaki hukukî belirsizliği giderme adına resmî adım 19 Temmuz 2012 tarihinde Alman Federal Parlamentosu'ndaki Sosyal Demokrat Parti (Sozialdemokratische Partei Deutschlands/ SPD), Hristiyan Demokrat Birliği (Christlich Demokratische Union/ CDU), Hristiyan Sosyal Birliği (Christlich-Soziale Union/ CSU) ve Hür Demokratik Parti (Freie Demokratische Partei/ FDP) tarafından gelmiştir. Alman Federal Parlamentosu, adı geçen partilerin talebi üzerine hükûmete anayasa tarafından korunan ve çocuğun esenliğini, bedensel bütünlüğünü, din özgürlüğünü ve ebeveynlerin çocuklarını eğitme haklarını dikkate alarak çocuğun gereksiz acı çekmesini engelleyen ve tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde sünnet edilmesine izin verilmesini sağlayan bir yasal düzenleme yapması çağrısında bulunmuştur.[101] Bunun üzerine Alman Etik Kurulu Federal Hükûmetin talimatıyla 23 Ağustos 2012 tarihinde dinî ve ideolojik nedenlerle yapılan sünnet konulu bir çalıştay gerçekleştirmiştir. Basının yoğun ilgi gösterdiği çalıştayda sünnetin tıbbî, dinî, kültürel ve hukukî yönleri sunumlar eşliğinde etraflıca ele alınmıştır. Çalıştay sonrası basın bildirisi yayımlayan Alman Etik Kurulu, sünnetin bazı şartlar altında uygulanabilir olacağını belirtmiştir. Buna göre çocuk üzerinde velayet hakkı olan kimsenin ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilmesi sonrasında rızasının alınması, müdahalenin tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi, kaliteli ağrı tedavisinin uygulanması ve ilgili çocuğun gelişimine bağlı veto hakkının[102] tanınması sünnet konusunda uyulması gereken asgari şartlar olarak tavsiye

---

[100] *Süddeutsche Zeitung,* "Nach umstrittenem Urteil Jüdisches Krankenhaus stoppt religiöse Beschneidungen" (5 Haziran 2022), 1.

[101] Deutscher Bundestag (BT), "Rechtliche Regelung der Beschneidung minderjähriger Jungen" (Erişim 21 Temmuz 2023).

[102] Çocuğun, sünneti veto etmesinin yani sünnet olmak istememesinin dikkate alındığı durumlar vardır. Çocuğun, sünneti veto etmesi gelişimine bağlı olarak geçerlilik kazanacaktır. Bu nedenle sünneti veto etme hakkına sahip olmak için belirli bir yaşa ulaşmış olma şartı bulunmamaktadır. Veto hakkını kullanabilmek için çocukta idrak kabiliyeti ve muhakeme yetisi bulunması gerekmektedir.

edilmiştir.[103]

Federal Hükûmet 5 Kasım 2012 tarihinde, Federal Meclis Başkanı Norbert Lammert'a Alman Etik Kurulunun sünnete ilişkin tavsiyelerinin hemen hepsini içeren bir kanun tasarısı sunmuştur.[104] Söz konusu tasarı 12 Aralık 2012[105] tarihinde Federal Meclis'ten geçmiş, 27 Aralık 2012'de Resmî Gazete'de[106] yayımlandıktan sonra 28 Aralık 2012'de[107] kanunlaşarak resmen yürürlüğe girmiştir. Sünnet kanunu, Alman Medeni Kanununa (Bürgerliches Gesetzbuch) iki fıkralık 1631-d maddesinin eklenmesinden ibarettir.[108] Buna göre:

1) "Velayet hakkı; idrak kabiliyeti ve muhakeme yetisi bulunmayan erkek çocuğun tıbben zorunlu olmayan, tıp biliminin kurallarına uygun sünnet edilmesine rıza göstermeyi de kapsamaktadır. Sünnetin amacı dikkate alındığında çocuğun esenliği tehlikeye giriyorsa yukarıdaki hüküm geçersizdir."
2) "Çocuğun doğumundan sonraki ilk altı ay içinde, dinî bir topluluk tarafından belirlenen kişiler de bu konuda özel eğitim almışlarsa ve hekim olmaksızın sünneti gerçekleştirme konusunda bir hekimle kıyaslanabilir niteliklere sahiplerse, 1. fıkraya uygun bir şekilde sünneti gerçekleştirebilirler."[109]

## 2.5.1. Sünnet Kanununun Kapsamı

Sünnet kanunu, tıbbî endikasyonun olmadığı durumlarda yalnızca idrak kabiliyeti ve muhakeme yetisi bulunmayan gayri mümeyyiz erkek çocuğun tıp

---

[103] Deutscher Ethikrat, "Ethikrat empfiehlt rechtliche und fachliche Standards für die Beschneidung" (10 Haziran 2022).
[104] Deutscher Bundestag (BT), "Entwurf eines Gesetzes über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes" (Erişim 11 Haziran 2022).
[105] Deutscher Bundestag (BT), "Beschneidung von Jungen jetzt gesetzlich geregelt" (Erişim 12 Haziran 2022).
[106] Bundesministerium der Justiz (BMJ), "Gesetz über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes" (Erişim 12 Haziran 2022).
[107] BMJ, "Gesetz über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes".
[108] Bundesgetzblatt Online (BGBI), "Gesetz über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes". (Erişim 12 Haziran 2022).
[109] dejure.org, "Beschneidung des männlichen Kindes". (Erişim 22 Temmuz 2023).

biliminin kurallarına uygun bir şekilde sünnet edilmesine dair veli rızasını kapsamaktadır. Zaten tıbbî endikasyonun olduğu durumlarda sünnet rıza aranmaksızın hekim tarafından gerçekleştirilecektir. Bununla birlikte kanunun kız çocuk sünnetini kapsamadığı açıkça belirtilmiştir.[110] Kız çocuğun sünneti konusundaki mevcut yasal durumun geçerliliğini koruduğu ifade edilmiştir.[111] Kanun metninde dikkat çeken husus, erkek çocuğu sünnet ettirme nedeninin kayıtlanmamış olmasıdır. Bu durum, Müslüman ve Yahudi olmayan velilere de çocuklarını dinî veya dinî olmayan nedenlerle sünnet ettirme hakkının tanındığını göstermektedir.

### 2.5.2. Sünnet İçin Aranan Şartlar

Federal Hükûmet, sünnet konusunda hazırladığı kanun tasarısında idrak kabiliyeti ve muhakeme yetisi bulunmayan erkek çocukların sünnet edilmelerinin hukuka uygun olabilmesini birtakım şartlara bağlamıştır. Buna göre sünnet tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Aynı zamanda etkili ağrı tedavisi uygulanmalıdır. Ayrıca velinin sünnetten önce kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında sünnet konusunda çocuğun iradesinin de dikkate alınması gerektiği bildirilmiştir.[112]

#### 2.5.2.1. Sünnetin Tıp Biliminin Kurallarına Uygun Bir Şekilde Gerçekleştirilmesi

Sünnet kanununda sünnetin profesyonelce yapılmasının, ebeveynlerin erkek çocuklarının sünnetine rızasının geçerli sayılması için merkezî önem ifade ettiği belirtilmiştir. Nitekim kanunda hem Federal Meclisin hem de Alman Etik Kurulunun sünnetin kabul edilebilmesi noktasındaki tıp biliminin kurallarına uygun olma vurgusuna dikkat çekilmiştir. Son olarak herhangi bir tıbbî müdahalenin haklı

---

[110] Deutscher Bundestag (BT), "Entwurf eines Gesetzes über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes" (Erişim 12 Haziran 2022).

[111] Kız çocuğunun sünnet edilmesi, Alman Ceza Kanunu'nun 224. ve 226. maddeleri gereğince tehlikeli ya da ağır yaralama kapsamında değerlendirilmektedir.

[112] BT, "Entwurf eines Gesetzes über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes".

sayılabilmesi için uygulanması sırasında tıbbî standartların gözetilmesinin gerektiği ifade edilmiştir.[113]

### 2.5.2.2. Etkili Ağrı Tedavisinin Uygulanması

Sünnet uygulamasında aranan tıp biliminin kurallarına uygun olma şartı doğal olarak hem müdahale esnasında hem de sonrasındaki etkili ağrı tedavisi şartını da zımnen içermektedir. Hazırlanan kanun tasarısında Federal Meclisin *'ohne unnötige Schmerzen'* (gereksiz acı olmadan), Alman Etik Kurulunun *'qualifizierte Schmerzbehandlung'* (nitelikli ağrı tedavisi) ve Alman Ağrı Derneği'nin *'nur unter adäquater Schmerzbehandlung'* (yalnızca yeterli ağrı tedavisi altında) şeklindeki kayıtları dikkate alınmıştır. Nitekim kanun metninde yer alan '*nach den Regeln der ärztlichen Kunst'* (tıp biliminin kurallarına uygun) ibaresi zikredilen kayıtları kapsayan bir ifade biçimidir.[114]

### 2.5.2.3. Kapsamlı Bilgilendirme

Velayet altındaki erkek çocuğun sünnetine rıza gösterilebilmesinin bir diğer şartı velinin, hekim tarafından müdahale hakkında kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmesidir. Alman Etik Kurulu sünnet konusundaki basın bildirisinde bu şarta '*umfassende Aufklärung und Einwilligung der Sorgeberechtigten'* (velilerin kapsamlı bilgilendirilmeleri ve müdahaleye rıza göstermeleri) şeklinde yer vermiştir. Fakat ilgili şart mevcut yasa tarafından zaten dikkate alındığı için bu konuda ek bir düzenleme yoluna gidilme ihtiyacı duyulmamıştır. Nitekim mevcut yasal duruma göre tıbbî endikasyonun olmadığı durumlarda tıbbî müdahaleye onay verebilmek, müdahaleye maruz kalacak kişi veya yasal temsilcisinin müdahale hakkında detaylıca bilgilendirilmesini ve rızasının alınmasını gerektirir.[115]

---

[113] BT, "Entwurf eines Gesetzes über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes".

[114] BT, "Entwurf eines Gesetzes über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes".

[115] BT, "Entwurf eines Gesetzes über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des

### 2.5.2.4. Çocuk İradesinin Dikkate Alınması

Velayet altındaki erkek çocuğun sünnetine rıza gösterme noktasında duruma göre çocuğun iradesinin de dikkate alınması gerekmektedir. Alman Etik Kurulu sünnet konusunda yayınladığı basın açıklamasında bu şarta '*Anerkennung eines entwicklungsabhängigen Vetorechts des betroffenen Jungen'* (ilgili çocuğun gelişimine bağlı veto hakkının tanınması) şeklinde yer vermiştir. Bu nedenle gerekçeli kanun tasarısında idrak kabiliyeti ve muhakeme yetisi bulunmayan çocuğun ebeveynlerine ters düşen iradesinin önemsiz kabul edilmediği belirtilmiştir. Böylesi bir durumda velilerin Alman Medenî Kanunu'nun 1626. maddesinin 2. fıkrasının 2. cümlesi ve 1631. maddesinin 2. fıkrası gereği çocuğun ciddi ve açık bir şekilde ifade edilmiş karşıt iradesiyle ilgilenmek zorunda oldukları belirtilmiştir. Nitekim dinî nedenle gerçekleştirilen sünnette çocuğun dinî inancı dikkate alınması gerekmektedir. Bunun yanında dinî nedenle gerçekleştirilen sünnet konusundaki ayrıntılar için çocukların dinî eğitimine ilişkin kanunlara işaret edilmiştir.[116]

## 2.6. SÜNNETE İLİŞKİN HUKUKÎ ARGÜMANLAR

Köln Eyalet Mahkemesinin sünnet kararı özellikle gayri mümeyyiz çocuk sünnetinin hukuka uygun olup olmadığı noktasında yürütülen geniş çaplı tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mahkeme kararı hukukçular nezdinde büyük destek görse de çocuk sünnetinin hukuka uygun olduğunun savunulduğu argümanların da ortaya konduğu söylenebilir. Çalışmanın kapsamı gereği hukukî tartışmalarda her iki tarafın ortaya koyduğu temel argümanlara yer verilecektir.

### 2.6.1. Sünnetin Hukuka Uygun Olmadığı Görüşü

Sünnetin hukuka uygun olmadığı görüşü Alman hukuk literatüründe oldukça yaygındır. Bu doğrultuda ortaya konan argümanlar daha ziyade sünnetin vücut

---

männlichen Kindes".

[116] BT, "Entwurf eines Gesetzes über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes".

yaralama ifade ettiği, dinî nedenle gerçekleştirilen sünnette tıbbî endikasyon bulunmaması nedeniyle hukuka aykırı olduğu ve çocuk ile ebeveyn haklarının çatışmasında çocuğun bedensel bütünlüğün korunması hakkının öncelikli olduğu şeklinde ortaya konmuştur. Aşağıdaki başlıklarda söz konusu argümanlara ayrıntılı bir şekilde yer verilecektir.

#### 2.6.1.1. Sünnetin Yaralama Suçu Kapsamında Olduğu

Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz erkek çocuk sünneti konusundaki kararını destekleyen hukukçuların temel argümanı, gayri mümeyyiz erkek çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesinin yaralama kapsamında olduğudur. Zira müdahale için haklı bir gerekçenin bulunmadığı ifade edilmiştir.[117]

Alman Ceza Kanunu'nun 223. maddesinin 1. fıkrasında yaralama suçunun cezası düzenlenmiştir. Buna göre bir başkasını fiziksel olarak istismar eden veya sağlığına zarar veren kimse, beş yıla kadar hapis veya para cezası ile cezalandırılır. Aynı maddenin 2. fıkrasında yaralama teşebbüsünün de yine cezalandırılacağı belirtilmiştir.[118]

Yaygın olan kabule göre fiziksel istismar, beden sağlığını veya beden bütünlüğünü cüzi[119] miktardan daha fazla bozan uygunsuz ve kötü müdahale durumunda mevcuttur. Bu görüşe göre sünnet de beden sağlığını veya beden bütünlüğünü cüzi miktardan daha fazla bozan kötü ve uygunsuz müdahale kapsamına girmektedir. Bu nedenle sünnette Alman Ceza Kanununun 223. maddesi gereğince yaralama suçunun gerçekleştiği kabul edilmektedir. Bunun yanında sünnette vücut

---

[117] Prensip olarak bedene yönelik her tıbbî müdahalede ilk aşamada yaralama (müessir fiil) suçunun unsurları gerçekleşmektedir. Müdahalenin son tahlilde suç teşkil etmemesi ancak haklı gerekçelere dayanması dolayısıyladır. Sünneti yaralama olarak değerlendiren hukukçuların hemen hepsi sünnet için tıbbî endikasyon dışındaki nedenleri hukuken geçersiz görmektedir.

[118] Bundesministerium der Justiz (BMJ), "Strafgesetzbuch (StGB) §223 Körperverletzung" (Erişim 22 Temmuz 2023).

[119] Cüzi miktarın ne kadar olduğuna dair bir bilgiye rastlamadık. Kanaatimizce bu miktar belirlenmemiştir. Kastedilenin tolere edilebile bir miktar olduğu söylenebilir.

fonksiyonları hususunda normal durumdan sapan bir duruma neden olunduğu için sağlığa zarar verme unsurunun da gerçekleştiği söylenmiştir.[120] Yaralamanın basit mi yoksa ağır mı olduğu konusunda farklı görüşler olmakla birlikte literatürdeki hâkim görüş, sünnetin ağır yaralama kapsamında değerlendirilemeyeceği şeklindedir. Zira neşter, her ne kadar asıl itibariyle tehlikeli bir alet olsa da hekim tarafından sünnet için tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde kullanıldığında tehlikeli alet olarak değerlendirilmemektedir.[121]

Diğer taraftan sünnetin narkoz gibi acı hissetmemeyi sağlayan birtakım önleyici tedbirler altında yapılmasının da müdahaleyi yaralama suçu olmaktan çıkarmayacağı ifade edilmiştir.[122] Aynı şekilde müdahalenin hekim ya da sünnetçi tarafından gerçekleştirilmesinin de yine bu noktada sonucu değiştirmeyeceği belirtilmiştir.[123]

Sünnetin, çocuğun ebeveynleri tarafından darp edilmesine benzetilerek hukuka aykırı olduğu da söylenmiştir. Nitekim çocuğun, ebeveynleri tarafından hangi gerekçeye dayandırılırsa dayandırılsın darp edilmesinin hukuk dışı bir eylem olması gibi sünnetle maruz kaldığı bedensel zararın da ebeveynlerin isteklerine dayandırılarak yasal kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir.[124]

### 2.6.1.2. Dinî Nedenli Sünnette Tıbbî Endikasyon Yokluğu

Almanya'daki çocuk sünneti konusundaki tartışmalarda dinî nedenle

---

[120] H. Putzke – M. Stehr – H.-G. Dietz, "Strafbarkeit der Zirkumzision von Jungen", *Monatsschrift Kinderheilkunde* 156/8 (Temmuz 2008), 784.

[121] M. Schreiber – G.E. Schott – W. Rascher – A.W. Bender, "Juristische Aspekte der rituellen Zirkumzision", *Klinische Pädiatrie* 221/7 (Aralık 2009), 412.

[122] Holm Putzke, "Rechtliche Grenzen der Zirkumzision bei Minderjährigen", *Medizinrecht* 26/5 (Mayıs 2008), 268.

[123] Putzke, "Rechtliche Grenzen der Zirkumzision bei Minderjährigen", 268-269.

[124] Rolf Dietrich Herzberg, "Rechtliche Probleme der Rituellen Beschneidung", *JuristenZeitung* 64/7 (Temmuz 2009), 333. Burada anlatılmak istenen, anne babanın çocuğun menfaatine olduğunu düşünmesinden hareketle onu dövmesidir. Nasıl ki bu niyet ve düşünce dövmek için haklı bir gerekçe değilse, çocuğun yararına olacağı düşüncesiyle yapılan sünnette hukukî olarak kabul edilmemektedir.

gerçekleştirilen çocuk sünnetini hukuka aykırı gören hukukçuların en çok ileri sürdükleri argümanlardan biri bu tarz sünnette müdahaleyi haklı kılabilecek bir husus olan tıbbî endikasyonun bulunmayışıdır. Zira bu görüşe göre tıbbî bir müdahaleyle ancak hastalıkları, rahatsızlıkları, bedensel veya zihinsel bozuklukları önleme, teşhis etme, iyileştirme veya hafifletme amaçlandığında tıbbî endikasyonun varlığından söz edilebilmektedir.[125]

Ayrıca dinî nedenle gerçekleştirilen çocuk sünnetini hukuka aykırı gören pek çok hukukçu, Dünya Sağlık Örgütü'nün sünneti başta HIV olmak üzere bazı hastalıklara karşı önleyici tedbir olarak önermesinin yanlış yorumlandığı görüşündedir. Zira sünnetli erkeklerin sünnetsiz erkeklere nazaran daha düşük HIV enfeksiyon seviyelerine sahip olduklarını gösteren araştırma sonuçları bulunsa da bunların Kenya ve Uganda'da yürütülen araştırmalarla ilgili olduğu belirtilmiştir.[126] Dünya Sağlık Örgütü de erkek sünnetini HIV'in önlenmesi noktasında etkili bir müdahale olarak kabul etmekle birlikte, sünnetin HIV'e karşı tam koruma sağlamadığını belirtmiştir.[127] Kenya ve Uganda'da yürütülen araştırmaların sonuçlarını Almanya'ya hamletmenin doğru olmayacağı görüşü yaygındır.[128] Zira Almanya'yla ilgili yayınlanan araştırma sonuçları özellikle sünnet çağındaki çocukların HIV'le enfekte olma riski altında olmadıklarını göstermiştir.[129]

---

[125] Putzke, "Rechtliche Grenzen der Zirkumzision bei Minderjährigen", 270.

[126] World Health Organization (WHO) - Joint United Nations Programme On HIV/AIDS (UNAIDS), *New Data on Male Circumcision and HIV Prevention: Policy and Programme Implications* (Cenevre: WHO, 2007), 3.

[127] WHO – UNAIDS, *New Data on Male Circumcision and HIV Prevention: Policy and Programme Implications,* 4.

[128] Holm Putzke – Maximilian Stehr – Hans Georg Dietz. "Zirkumzision bei nicht einwilligungsfähigen Jungen: Strafrechtliche Konsequenzen auch bei religiöser Beziehung", *Deutsches Ärzteblatt* 105/34-35 (Ağustos 2008), 1779.

[129] Robert Koch Enstitüsü Almanya'da 2001-2020 yıllarını kapsayan HİV enfeksiyon vakaları hakkında veriler yayınlamıştır. Zikredilen 20 yıllık süreçte Almanya'da HİV enfeksiyonu kapan kişilerin yalnızca %1'lik kısmı çocuk, ergenlik çağındaki genç ve genç erişkinlerden oluşmaktadır. Zikredilen %1'lik oran ise kaydedilen toplam 91400 vaka'nın yalnızca 800'ünü kapsamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Robert Koch İnstitut (RKI), *Aktuelle Daten und Informationen Zu Infektionskrankheiten und Public Health* (Berlin: Robert Koch Institut, 2022), 8.

Bunun yanında sünnetin hukuka uygun olabilmesi için faydasının ilgili risk ve dezavantajlardan daha ağır basması gerektiği de belirtilmiştir. Sünnetin avantajlarının dezavantajlarına ağır bastığının söylenebilmesi için sünnetin penis kanserine veya cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma riskini önemli ölçüde azaltması gerektiği, bunun ise Almanya için geçerli olmayacağı ifade edilmiştir. Zira bu ülkedeki HIV enfeksiyon risk grubunun küçüklüğü sünnetin burada önleyici tedbir olarak değerlendirilmesine mâni olmuştur. İddia sahiplerine göre, bilakis sünnet edilenlerde cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma riskinde artış olduğunu gösteren çalışmalar dahi mevcuttur.[130]

Ayrıca sünnetin hijyen açısından büyük avantaj sağladığı gerekçesiyle hukuken meşru olduğunun savunulması da eleştirilmiştir. Bu noktada düzenli vücut bakımının hijyenik olmakla birlikte bedene müdahale noktasında sünnete nazaran çok daha hafif bir alternatif olduğunun altı çizilmiştir. Bu nedenle tıbbî açıdan daha hafif yöntemin var olmasının, ağrılı yöntem olan sünneti uygulanamaz kıldığı savunulmuştur.[131]

#### 2.6.1.3. Çatışan Haklarda (Ebeveyn Hakları- Çocuk Hakları) Çocuğun Haklarının Üstün Olduğu

Sünnet konusunda ebeveynlerin sahip oldukları bazı temel haklar sünnet edilen çocuğun sahip olduğu bazı temel haklarla çatışmaktadır. Bir taraftan ebeveynlerin dini uygulama hakkı ile çocuğun bakım ve eğitimi hakkının çocuk sünnetine izin verdiği savunulurken diğer taraftan sünnet edilen çocuğun bedensel bütünlük hakkı ile din özgürlüğü hakkının çocuk sünnetini hukukî olarak engellediği belirtilmiştir.

Nitekim Alman hukuk literatüründe çocuk sünneti konusunda ortaya konan

---

[130] Holm Putzke – Berhard Hardtung – Tatjana Hörnle – Reinhard Merkel – Jörg Scheinfeld – Horst Schlehofer – Jürgen Seier, "Strafrecht zwischen System und Telos" (Erişim 23 Temmuz 2023).

[131] Putzke – Stehr – Dietz, "Zirkumzision bei nicht einwilligungsfähigen Jungen: Strafrechtliche Konsequenzen auch bei religiöser Beziehung", 1780.

en yaygın kontra argümanlardan biri sünnette çocuğun bedensel bütünlük hakkının ihlal edildiğidir. Bununla birlikte çocuğun bedensel bütünlük hakkının, ebeveynlerin dini uygulama hakkı ile çocuğun bakım ve eğitimi hakkı karşısında daha ağır basması nedeniyle öncelikli olduğu görüşü literatürde yaygındır.[132] Bu görüşün temel dayanaklarından bir tanesi din özgürlüğünün hiçbir medenî hak ve yükümlülüğü ortadan kaldırmadığı gibi sınırlandırmayacağını da ifade eden Alman Anayasası'nın 140. maddesi dahilindeki 1919 Weimar Anayasası'nın 136. maddesinin 1. cümlesidir.[133]

Sünnetin nadiren fiziksel komplikasyonun meydana geldiği basit bir tıbbî müdahaleden ibaret olması da sünneti meşrulaştırıcı gerekçe olarak kabul edilmemektedir.[134] Aynı zamanda sünnette çocuğun esenliğine hizmet etme şartı aranmaktadır.[135] Bu şartın da yalnızca tıbbî endikasyonun varlığıyla yerine geleceği savunulmuştur. Bu nedenle çocuk sünnetinin, yalnızca tıbbî endikasyonun mevcut olduğu durumda uygulanabileceği görüşü Alman hukuk literatüründeki hâkim görüş olduğu söylenebilir.

Sünnet konusunda tartışılan bir diğer husus ebeveynlerin dini uygulama hakları ile çocuğun bakım ve eğitimi haklarının çocuğu sünnet ettirmeyi kapsayıp kapsamadığıdır. Çocuk sünnetini bedene haksız müdahale olarak değerlendiren

---

[132] Örnek için bkz. Loisa Verena Kleine-Doepke, *Knabenbeschneidung in Deutschland*. *Medizinische Aspekte des Eingriffs und strafrechtliche Situation bei religiös-ritueller Motivation* (Berlin: Freie Universität Berlin – Humboldt Universität zu Berlin, Institut für Rechtsmedizin, Doktora Tezi, 2014), 20.

[133] Bundesministerium der Justiz (BMJ), "Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland Art 140" (Erişim 2 Nisan 2022).

[134] Kleine-Doepke, *Knabenbeschneidung in Deutschland*. *Medizinische Aspekte des Eingriffs und strafrechtliche Situation bei religiös-ritueller Motivation*, 60.

[135] Hukukçular arasında çocuk esenliğinin ne anlama geldiği konusunda görüş birliği yoktur. Çocuk sünnetini hukuka aykırı olarak değerlendiren hukukçuların hemen hepsi sünneti daha çok maddi açıdan değerlendirip sünnetin cerrahi yönünü esas alarak yaralama ve benzeri durumların meydana gelmesi nedeniyle sünnetin çocuğun esenliğine aykırı olduğunu savunmuşlardır. Sünneti hukuka uygun olarak değerlendiren hukukçular ise penis kanseri ve HIV gibi hastalıkları önlemesi ve hijyen sağlayıcı olması nedeniyle, sünnetin çocuğun esenliğine uygun olduğunu savunmuşlardır.

hukukçulara göre ebeveynlerin zikredilen hakları, çocuğu sünnet ettirmeyi kapsamamaktadır. Bu nedenle bu görüşe göre tıbbî endikasyonun olmadığı durumda ebeveyn rızası bile çocuk sünnetini hukuka uygun hale getirememektedir. Nitekim hemen her hukukçu çocuğun bedensel bütünlüğüne yönelik müdahalenin başladığı yerde ebeveynlerin dini uygulama haklarının düşeceğini savunmaktadır. Aksi takdirde çocuğun bedenine yönelik tüm müdahalelerde dini uygulama hakkının referans gösterilip istismar edilebileceği söylenmiştir.[136] Bu nedenle sünnetin, ebeveynlerin temel hakkı olan çocuğun bakım ve eğitimi hakları dikkate alındığında dahi geçerli olamayacağı görüşü hâkimdir. Zira söz konusu hak ve aynı zamanda görev çocuğun esenliğine yönelik uygulanma kaydıyla kayıtlanmıştır.[137] Aynı zamanda bakımın, çocuğun kişiliğinin beden sağlığının, zihinsel ve karakter gelişiminin genel bakımı olduğu ifade edilmiştir. Eğitim ise, çocuğun yetenek ve becerilerini geliştiren ve çocuğu kendi kaderini belirleme olgunluğuna götüren, ebeveynlerin çocuklar üzerindeki biçimlendirici zihinsel ve ruhsal etkisi olarak anlaşılmıştır. Bu görüşe göre sünnet ise, ebeveynlerin sahip oldukları çocukların bakım ve eğitimi haklarının ifade ettiği anlama ters düştüğü gerekçesiyle ebeveyn hakkı kapsamında görülmemektedir.[138]

Çocuk sünnetine karşı ortaya konan bir diğer argüman çocuk sünnetinin din özgürlüğünü ihlal ettiği şeklindedir. Din özgürlüğünün ihlal edildiğini belirten hukukçular ise daha ziyade on dört yaşını dolduran çocuğun negatif din özgürlüğünü kastetmektedirler. Zira çocukların dinî eğitimi hakkındaki kanun gereği ancak on dört yaşını doldurmuş çocuk arzuladığı dinî inancı benimsemekte serbesttir.[139] Ancak eğer bir çocuk on dört yaşını doldurmadan önce sünnet edilmiş olup on dört yaşını

---

[136] Die Wissenschaftlichen Dienste des Deutschen Bundestages (WD), *Religiös motivierte Beschneidung minderjähriger Jungen* (Berlin: Deutscher Bundestag, 2012), 7-8.
[137] Putzke – Hardtung – Hörnle – Merkel – Scheinfeld – Schlehofer – Seier, "Strafrecht zwischen System und Telos".
[138] Yvonne Christina Schmid, *Die elterliche Einwilligung in eine Zirkumzision – eine unzulässige Beschneidung kindlicher Rechte?* (Berlin: Duncker & Humblot, 2016), 95-96.
[139] Bundesministerium der Justiz (BMJ), "Gesetz über die religiöse Kindererziehung" (Erişim 23 Temmuz 2023).

doldurduktan sonra din değiştirmek isterse ya da ateizmi benimserse, vücudundaki kalıcı değişiklik nedeniyle zahiren de olsa kendisini ömür boyu o dinin müntesibi olarak hissedeceği gerekçesiyle bu durumdaki kişinin din özgürlüğünün ihlal edildiğinden bahsedilmektedir.[140]

### 2.6.2. Sünnetin Hukuka Uygun Olduğu Görüşü

Ebeveyn rızasına dayanan dinî nedenli çocuk sünnetinin hukuka uygun olduğunu savunan hukukçular da vardır. Bu noktada ortaya konan argümanlarda daha ziyade sünnetin tıbbî faydalarına dikkat çekilmiş, sünnetin ebeveyn hakları kapsamında olduğu savunulmuş ve bu nedenle vücut yaralama olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Bu başlık altında çocuk sünnetinin hukuka uygun olduğunu savunan hukukçuların temel argümanlarına yer verilecektir.

#### 2.6.2.1. Çocuk Sünnetinin Yaralama Suçu Kapsamında Olmadığı

Yaygın olan görüşe göre hekim tarafından tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilen müdahale, yaralama olarak değerlendirilemez. Çünkü bu tür müdahaleler, hastanın sağlığını iyileştirmeye hizmet ettiği için zaten amacı açısından yaralama teşkil etmemektedir. Bu görüşü savunan bazı hukukçular tıbbî müdahalelerde daha ziyade başarılı-başarısız müdahale ayrımı yapılması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu nedenle tıbbî müdahalede genel başarı dikkate alınarak sonuç olarak hastanın beden sağlığının artması veya en azından korunmasının müdahalenin başarısına delalet ettiği ve bunun gibi durumlarda yaralamanın meydana gelmeyeceği belirtilmektedir. Öte yandan müdahaleyle birlikte hastanın durumunda müdahale öncesine kıyasla kötüleşme varsa müdahalenin başarısızlığına, dolayısıyla yaralamanın meydana geldiğine hükmedileceği ifade edilmiştir.[141]

Ayrıca sünnetin çocuk esenliğini tehlikeye düşüren bir durum teşkil etmediği

---

[140] Wolfgang Schmiedbauer, "Beschneidung ist nicht harmlos", *Süddeutsche Zeitung* (4 Temmuz 2012),1.

[141] Beck-Online (C.H. Beck), Schönke/Schröder Strafgesetzbuch 30. Auflage 2019 Rn. 27-31 (Erişim 23 Temmuz 2023).

savunulmaktadır. Çünkü sünnet konusunda tehlikeden söz edebilmek için genel kabule göre ciddi bir bedensel istismar gerekmektedir.[142] Halbuki sünnetin, sağlık açısından olumsuz sonuçları olmamakla birlikte düşük komplikasyon riski taşıyan nispeten küçük bir müdahale olduğu ifade edilmiştir.[143]

Yine bu görüşü savunanlarca, sünnetin bedensel cezalandırma amacıyla yapılmadığına ve aşağılayıcı veya herhangi bir şekilde onur kırıcı bir nitelik taşımadığına dikkat çekilmiştir.[144] Tam aksine çocuğun esenliğini artırmaya yönelik bir müdahale olduğu ifade edilmiştir.[145] Bunun yanında Uluslararası Halk Sağlığı tartışmalarında sünnetin rutin bir uygulama olarak tavsiye edilip edilmemesi bile tartışılmıştır.[146]

Alman hukukçu ve Eyalet Yüksek Mahkemesi eski yargıcı Mathias Rohe çocuk sünnetinin hukuken meşruiyet kazanması için ebeveyn rızasının yeterli olduğu görüşündedir. Rohe görüşünü, sünnetin örfî yönüyle ve etkilerinin küçük olmasıyla savunmuştur. Bu nedenle İslam ve Yahudilikte uygulanagelen sünnetin hukuken sakıncasız olduğunu özellikle belirtmiştir.[147]

Çocuk sünnetinde çocuğun rızasının alınmamasının da yine müdahaleyi yaralama kapsamına dahil etmeyeceği görüşü literatürde yaygındır. Zira çocuklar

---

[142] Kyrill-A. Schwarz, "Verfassungsrechtliche Aspekte der religiösen Beschneidung", *JuristenZeitung* 63/23 (Aralık 2008), 1128., Hukukçu Fateh Moghadam'a göre sünnette istismardan söz edebilmek için, tıp biliminin kurallarına uygun yapılmamış ve çocuğun veto hakkının dikkate alınmamış olması gibi ihlaller bulunması gerekir. Detaylı bilgi için bkz. Bijan Fateh – Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", *Rechtswissenschaft* /2 (2010), 139.

[143] Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", 141-142.

[144] Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", 138.

[145] Schmid, *Die elterliche Einwilligung in eine Zirkumzision – eine unzulässige Beschneidung kindlicher Rechte?*, 294-297.

[146] Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", 138.

[147] Matthias Rohe, "Islamisierung des deutschen Rechts?", *JuristenZeitung* 62/17 (Eylül 2007), 805.

genelde sünnetin anlamını idrak edemeyecek kadar küçük olduklarında sünnet edilmektedirler. Zaten çocukların gerekli entelektüel ve ahlâkî olgunluğa sahip olmadıkları gerekçesiyle sünnet edilmelerine rıza göstermeleri veya sünnet edilmeyi reddetmeleri hükümsüz kabul edilmektedir. Literatürdeki hâkim görüşe göre on dört yaşını doldurmamış çocuklar kendilerine yönelik tıbbî müdahalelere rıza gösterme veya tıbbî müdahaleleri reddetme hakkına sahip olmadıkları için onların bu noktadaki olası beyanları dikkate alınmamaktadır.[148]

### 2.6.2.2. Sünnetin Tıbbî Açıdan Faydalı Olduğu

Sünnetin, halihazırda dünya genelinde en yaygın tıbbî müdahalelerden olması, çocuk sünnetini savunan hukukçuların sünneti savunma noktasında ortaya koydukları en yaygın argümanlardandır. Nitekim Dünya Sağlık Örgütü'ne göre dünya genelinde 15 yaş üstü erkeklerin %30'unun sünnetli olduğunu geride belirtmiştik.[149] Dikkat çekici olan husus Amerika Birleşik Devletleri'nde dinî nedenli yapılmayan sünnetlerin yaygınlığıdır ki Dünya Sağlık Örgütü, bu ülkedeki Müslüman veya Yahudi olmayan erkeklerin %75'inin sünnetli olduğunu bildirmiştir. Bunun yanında Angola, Gana, Etiyopya gibi ülkelerde de Müslüman ve Yahudi olmayan sünnetlilerin oranının %90 civarında olduğu belirtilmiştir.[150] Dolayısıyla, sünnetin bazı ülkelerde sağlık tedbiri mahiyetinde de sıklıkla uygulandığı görülmektedir. Bu da gösteriyor ki, sünnet en başta salt dinî nedenli uygulanmış iken, zamanla bazı coğrafyalarda tıbbî nedenlerle de yaygın bir şekilde uygulanır hale gelmiştir.

Çocuk sünnetini savunma noktasında yaygın olarak ortaya konan bir diğer argüman, sünnetin hafif bir müdahale olduğu ve tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde yapıldığında sünnet edilen açısından herhangi bir sağlık tehdidi oluşturmadığı

---

[148] Schwarz, "Verfassungsrechtliche Aspekte der religiösen Beschneidung", 1128.
[149] WHO – UNAİDS, *Male Circumcision: Global Trends And Determinates Of Prevelance, Safety And Acceptability*, 7.
[150] WHO – UNAİDS, *Male Circumcision: Global Trends And Determinates Of Prevelance, Safety And Acceptability*, 8.

şeklindedir.[151] Nitekim bazı araştırma sonuçları sünnet sonrası kanama, ağrı ve iltihap kapma gibi genellikle geçici ve hafif komplikasyonların ortaya çıkma olasılıklarının %0,2 - %0,4 oranında olduğunu göstermektedir.[152] Bunun yanında sünnetin tıp biliminin kurallarına uygunluk arz edebilmesi noktasında anestezi altında gerçekleştirilmesinin gerekli olduğunun altı çizilmiştir.[153] Nitekim anestezi çocuğun müdahale esnasında ve müdahale sonrasında acı çekmemesini sağlamak için yapılmaktadır.

Sünnetin hijyen bakımından sağladığı avantajlara da dikkat çekilmiştir. Sünnetin sağladığı bir dizi avantaj Amerika Birleşik Devletleri'nde yenidoğan sünnetinin rutin olarak tavsiye edilmesi konusunun tartışılmasına bile yol açmıştır.[154] Nitekim yapılan bazı araştırmalar sünnetli erkeklerde idrar yolu enfeksiyonlarının, penis kanseri ve cinsel yolla bulaşan HIV'le enfekte olma riskinin önemli ölçüde azalma gösterdiğini ortaya koymuştur.[155]

Ayrıca sünnet için ideal vaktin ne zaman olduğu konusu üzerinde de durulmuştur. Yapılan araştırmalar sünnet için ideal vaktin erken çocukluk dönemi olduğunu göstermiştir. Bunun sebeplerinden bir tanesi bebek sünnetindeki komplikasyon riskinin diğer yaş gruplarına göre daha düşük olmasıdır. Aynı şekilde bebeklik döneminde yapılan sünnetin çocukta hiçbir korkuya mahal vermeyeceği dolayısıyla psikolojik açıdan da sıkıntılara yol açmayacağı belirtilmiştir.[156]

---

[151] Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", 134.

[152] Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", 135.

[153] Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", 135., American Academy of Pediatrics (AAP), *Circumcision Policy Statement* (Amerika Birleşik Devletleri: American Academy of Pediatrics, 1999), 688.

[154] Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", 135.

[155] WHO – UNAIDS, *New Data on Male Circumcision and HIV Prevention: Policy and Programme Implications,* 1.

[156] Kleine-Doepke, *Knabenbeschneidung in Deutschland. Medizinische Aspekte des Eingriffs und*

Yahudilikte uygulanan sünnetin genelde çocuğun bebeklik dönemine denk geldiği için en azından psikolojik açıdan kabul edilebilir olduğu söylenebilir.

### 2.6.2.3. Sünnetin Ebeveyn Hakkı Kapsamında Olduğu

Çocuk sünnetini ebeveyn hakkı kapsamında bir müdahale olarak değerlendiren hukukçular bu noktada genelde iki argüman ortaya koymuşlardır. Sünneti bir yandan dini uygulama hakkı[157] diğer yandan çocukların bakım ve eğitimi hakkı[158] kapsamında değerlendirerek hukuka uygun olduğunu savunmuşlardır. Bu noktada anayasanın 4. maddesine göre inanç özgürlüğünün kişiye, tüm davranışlarını inancının öğretilerine uyumlu hale getirme ve inancına göre hareket etme hakkı tanıdığı belirtilmiştir.[159] Dolayısıyla ebeveynlerin, çocuklarını kendi dinî görüşlerine göre yetiştirme haklarının bulunduğu savunulmuştur. Bakım ve eğitim hakkından kastedilen ise anayasanın 6. maddesinin 1. fıkrasının 1. cümlesine göre ebeveynlerin çocukları üzerindeki bakım ve eğitim hakları ve sorumluluklarıdır. Söz konusu hakkın, ebeveynlere çocukların bakım ve eğitimini kendi düşüncelerine göre düzenleme, onların bedensel esenliğini, zihinsel ve ruhsal gelişimini sağlama yetkisini verdiği kabul edilmektedir. Bu hakkın, ebeveynlerin dinle ilgili görüş ve düşüncelerini çocuklarına aktarmayı da kapsadığı vurgulanmıştır.[160]

Bununla birlikte dinî olgunluğa ulaşmamış çocukların din konusundaki temel haklarını kullanamadıkları için din özgürlüklerinin kullanılması noktasında ebeveynleri tarafından temsil edildikleri savunulmuştur. Almanya'da dinî olgunluğa ulaşma yaşı konusunda 'Çocukların Dinî Eğitimi Kanunu' esas alınmaktadır. Buna göre on dört yaşını dolduran çocuk dilediği dini benimseme noktasında serbesttir. On

---

*strafrechtliche Situation bei religiös-ritueller Motivation*, 17.

[157] Alman anayasasının 4. maddesinin 2. fıkrası gereğince "Dinin rahatsız edilmeden uygulanması güvence altındadır".

[158] Alman anayasasının 6. maddesinin 2. fıkrasının 1. Cümlesi gereğince "Çocukların bakım ve eğitimi, ana ve babanın en doğal hakkı ve en önde gelen yükümlülüğüdür".

[159] WD, *Religiös motivierte Beschneidung minderjähriger Jungen*, 7.

[160] Jochen Schneider, *Die männliche Beschneidung* (Zirkumzision) Minderjähriger als verfassungs- und sozialrechtliches Problem (Berlin: Winter Industries, 2008), 71.

iki yaşını dolduran çocuğa ise iradesinin aksine öncekinden farklı bir dinî eğitim verilemez.[161] İslam ve Yahudilikte çocuklar genellikle küçük yaşta iken sünnet edildikleri için çocukların din özgürlüğü konusundaki haklarının da ebeveynleri tarafından onlar adına kullanıldığı kabul edilmektedir.

Sünnet, Hristiyanlıktaki vaftize benzetilerek de savunulmuştur. Nasıl ki ebeveyn rızasından hareketle uygulanan vaftiz geçerliyse, ebeveyn rızasından hareketle yapılan sünnetin de hukuka uygun olduğu ifade edilmiştir. Sünneti vaftizden ayıran en temel husus, bedenin geri dönüşsüz bir şekilde değişime uğratılması olsa da her iki ritüelde de asıl olanın gayri mümeyyiz çocuğun din özgürlüğü hakkının ebeveynleri tarafından kullanılması olduğu ifade edilmiştir.[162]

Ayrıca ebeveynlerin, çocuklarının bedenlerine yönelik müdahalelere rıza gösterme yetkilerinin yalnızca istismar durumunda aşılmış olacağı kabul edilmektedir. Bu nedenle hukukçu Fateh Moghadam ebeveynler tarafından verilen bedenle ilgili kararların yalnızca tıbbî endikasyon kriterine veya müdahalenin avantajlarının dezavantajları karşısında ağır bastığı durumlarda kabul edilebileceği görüşüne katılmamaktadır.[163] Alman hukukçu Schwarz'a göre ise çocuğa zarar verme kastıyla yapılan müdahaleler müstesna, tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde yapılan müdahalelerden olan sünnet, hukukî açıdan sorun teşkil etmemektedir.[164]

---

[161] BMJ, "Gesetz über die religiöse Kindererziehung".
[162] Kai Zähle, "Religionsfreiheit und fremdschädigende Praktiken: Zu den Grenzen des forum Externum", *Archiv des öffentlichen Rechts* 134/3 (Eylül 2009), 449.
[163] Moghadam, "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht", 131.
[164] Schwarz, "Verfassungsrechtliche Aspekte der religiösen Beschneidung", 1128.

# ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

# FIKIHTA SÜNNET VE HEKİMİN TIBBÎ MÜDAHALESİNDEN SORUMLULUĞU

Sünnet, ortaya çıkışı itibariyle Yahudilik öncesine uzanan, İbrahimî gelenek olarak İslam öncesi Arap toplumunda da var olan, İslam'ın koruyup sürdürdüğü uygulamalardandır. Türkçede erkek çocukların cinsel organının uç kısmındaki derinin alınması işlemine sünnet denilmesi, bu işlemin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından dini uygulama olarak onayladığına işaret etmektedir.[165] Sünnetin, ezan ve kamet gibi toplumsal olarak terk edilmesi uygun görülmeyen, terk edildiğinde dinî bir vecibenin ihlali gibi algılanan şeâir sünnetlerden olduğu söylenebilir.[166]

Bu bölüm iki kısım halinde ele alınacaktır. Birinci kısımda sünnetin tanımı yapıldıktan sonra fıkha göre sünnet olmanın hükmü ve vaktine yer verilecektir. Akabinde sünnetin önemini ortaya koymak için sünnetsiz kimsenin şahitliği, namazı, kestiğinin yenilip yenilmeyeceği gibi hükümler üzerinde durulacaktır. Bu bölümün ikinci kısmı, Almanya'daki sünnet tartışmalarında ortaya konan argümanlar etrafında ele alınacaktır. Bu nedenle ilk önce Almanya'da çıkan sünnet kanununa paralel olarak velayet hakkının erkek çocuk sünnetini de kapsadığı gerekçelendirilerek ortaya konmaya çalışılacaktır. Ardından fıkıhta tıbbî müdahale konusuna yer verilecektir. Bu başlık altında fıkıhta tıbbî müdahalenin meşru olma şartları incelenecektir. Bu şartlar, aynı zamanda Almanya'daki sünnet tartışmalarında gündeme geldiği için Almanya'daki tartışmaların fıkıh açısından değerlendirilebilmesi noktasında son derece önem arz etmektedir.

---

[165] Mürteza Bedir, "Sünnet, Fıtrat ve Temizlik: İslam'da Sünnet Olmanın Hükmüne İlişkin Bir Değerlendirme", *Tıbbi, Dini, Hukuki ve Etik Açıdan Bedene Yapılan Müdahaleler,* ed. Hakan Ertin – Adem Az (İstanbul: İsar, 2020), 245.
[166] Bedir, "Sünnet, Fıtrat ve Temizlik", 247.

## 3.1. SÜNNETİN SEMANTİK ANALİZİ

Sünnet, Arapça'da hitân (ختان) sözcüğüyle ifade edilmektedir. Hitân, sünnet etmek anlamına gelen hatene (ختن) fiilinden türeyen fi'âl (فعال) vezninde gelen bir kelimedir. Sünnet eden kimse hâtin, hatîn ve hattân diye isimlendirilirken, sünnet edilen'e mahtûn ve hatîn denir.[167] Aynı zamanda hitân, kesmek anlamına gelen kat' (قطع) kelimesinin eş anlamlısıdır.[168] Bununla birlikte temizlemek anlamındaki tahhara (طهر) kelimesinin, sünnet etmeyi ifade eden hatene anlamında da kullanıldığı kaynaklarda yer almaktadır. Nitekim bir babanın çocuğunu sünnet ettirdiğini ifade etmek için "tahhara veledehu" (طهر ولده) ifadesi kullanılmıştır.[169] Bunun yanı sıra, hitân erkek ve kadın cinsel organındaki sünnet edilen yer anlamına da gelmektedir.[170] Çünkü cinsel ilişki esnasında her iki tarafın sünnet yerinin birbiriyle temasının guslü gerektiren bir durum teşkil ettiğini ifade eden hadis-i şerif'de 'إذا التقى الختانان فقد وجب الغسل' *"İki sünnet yeri birleştiğinde gusül gerekir"* ifadesi yer almaktadır.[171] Erkeklerde sünnet edilen kısım, cinsel organın uç kısmını kaplayan, gurle veya gulfe diye adlandırılan sünnet derisidir.[172] Erkek sünneti, hitân'ın yanı sıra i'zâr olarak da ifade edilirken, kadın sünnetine hafd olarak adlandırılır.[173] Ancak bu çalışmada

---

[167] Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail bin Seydeh el-Mersî, *el-Muhassas* (Beyrut: Daru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1417/1996), 1/161; İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sadr, 1414/1993), 13/137; Ebü'l-Abbâs Hatîbüddehşe Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Feyyûmî el-Hamevî, *el-Misbâhu'l-münîr fî garîbi'ş-şerhi'l-kebîr* (Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, t.y.), 1/164., Ahmed Muhtâr Abdulhamîd Ömer, *Mu'cemu'l-Luğati'l 'Arabiyye el-Mu'âsıra* (b.y.: 'Âlemu'l-Kutub, 1429/2008); Hattân kelimesinin sünnetçi (sünnet eden) anlamında kullanıldığına bir örnek için bkz. Ekmelüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Bâbertî, *el-'inâye şerhu'l-Hidâye* (Mısr: Mektebetü ve Matba'atü Mustafa el-Bâbî el-Hâlebî ve evlâduhû, 1389/1970), 5/298.

[168] Ebü'l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcü'l-'arûs min cevâhiri'l-Kâmûs* (Beyrut: Daru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1385-1422/1965-2001), 34/479.

[169] Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbü'l-luga* (Beyrut: Daru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2001), 6/101.

[170] Bâbertî, *el-'inâye şerhu'l-Hidâye*, 1/63.

[171] Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî, *Tılbetü't-talebe* (b.y.: el-matba'atü'l-'âmire, Bağdat), 7.

[172] İbn Hişâm el-Lahmî, *Şerhu'l-Fasîh* (b.y.: y.y., 1409/1988), 155.

[173] Ensârî, *Lisânü'l-'Arab,* 13/138.

erkeğin sünnetinin fıkıhtaki yeri inceleneceği için kadının sünneti konusuna yer verilmeyecektir.

## 3.2. SÜNNET OLMANIN DİNÎ HÜKMÜ

Hanefî mezhebine göre sünnet olmanın hükmü sünnettir.[174] Hanefîler söz konusu hükme giderken Şeddad Bin Evs'den (ö. 58/678) rivayet edilen *"Sünnet, erkekler için sünnet, kadınlar için mekrumedir*[175]*"* mealindeki hadisi esas almışlardır.[176] Bununla birlikte Horasan bölgesindeki bazı Hanefî fakihlerin sünnetin vacip olduğu görüşünde oldukları nakledilmektedir.[177] Ancak Hanefîlerin geneli tarafından kabul edilen sünnetin vücûb ifade etmediği görüşü farklı şekillerde gerekçelendirilmiştir. Örneğin Kudûrî (ö. 428/1037), sünnetin vücûb ifade ettiği noktasında delil getirilen Nahl Suresinin 123. âyetindeki Peygamber Efendimize (s.a.v.) hitaben *'İbrahim'in dinine uy!'* emrinden sünnetin vücûb ifade ettiği şeklindeki çıkarımın isabetli olmadığı görüşündedir. Bu noktada Kudûrî, Hz. İbrahim'e yönelik sünnet emrine dair nakle ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır. Ayrıca Kudûrî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Müslüman olan bir kişiye *'küfrün kıllarını üzerinden at ve sünnet ol!'* şeklinde buyurmasıyla da sünnetin vücûbiyetinin ispatlanamayacağı görüşündedir. Çünkü Kudûrî, ilgili hadisin haber-i vâhid konumunda olduğunu, haber-i vâhid olarak nakledilen bir hadisten ise vücûb

---

[174] Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr* (Kahire: Matba'atü'l-Halebî, t.y.), 4/167.

[175] Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, t.y.), 11/233.

[176] Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr,* 4/167. Sünnetin Kadınlar için mekrume (güzel bir şey) olduğunu ifade eden hadisteki ibarenin ne anlama geldiği konusunda görüş ayrılığı göze çarpmamaktadır. Nitekim Hanefilerin, kadın sünnetini bir hadise dayanarak özellikle kadın açısından cinsel ilişkide lezzet artırıcı faktör olarak yorumladıkları görülür. Ayrıntılı bilgi içi bkz. Ebû Muhammed Fahruddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bâriî ez-Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik* (Kahire: Matba'atü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1314/1896), 6/227; Bu çalışma erkek sünnetini konu edindiği için kadın sünneti konusunda verilen bu bilgilerle yetinilecektir.

[177] Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ca'fer el-Bağdâdî el-Kudûrî, *et-Tecrîd* (Kahire: Darü's-Selâm, 1427/2006), 12/6120.

hükmünün çıkamayacağını belirtmektedir.[178]

Mâlikî mezhebinde öne çıkan görüş, sünnet olmanın hükmünün sünnet olduğudur. Hükmün delillendirilmesi noktasında sünnetin fıtrattan olduğunu beyan eden hadis öne çıkmaktadır. Bununla birlikte başta Sahnûn (ö. 240/854) olmak üzere bazı Mâlikî fakihlere göre sünnet olmak farzdır. Bu noktada avret mahallinin ancak yapılması farz olan bir fiil nedeniyle açılabileceği söylenmiştir.[179]

Şâfiî ve Hanbelî mezhebine göre sünnet olmalak farzdır.[180] Zira Şafiî ve Hanbelî fakihler, avret mahallinin izhar edilmesinin, Mâlikî fakih Sahnûn gibi ancak farz bir fiil dolayısıyla mümkün olabileceğini savunmuşlardır.[181] Sünnetin vücûbiyetinin delillendirilmesi noktasında burada da Nahl Suresinin 123. âyeti ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Müslüman olan bir kişiye sünnet olmasını emrettiğini bildiren hadis delil getirilmiştir.[182] Bunun yanında Şâfiî fakih Mâverdî (ö. 450/1058), acı çektirmenin ve bedenin geri dönüşsüz bir şekilde değişime uğratılmasının ancak üç durumda caiz olacağının altını çizmiştir. Buna göre bedene müdahale kişiye sağlayacağı fayda nedeniyle, kişiyi cezalandırma nedeniyle ve vücûbiyet ifade etmesi

---

[178] Kudûrî, *et-Tecrîd,* 12/6121.

[179] Ebû Fâris (Ebu Muhammed) Abdülaziz b. İbrâhim b. Ahmed b. Bezîze et-Teymî et-Tûnisî, *Şerhu't-Telkîn* (b.y.: Dârü İbn Hazm, 1431/2010), 1/691.

[180] Vacip kelimesi ile ifade edilmekte olup farz anlamına gelmektedir. Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419/1999), 13/430; Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr b. Sâlim b. Es'ad el-İmrânî el-Yemânî, *el-Beyân fî mezhebi'l-İmâm eş-Şafiî*' (Cidde: Darü'l-Minhâc, 1421/2000), 1/95; Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. en-Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttakîn* (Beyrut-Dimeşk-Amman: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1412/1991), 10/180; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî, *Fethu'r-rahmân bi-şerhi Zübedi İbn Reslân* (Beyrut: Darü'l-Minhâc, 1430/2009), 157; Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme, *el-Muğnî* (Kâhire: Mektebetü'l-Kâhire, 1388-1389/1968-1969), 1/89; Şeyhü'l-İslâm Ahmed b. Abdülhalîm b. Abdüsselâm b. Teymiyye, *Şerhu'l-'Umde fi'l-fıkh* (Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1440/2019), 1/231.

[181] Ebû İshâk Cemalüddîn İbrâhim b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î* (by.: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, t.y.), 1/34; Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *et-Tehzîb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î* (b.y.: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1418/1997), 1/218; İbn Kudâme, *el-Muğnî,* 1/64.

[182] Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr,* 13/430; Remlî, *Fethu'r-rahmân bi-şerhi Zübedi İbn Reslân*, 157; İbn Teymiyye, *Şerhü'l-'Umde fi'l-fıkh*, 1/231; Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî, *Keşşafü'l-Kinâ' 'an metni'l-İknâ'* (Riyad: Mektebetü'n-Nasrü'l-hadîseti, 1388/1968), 1/80.

nedeniyle caiz görülmektedir.[183] Ayrıca sünnetin vücûbiyeti, erkek cinsel organının hijyeni noktasında özellikle namazın sıhhati açısından son derece önemli görülmekle gerekçelendirilmiştir.[184]

## 3.3. SÜNNET OLMANIN VAKTİ

Hanefîler sünnetin hangi yaşta yapılacağı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ebû Hanife'nin (ö. 150/767), sünnetin vakti konusunda bir bilgisi olmadığı rivayet edilmiş, İmam Muhammed (ö. 189/805) ve Ebû Yusuf'tan (ö. 182/798) ise bir rivayet nakledilmemiştir.[185] Bununla birlikte mezhep içerisinde sünnet olma konusunda 7, 9 ve 10 yaşları öne çıkmıştır.[186] Bunun yanı sıra temizlik sorumluluğunun başladığı büluğ çağı da sünnetin zamanı olarak zikredilmiştir. Bazı fakihler, muayyen bir vakit belirtmeksizin kişinin acıya katlanabilme gücünü esas almışlardır.[187]

Mâlikî mezhebinde yaygın olan görüşe göre sünnet olma yaşı 7-10 arasıdır.[188] Bununla birlikte çocuğun diş çıkarma vaktini sünnet için ölçü kabul edenler de

---

[183] Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr,* 13/432.

[184] Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr,* 13/433; Begavî, *et-Tezîb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î,* 2/31; Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. en-Nevevî, *Fetâva'l-İmâm en-Nevevî* (Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmî, 1417/1996), 25; İbn Teymiyye, *Şerhü'l-'Umde fi'l-fıkh*, 1/233; Ebû İshâk İbrahîm b. Muhammed b. Abdullâh b. Muhammed b. Müflih, *el-Mübdi' fî şerhi'l-Mukni'* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418/1997), 1/83.

[185] Ebü'l-Me'âlî Burhânüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz b. Ömer b. Mâze el-Buhârî, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fıkhi'n-Nu'mânî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2004), 5/375.

[186] Buhârî, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fıkhi'n-Nu'mânî,* 5/375; Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Minhatü's-sülük fî şerhi Tuhfeti'l-mülûk* (Katar: Vizârâtü'l-evkâf ve'ş-şuûnü'l-İslâmî, 1428/2007), 425-426; Abdurrahman b. Muhammed Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur* (Türkiye: el-Matba'tü'l-Âmire, 1328), 2/744.

[187] Buhârî, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fıkhi'n-Nu'mânî*, 5/375; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr,* 4/167; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik,* 6/227., Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed b. Nüceym, *el-Bahru'r-râik Şerhü Kenzi'd-dekâik* (b.y.: y.y., t.y.), 8/554.

[188] İbn Ebû Zeyd el-Kayrevânî, *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-Müdevvene min gayrihâ mine'l-ümmühât* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1420/1999), 4/338; Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1408/1988), 3/447; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısrî el-Karâfî, *ez-Zahîre* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1415/1994), 4/167.

olmuştur.[189] Aynı zamanda yenidoğan veya 7 günlük çocukların sünnet olmaları mekruh görülmüştür.[190] Zira bu vakitlerde yapılacak sünnetin Yahudi uygulamasını taklit etmek anlamına geleceği söylenmiştir.[191] Sünnetsiz olarak ergenliğe girenlerin, tercih edilen görüşe göre sünnet olmaları gerekmemektedir. Buna gerekçe olarak ergenlik çağına girmiş kişilerin avret mahallerini izhar etmelerinin uygun olmadığı gösterilmiştir.[192]

Hanbelî mezhebine göre buluğ çağından itibaren sünnetli olmak farzdır. Hanbelîler, sünneti büluğ çağından itibaren başlayan namaz ve temizlik mükellefiyetiyle ilişkilendirmiş, bu nedenle bu dönemde sünnetin de farz olduğunu savunmuşlardır.[193] Sünnet olmanın bu dönemde vücûb ifade ettiğinin delillendirilmesi noktasında İbn Abbas'tan (r.a.) (ö. 68/687-688) gelen rivayetin de esas alındığı görülmektedir. Buna göre İbn Abbas (r.a.), kendisinin Hz. Peygamberin (s.a.v.) vefatı esnasında sünnetli olduğunu, o dönemde ancak belli bir akli olgunluğa erişildiğinde sünnet olunduğunu bildirmektedir.[194] Bunun yanı sıra Hanbelîlerde de, Yahudilik'teki uygulamalara benzediği gerekçesiyle yedi günlük çocukların sünnet olmaları mekruh kabul edilmektedir.[195] Sünnet için efdal vakit olarak 10 yaşına kadarki dönem öne çıkmaktadır. Zira bu dönemde yapılacak sünnetin, çocuğun daha

---

[189] Kayrevânî, *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-Müdevvene min gayrihâ mine'l-ümmühât,* 4/336; Ebu Bekr Muhammed b. Abdullâh b. Yûnus et-Temîmî es-Saklî, el-Câmi' li-mesâili'l-Müdevvene (Mekke: Ma'hadü'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, 1434/2013), 24/157.

[190] Kayrevânî, *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-Müdevvene min gayrihâ mine'l-ümmühât,* 4/338; Saklî, el-Câmi' li-mesâili'l-Müdevvene, 5/878.

[191] Kayrevânî, *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-Müdevvene min gayrihâ mine'l-ümmühât,* 4/338; Kurtubî, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât*, 3/448,

[192] Ahmed b. Muhammed es-Sâvî el-Mâlikî el-Halvetî, *Bulgâtü's-sâlik li-Akrebi'l-mesâlik* (b.y.: Dârü'l-Me'ârif, t.y.), 2/152.

[193] İbn Teymiyye, *Şerhü'l-'Umde fi'l-fıkh*, 1/233; İbn Müflih, *el-Mübdi' fî şerhi'l-Mukni',* 1/83.

[194] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *el-Câmi'us-sahîh* (Dimeşk: Dârü İbn-i Kesîr, 1414/1993), "İsti'zân", 79.

[195] Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî er-Râmînî, *Kitâbü'l-Fürû'* (Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1424/2003), 1/158; Buhûtî, *Keşşafü'l-Kinâ' 'an metni'l-İknâ'*, 1/80; Mustafa b. Sa'îd b. Abdeh es-Suyûtî Er-Ruhaybânî el-Hanbelî, *Metâlibü Üli'n-nehy fî şerhi gâyeti'l-Müntehâ* (b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1415/1994), 1/92.

çabuk iyileşmesini sağlayacağı ifade edilmiştir.[196]

Şafiîler, Hanbelîler gibi sünnetin büluğ çağından itibaren farz olmasını, bu dönemde başlayan namaz ve temizlik mükellefiyetleriyle açıklamışlardır. Bununla birlikte 7 günlük çocuğun sünnet edilmesi müstehap sayılmıştır. Bu noktada Rasulullah'ın torunları Hasan (r.a.) (ö. 49/669) ve Hüseyin'in (r.a.) (ö. 61/680) Hz. Peygamber tarafından 7 günlükken sünnet edilmeleri delil getirilmiştir. Çocuk 7 günlükken sünnet edilmediyse 40 günlük olduğunda sünnet edilmesi müstehap kabul edilmektedir. 40 günlükken sünnet edilmediği takdirde 7 yaşına bastığında sünnet edilmesi müstehap sayılmaktadır. Bunun yanı sıra yenidoğanların 7 günlük olana kadar sünnet edilmeleri mekruhtur.[197]

## 3.4. SÜNNETSİZ KİŞİYE İLİŞKİN HÜKÜMLER

Fıkıh literatüründe bir kimsenin sünnetsiz oluşunun, gündelik hayattaki bazı tasarruf ve ibadetlerinin kabul olmasına etkisi hususuna da yer verilmiştir. Bu noktada yer verilen meseleler arasında sünnetsiz kimsenin şahitliği, namazı ve kestiğinin yenilip yenilmeyeceği konuları öne çıkmıştır.

Hanefî mezhebine göre sünneti hafife alarak terk eden kimsenin şahitliğinin kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir.[198] Ancak özrü bulunduğu sürece sünnetsiz bir kimsenin şahitliği geçerlidir.[199] Özrün ise yaşlılık veya sünnetten zarar görme korkusu gibi durumlarda mevcut olacağı belirtilmiştir.[200] Mâlikî mezhebine göre sünneti özürsüz olarak terk eden kimsenin şahitliği kabul edilmemektedir. Çünkü bu

---

[196] Buhûtî, *Keşşafü'l-Kinâ' 'an metni'l-İknâ'*, 1/80; Er-Ruhaybânî, *Metâlibü Üli'n-nehy fî şerhi gâyeti'l-Müntehâ*, 1/92.
[197] Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr,* 13/433; Nevevî, *Fetâva'l-İmâm en-Nevevî*, 25.
[198] Ebü'l-Hasen Ali b. Ebîbekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Merginânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî* (Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.), 3/124.
[199] Buhârî, *el-Muhîtü'l-Burhânî fi'l-fikhi'n-Nu'mânî,* 8/321.
[200] Hüsamüddîn Hüseyn b. Ali b. Haccâc el-Buhârî es-Siğnâkî, *en-Nihâye fî şerhi'l-Hidâye* (b.y.: y.y., t.y.), 16/84.

kişi mürûetini kaybetmiş sayılmaktadır.[201] Bu nedenle özürsüz olarak sünneti terk eden kimsenin durumu tambur ve zurna gibi müzik aletleri satan kimseye benzetilmiştir.[202] Hanbelî mezhebinde sünnetsiz kimsenin şahitliği kabul edilmemektedir.[203] Şafiî mezhebine göre sünnetsiz kimsenin şahitliği konusunda net bir bilgiye rastlamadık.

Hanefîler'e göre sünnetsiz kimsenin namazı makbul olduğu gibi kestiği de yenir.[204] İmam Mâlik'e (ö. 179/795) göre de sünnetsiz kimsenin imametinde ve kestiğinin yenmesinde bir beis yoktur.[205] Şâfiîlere göre ise sünnetsiz kimsenin imameti mekruh sayılmıştır.[206] Bu kimsenin kestiği ise mübah kabul edilmiştir.[207] Hanbelî mezhebinde yaygın olan görüşe göre İbn-i Abbas'tan (r.a.) nakledilen bilgi[208] doğrultusunda sünnetsiz kişinin namazı da makbul değildir, kestiği de yenmez.[209] Ayrıca Ahmed b. Hanbel'den (ö. 241/855) rivayet edildiğine göre İslam'a giren kişi hac farizasını yerine getirmeden evvel sünnet olmalıdır.[210]

Görüldüğü üzere fakihlerden bir kısmına göre sünnetsiz kişiyle ilgili hükümler bazen çok ağır olabilmektedir. Nitekim İbn Abbas'tan (r.a.) nakledilen sünnetsiz

---

[201] Karafî, *ez-Zahîre,* 13/280.

[202] Eğlence aletlerini alan, satan ve kullanan kimselerin şahitliğinin kabul edilmediği hk. detaylı bilgi için bkz. Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Alî el-Haraşî, *Şerhü'l-Haraşî 'alâ Muhtasari Halîl* (Bulak: Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1317/1899), 7/195.

[203] Ebû Muhammed Harb b. İsmail b. Halef el-Kirmânî, *Mesâilü Harb b. İsmâîl el-Kirmânî* (Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 1434/2013), 225.

[204] Ebü'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî, *'Uyûnü'l-mesâil* (Bağdad: Matba'atü es'*a*d, 1386/1966), 310.

[205] Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî, *el-Beyân ve't-Tahsîl* (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1408/1988), 17/266.

[206] Muhammed b. Ebi'l-Abbâs Ahmed b. Hamza Şihabüddîn er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1404/1984), 2/174; Büceyremî, *Tuhfetü'l-Habîb 'alâ şerhi'l-Hatîb*, 2/139.

[207] Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb* (Kahire: Matba'atü't-tedâmüni'l-ihve, t.y.), 9/78.

[208] Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî, *el-Musannef fi'l-hadîs* (b.y.: Dârü't-te'sîl, 1437/2013), 5/188.

[209] Kirmânî, *Mesâilü Harb b. İsmâîl el-Kirmânî*, 225.

[210] Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî, *Mesâilü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye* (Medine: 'İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî, 1425/2002), 9/759.

kişinin namazının makbul olmadığı ve kestiğinin yenmeyeceğine dair bilgi Hanbelî fukahası tarafından lafzi olarak alınmış ve buna göre hüküm verilmiştir. Hanefî ve Mâlikî fakihlerin ise İbn Abbas'tan (r.a.) nakledilen mezkûr rivayeti lafzi olarak almayıp tevil ettikleri söylenebilir. Çünkü Hanefî ve Mâlikîlere göre sünnetsiz kişinin namazı ve kestiğinin yenmesi -bu kimsenin sünneti hafife almadığı sürece- makbuldür. Dolayısıyla sözü geçen eylemleri terk etmek hafife almamak kaydıyla makbuldür.

Görüldüğü üzere zikri geçen konuların klasik fıkıh eserlerinde yer alması sünnetin önemini göstermektedir. Bunun yanında geride belirtildiği gibi sünnet, ezan ve kamet gibi toplumda terk edilmesi mümkün olmayan şeâir sünnetlerdendir.[211]

## 3.5. FIKIHTA VELİNİN ÇOCUĞUNU SÜNNET ETTİRME HAKKI

Velayet Arapça'da yakın olmak, yönelmek, sevmek, yönetmek, sorumluluk üstlenmek, dostluk, akrabalık, yardım gibi anlamlara gelmektedir. Ve-li-ye (ولي) kökünden türeyen kelimenin *velayet* (ولاية) ve *vilâyet* (ولاية) olmak üzere iki masdarı bulunmaktadır. [212] Bir fıkıh terimi olarak velayet, tam eda ehliyetine sahip olan bir kimsenin, eda ehliyeti bulunmayan veya eksik eda ehliyetine sahip olan kimsenin şahsı ve malı üzerinde, rızasını aramaksızın, yararına yönelik tasarrufta bulunma yetkisini ifade etmektedir.[213] Bununla birlikte velayetin gerçekleşebilmesi için velide aranan birtakım şartlar olduğu gibi velayet altında bulunmayı gerektiren durumlar da vardır. Buna göre veli hür[214], akıllı[215], büluğa ermiş[216] ve velisi olduğu kişiyle aynı

---

[211] Bedir, "Sünnet, Fıtrat ve Temizlik: İslam'da Sünnet Olmanın Hükmüne İlişkin Bir Değerlendirme", 247.

[212] Ebü'l-Kâsım Hüseyn b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râğıb el-İsfehânî, *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'ân* (Dimeşk: Dârü'l-Kalem, 1412/1991), 885.

[213] Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Mısır: Matba'atü's-Se'âde, t.y.), 4/221; H. Yunus Apaydın, "Velâyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/16.

[214] Kurtubî, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât,* 1/473; Serahsî, *el-Mebsût,* 15/70; Şîrâzî, *el-Mühezzeb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î*, 1/246.

dine mensup olmalıdır.[217] Veli ile velayet altındaki kişi arasında din birliğini zorunlu kılan şart, bazı klasik eserlerde daha ziyade velinin İslam olma şartı şeklinde yer almıştır.[218] Çünkü velayet altındaki kişi Müslüman kabul edilmiş, velinin de velayet hakkına sahip olabilmesi için din birliği şartını yerine getirmek için Müslüman olması gerektiği zikredilmiştir. Yoksa Müslüman olmayanların kendi aralarındaki velayet geçerlidir. Velayete engel olan, veli ile velayeti altındaki kişi arasındaki din farkıdır.[219] Dolayısıyla Müslüman bir kimse, Müslüman olmayan bir kimsenin velisi olamadığı gibi Müslüman olmayan bir kimse de Müslüman bir kimsenin velisi olamaz. Nitekim Müslüman olan Ümmü Habibe'nin (r.anhâ.) (ö. 44/664) Hz. Peygamber (s.a.v.) ile evlendirilmesi esnasında o sırada müşrik olan babası Ebu Süfyan'ın velayetine müracaat edilmemiştir.[220] Dolayısıyla Ebu Süfyan (ö. 31/651-652) o sırada Müslüman olmadığı için kızının velayetini üstlenememiştir. Fıkıhta velayet altında bulunmayı gerektiren sebepler küçüklük (sığar),[221] akıl hastalığı (cünûn),[222] bunama (ateh)[223] ve kölelik (rık)[224] şeklinde sıralanmıştır.

---

[215] Kurtubî, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât,* 1/473; İbn Kudâme, *el-Muğnî,* 7/21; Zeylaî, *Tebyînü'l-hakâ'ik,* 2/116; Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr,* 3/92; Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr,* 11/502.

[216] Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr,* 3/92; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el- Hâtib eş-Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994), 3/486; Buhûtî, *Keşşafü'l-Kinâ' 'an metni'l-İknâ'*, 9/367; Kurtubî, *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât,* 1/473.

[217] Buhûtî, *Keşşafü'l-Kinâ' 'an metni'l-İknâ'*, 3/447; Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'i'*u's-sanâ'i' fî tertîbi'ş-şerâ'i' (Mısır: Matba'atü Şirketi'l-matbû'ât-Matba'atü'l-cemâliyye, 1327-1328/1909-1910), 2/4.

[218] Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr,* 11/503; Serahsî, *el-Mebsût,* 3/105; Ebü'l Mehâsin Abdülvâhid b. İsmâîl er-Rûyânî, *Bahru'l-Mezheb* (b.y.: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1430/2009), 6/330.

[219] Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr,* 9/116.

[220] Aynur Uraler, "Ümmü Habîbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 42/318.

[221] Kudûrî, *et-Tecrîd,* 9/4293; Karafî, *ez-Zahîre,* 4/217; Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, *el-Vasît fi'l-Mehzeb* (Kahire: Dârü's-Selâm, 1417/1996), 5/63; Muhammed b. Sâlih el-Useymîn, *eş-Şerhu's-savtî li-Zâdi'l-müstakni*' (b.y.: y.y., t.y.), 1/5441.

[222] İbn Kudâme, *el-Muğnî,* 9/416; Ebû Bekr er-Râzî el-Cessâs, *Şerhu muhtasar et-Tahavî* (Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye), 2/448; Maverdî, *el-Hâvi'l-kebîr,* 9/67; Muhammed b. Hamûd el-Vâilî, *Buğyeti'l-Müktesid şerhu Bidâyeti'l-Müctehid* (Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1440/2019)*,* 7/3831.

[223] Serahsî, *el-Mebsût,* 3/104; Osmân b. el-Mekkî ez-Zebîdî, *Tevdîhu'l-Ahkâm Şerhu Tuhfetü'l-Hükkâm* (b.y.: Matba'atü't-Tûnisiyye, 1339/ 1920), 2/28; Rûyânî, *Bahru'l-Mezheb,* 9/117; İbn

Fıkıhta doğumla birlikte çocuk üzerinde üç türlü velayet ortaya çıkmaktadır. Bunlar, çocuğun şahsına bağlı haklarının kullanımıyla ilgili velayet, çocuğun mallarının korunması ve idare edilmesiyle ilgili velayet ve çocuğun bedenen ve ruhen bakımını ve eğitimini konu alan velayet olup sonuncusu daha ziyade hidâne kavramıyla ifade edilir. Çocuğun mallarının korunma ve idare edilmesi de vesayet kavramına karşılık gelir.[225] Çocuğun şahsına bağlı haklarının kullanımıyla ilgili velayet ise eğitim almasını sağlamak, ihtiyaç halinde tedavi ettirmek, bir işe verip sanat öğrenmesini sağlamak ve evlendirmek gibi ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgili yetkidir.[226] Bunun yanında çocuğun şahsına bağlı haklarının kullanımıyla ilgili velayet altına çocuğa tıbbî müdahale yapılmasına izin vermenin ve onu sünnet ettirmenin de girdiği söylenmiştir.[227] Kanaatimizce sünnetin velayet kapsamında olduğunu bazı noktalardan hareketle söylemek mümkündür:

Her şeyden önce hadis-i şerifte sünnetin fıtrattan olduğu bildirilmiştir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Beş şey fıtrattandır. Sünnet olmak, etek tıraşı olmak, bıyıkları kısaltmak, tırnakları kesmek, koltuk altını temizlemek".[228] Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendisine gelip Müslüman olduğunu söyleyen yaşlı bir adama "üzerinden küfrün kıllarını at ve sünnet ol"[229] buyurduğu rivayet edilmiştir. Her iki rivayetten hareketle sünnetin insan fıtratına uygun olduğu ve ilerleyen yaştaki kişilerin bile sağlık açısından tehdit edici durum söz konusu olmadığı sürece sünnet olmaları gerektiği söylenebilir. Aynı şekilde

---

Kudâme, *el-Muğnî,* 9/416.

[224] Kudûrî, *et-Tecrîd,* 8/4032; Ebû Muhammed Celâlüddîn Abdullâh b. Necm b. Şâş b. Nezâr el-Cezzâmî es-S'adî el-Mâlikî, 'Akdü'l-cevâhiri's-semeniyye fî mezhebi 'âlemi'l-medîne (Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1423/2003), 2/421.

[225] Ali Bardakoğlu, "Hidâne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/476.

[226] Mustafâ Ahmed ez-Zerkâ, *el-Fıkhü'l-İslâmî fî sevbihi'l-cedîd* (Dimeşk: Matba'atü't-tarbeyn, t.y.), 2/818.

[227] Mehmet Şener, "İslam Hukukunda Velayet", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2. sayı (1985), 212.

[228] Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhim b. el-Muğîre b. Berdezbe el-Buhârî*, el-Câmi'us-sahîh* (Dimeşk: Dârü'l-Yemâme, 1414/1993), "Libâs", 62 (No. 5552).

[229] Ebû Dâvûd, "Tahâret", 126 (No. 356).

fıtrata uygun olma, yaratılışa uygun olma anlamına geldiği için yaratılışa yani doğuma en yakın dönem olan bebeklik döneminde sünnet olmanın ideal olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), torunları Hz. Hasan (r.a.) ve Hz. Hüseyin'i (r.a.) doğumlarının yedinci gününde sünnet ettirmiştir.[230] Zaten yapılan araştırmaların da bebeklik döneminde yapılan sünnetin tıbbî açıdan ideal olduğunu ortaya koyduğu, çalışmanın ikinci bölümünde belirtilmişti. Bunun yanında mezhepler arasında sünnet olma yaşı konusunda ortak bir görüş bulunmasa da 7-10 yaşlarının öne çıktığı görülmektedir. Bu yaş aralığı aynı zamanda namaz mükellefiyetinin başladığı döneme denk gelmektedir.[231]

Kişinin namazla mükellef olması aynı zamanda taharetle mükellef olması anlamına gelmektedir. Tahareti hakkıyla sağlamanın yegâne yolu ise sünnet olmaktan geçmektedir. Çünkü kesilmemiş sünnet derisinin altında toplanan idrarı temizlemek hayli güçtür. Dolayısıyla sünnet hem fıtrata uygun hem tıbben faydalı hem de dinî ibadetlerin sıhhati için önemli olduğundan, kişinin büluğ çağına ulaştığında sünnetli olmasının gerekli olduğu söylenebilir. Ayrıca doğumla birlikte aynı zamanda çocuğun şahsına ait haklarının kullanımıyla ilgili velayetin ortaya çıktığı daha önce belirtilmişti. Bu velayet türü, veliye, çocuğunu sünnet ettirme görevini yüklemektedir. Diğer yandan zaten çocuğun sünnet olma hakkından bahsedilmektedir.[232] Fıkha göre veli tarafından sünnet ettirilmeyen çocuk devlet başkanı tarafından sünnet ettirilir.[233] Bu durum sünnetin son kertede ferdî bir mesele olmaktan çıktığını göstermektedir. Nitekim İslam'ın şiârından sayılan[234] sünnetin bir

---

[230] Rûyânî, *Bahru'l-Mezheb,* 13/143. Bu hadis-i şerîf Beyhakî ve Hâkimden nakledilmektedir. Hâkimin hadisin isnadına sahih dediği söylenmiştir. bk. Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî el-Mısrî, *Hülâsatü'l-Bedri'l-münîr* (b.y.: Mektebetü'r-Rüşd, 1410/1989), 2/329.

[231] Ebû Dâvûd, "Salât", 26 (No. 495).

[232] Selman Eroğlu, *İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Çocuk Hakları* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 90-92.

[233] Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekeriyyâ b. Muhammed b. Zekeriyyâ es-Süneykî el-Ensârî, *Esne'l-metâlib fî şerhi Ravzi't-tâlib* (b.y.:Dârü'l-Kütübi'l-İslâmî, t.y.), 4/165; Sirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, 5/541.

[234] Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned* (b.y.: Müessetü'r-Risâle, 1421/2001), 30/269.

Müslüman topluluk tarafından kasıtlı olarak toptan terk edilmesi bir savaş sebebi sayılmıştır.[235] Ayrıca çocuk İslam'ı benimsemediği için sünnet olmayı reddettiğini ifade ettiği durumda bile sünnet edilir. Bu noktada çocuğun sözüne itibar edilmez. Anne babası Müslüman olan bir çocuk Müslüman kabul edilir. Anne babadan yalnızca birisi Müslüman olduğu takdirde, çocuğun Müslüman kabul edileceği de belirtilmiştir. Anne babanın gayri müslim olduğu durumda (yakın akrabadan Müslüman olan yoksa) çocuğun da gayri müslim olduğuna hükmedilir.[236] Çalışmamızın konusunu da oluşturan, Müslüman bir velisi bulunan gayri mümeyyiz çocuğun, Müslüman velisine tabi kabul edileceğinden, olası sünnet olmama isteğine itibar edilmeyeceği söylenebilir.

Çalışmanın ikinci bölümünde görüldüğü gibi dinî nedenle yapılan çocuk sünnetinin velayet kapsamına girip girmediği, Alman hukuk literatüründe geniş çaplı tartışılmıştır. Bu tür sünneti bedene haksız müdahale olarak değerlendiren hukukçular, ebeveynlerin velayet haklarının çocuğun bedenine müdahaleyi kapsamadığını savunmuşlardır. Çocuğun bedensel bütünlüğüne müdahalenin başladığı yerde ebeveynlerin dini uygulama haklarının düştüğü kabul edilmektedir. Bu nedenle, bu görüşü savunan hukukçulara göre tıbbî endikasyon, velayet hakkının kullanılması noktasında bedene müdahaleyi haklı kılacak yegâne gerekçe olarak kabul edilmektedir. Kaldı ki velayet hakkını ifade eden, ebeveynlerin çocukların bakım ve eğitimi haklarının sünnet tartışmalarındaki taraflarca farklı şekilde yorumlandığı görülmektedir. Dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini haksız müdahale olarak değerlendiren hukukçulara göre çocukların eğitiminden kasıt, onlara kendi kaderlerini belirleme olgunluğuna götüren bir eğitimin verilmesidir. Dolayısıyla çocuk sünneti bu amaca hizmet etmediği gerekçesiyle uygun görülmemiştir. Diğer

---

[235] Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr,* 4/167.
[236] Kâsânî, *Bedâ'i*'u's-sanâ'i' fî tertîbi'ş-şerâ'i', 5/439; Sirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, 3/606-607; Haraşî, *Şerhü'l-Haraşî 'alâ Muhtasari Halîl* 8/66.

yandan, dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini bedene haklı müdahale olarak değerlendiren hukukçular, çocuk sünnetini ebeveynlerin velayet hakkı kapsamında değerlendirmişlerdir. Bu noktada, sünnetin ebeveynlerin temel hakları olan dini uygulama ile çocuğun bakım ve eğitimi hakları kapsamında olduğu savunulmuştur. Söz konusu hakların, ebeveynlere çocukların bakım ve eğitimini kendi görüşleri doğrultusunda düzenleme, çocukların bedensel sağlığını, ruhsal ve zihinsel gelişimlerini sağlama yetkisi verdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca ebeveynlerin dini uygulama haklarının, dinle ilgili görüş ve düşüncelerini çocuklarına aktarmayı da kapsadığı belirtilmiştir.

Görüldüğü gibi dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini hukuka aykırı kabul eden hukukçuların çocuk sünneti konusunda aslında bir hak çatışmasını kabul etmedikleri söylenmelidir. Çünkü anayasal bir hak da olsa ebeveynlerin velayet haklarını, çocuğun bedensel bütünlük hakkı karşısında değerlendirmeye dahi almadıkları görülmektedir. Bunun yanında tıbbî endikasyonu bedene müdahale noktasında yegâne haklı gerekçe kabul etmek oldukça problemlidir. Çünkü bu, aynı zamanda çocuğun esenliğine hizmet eden sünnetin tıbbî faydalarını ve Müslüman ve Yahudiler için ifade ettiği anlamı, dolayısıyla 'dinî endikasyonu' dikkate almamak anlamına gelmektedir. Nitekim Müslüman, Yahudi ve hatta Hristiyan dinî topluluk temsilcilerinin Köln Eyalet Mahkemesinin çocuk sünneti konusundaki kararına yönelik tepkileri hep bu yöndeydi. Biz, ebeveynlerin çocuklarının bedenlerine müdahale edilmesine rıza gösterme yetkilerinin ancak istismar[237] durumunda düşeceği görüşüne katılıyoruz. Diğer yandan dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini hukuka uygun olarak değerlendiren hukukçuların sünnette çatışan ebeveyn ile çocuk haklarını karşılaştırarak bir değerlendirmede bulunduklarını söylemek gerekir. Bu, özellikle sünnetin tıbbî faydalarının göz ardı edilmemesinde görülmektedir. Dolayısıyla sünnetin özellikle uzun vadede çocuğun esenliğine yönelik bir müdahale olduğu da değerlendirilerek sünnet hukuka uygun kabul edilmiştir.

---

[237] Kişiye zarar verme kastıyla yapılan müdahaleler buna örnek verilebilir.

Fıkıhta doğumla birlikte ortaya çıkan velayet türlerinden olan ebeveynin çocuğun şahsına bağlı haklarını kullanımıyla ilgili velayetin, gayri mümeyyiz çocuğu sünnet ettirmeyi kapsadığı belirtilmişti. Bunun yanında sünnetin velayet kapsamında olduğunun, sünnetle ilgili geride yer verilen farklı rivayetlerden da anlaşıldığı ortaya konmaya çalışıldı. Rivayetlerden, sünnetin fıtrata uygun, tıbben faydalı ve ibadetlerin sıhhati için oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. Namaz mükellefiyetinin 7-10 yaşlarında başladığı düşünülürse yine bu dönemde namazın şartlarından olan taharetin de gerekli olmaya başladığı anlaşılacaktır. Sünnet olmanın cinsel organ temizliği noktasında büyük fayda sağladığı ortadadır. Bu nedenle çocuğun henüz küçük yaştayken velisi tarafından sünnet ettirilmesi gerektiğini söylemenin mümkün olduğu kanaatindeyiz. Köln Asliye Ceza Mahkemesi, çocuk sünneti konusundaki gerekçeli kararında sünnetin dinî ve tıbbî açıdan önemine dikkat çekmiş ve veli rızasından hareketle yapılan sünneti hukuka uygun kabul etmiştir. Köln Asliye Ceza Mahkemesinin sünneti hukuka uygun olarak değerlendirmesinde ortaya koyduğu gerekçelerin fıkıhta da göz ardı edilmediğini söylemek mümkündür.

Fıkıhta gayri mümeyyiz çocuğun sünnetinin velayet hakkı kapsamında değerlendirilmekle kalmayıp, aynı zamanda velinin görevi olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Bu noktanın, dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini bedene haklı müdahale olarak değerlendiren hukukçuların görüşlerinden farklı olduğu söylenebilir. Çünkü söz konusu hukukçular gayri mümeyyiz çocuğun sünnetini velayet hakkı kapsamında görmüşlerse de bu durumdaki çocuğun sünnet ettirilmesini velinin görevi olarak görmemişlerdir.

Yine çalışmanın ikinci bölümünde görüldüğü gibi, sünnetin velayet hakkı kapsamına girip girmediği konusundaki tartışmalar, aynı zamanda gayri mümeyyiz çocuğun din özgürlüğüyle ilişkilendirilerek yürütülmüştür. Dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini hukuka aykırı kabul eden hukukçular, çocuğun küçük yaştayken sünnet edilmesinin, kendisinin dinî erginliğe ulaşmasıyla birlikte İslam veya Yahudilik dışında bir dini benimsemesini veya ateist olmasını zorlaştırdığını belirtmişlerdir. Çünkü çocuğun sünnetli olması, kendisinin Müslüman veya Yahudi olduğunu her daim hissetmesini sağlayan faktörler arasında yer almaktadır. Köln

Eyalet Mahkemesi de gerekçeli mahkeme kararında din özgürlüğünün ihlal edilmemesi için, sünnetin çocuğun belli olgunluğa erişip sünnete rıza gösterme ehliyetline sahip oluncaya kadar ertelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Mahkemeye göre bu durumda sünnetin ertelenmesi velayet hakkının ihlali değil, ertelenmesi anlamına gelecektir. Diğer yandan dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini hukuka uygun müdahale olarak değerlendiren hukukçular, gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesini hiçbir şekilde din özgürlüğü ihlali olarak kabul etmemektedirler. Çünkü gayri mümeyyiz çocuk, din özgürlüğü hakkının kullanımında velisi tarafından temsil edilmektedir. Alman hukukuna göre on iki yaşını dolduran çocuğa iradesinin dışında, öncekinden farklı bir dinî eğitim verilemez. Dolayısıyla ebeveynlerin, on iki yaşını doldurmamış çocuklarını istedikleri din üzere yetiştirmeleri hukuka uygundur. On dört yaşını doldurmuş çocuk ise dilediği dini benimseme noktasında özgürdür.

Her şeyden önce gayri mümeyyiz çocuğun sünnetinin, din özgürlüğü ihlali olarak değerlendirilmesinin hukukî dayanağının olduğunu düşünmüyoruz. Çünkü zaten Almanya'da çocukların dini konusunda 'Çocukların Dinî Eğitimi Kanunu' esas alınmaktadır. Zikredildiği gibi on iki yaşını doldurmamış çocukların din konusunda ebeveynlere tabi oldukları söylenebilir. Ayrıca çocuğun sünnet edilmesinin, ileriki yaşamında olası din değiştirme isteğinin önünde engel olarak görülmesi katılmadığımız bir görüştür. Kaldı ki görüş sahiplerinin Hristiyanlıkta uygulanan vaftizi bu noktada sünnet gibi değerlendirmemelerini kendi içinde samimiyetsizlik ve çelişki olarak yorumlamak mümkündür. Aynı şekilde Köln Eyalet Mahkemesinin, din özgürlüğünün ihlali kaygısından hareketle sünnetin çocuğun belli olgunluğa erişip sünnete rıza göstermesine kadar ertelenmesi gerektiği şeklindeki görüşüne katılmıyoruz. Çünkü ertelemek de velayet hakkının o an için kullanılmasının engellendiği anlamına gelmektedir. Velilerin tasarruflarının bu şekilde sınırlandırılamayacağı görüşündeyiz. Kaldı ki zaten velayet müessesesi bu gibi durumlar için vardır. Dolayısıyla velinin, kanuna uygun olan her tülü kararına saygı duyulmalıdır.

Fıkıhta hâkim görüşe göre, gayri mümeyyiz çocuğun din konusunda Müslüman veliye tabi olduğu ifade edilmişti. Dolayısıyla Müslüman olan veli,

velayet hakkına dayanarak çocuğunu sünnet ettirmektedir. Kaldı ki çocuğu sünnet ettirmenin velinin hakkı olduğu gibi aynı zamanda görevi de olduğu belirtilmişti. Ancak anne babanın her ikisinin gayri müslim olduğu durumda çocuğun da gayri müslim olduğuna hükmedilir, dolayısıyla çocuğun sünnet edilmesi gerekmez. Çocuğun din özgürlüğü konusunda Alman hukuku, fıkha benzerlik gösterir. Alman hukukuna göre on dört yaşını doldurmuş çocuk dilediği dini benimseme noktasında serbesttir. Bunun yanında anne baba on iki yaşını doldurmamış çocuklarını diledikleri din üzere yetiştirmede serbesttirler. Hatta anne baba Müslüman olmasa dahi çocuklarını sünnet ettirebilirler. Nitekim sünnet kanununda çocuğun velilerinde Müslüman veya Yahudi olma şartı aranmamaktadır.

## 3.6. FIKIHTA TIBBÎ MÜDAHALE

Çalışmanın ikinci bölümünde görüldüğü gibi Alman hukuk literatüründe gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesi, tıbbî müdahale olarak hukuka uygun olup olmaması konusunda etraflıca tartışılmıştır. Fıkıhta ise gayri mümeyyiz çocuğun sünnetinin, tartışma konusu dahi yapılmadan bedene haklı müdahale olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ancak fıkıhta sünnetin meşruiyetinin tartışılmamış olması İslam'da sünnetin gelişi güzel ve hiçbir delile dayanmaksızın uygulandığı anlamına gelmemektedir. Nitekim konu hakkındaki farklı rivayetlerden hareketle gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesinin velayet kapsamına girdiği ve hatta sünnetin zamanla ezan ve kamet gibi şeâirden olduğu ve bir topluluk tarafından terk edilmesinin savaş sebebi olarak telakki edildiği de ortaya konmaya çalışıldı. Rivayetlerde sünnetin tıbbî faydaları hakkında pek bilgiye rastlanamasa da sünnetin bir hikmete binaen İslam'da da sürdürüldüğü düşünülmelidir. Zaten sünnetin tıbbî açıdan pek çok faydasının bulunduğu ikinci bölümde ortaya konmaya çalışıldı.

Bu başlık altında İslam'da tıbbî müdahalenin önemi ve dinî hükmü gibi konulara kısaca yer verilecektir. Böylelikle sünnet gibi şeâir dışında kalan tıbbî müdahalelerin hukuka uygunluk şartlarının inceleneceği bir sonraki başlık için İslam'ın tıbbî müdahaleye bakışını genel anlamda ortaya koymanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Öncelikle söylenmelidir ki İslam'ın insanları tıbbî müdahale altına girmeye çağırması elbette sünnetle sınırlandırılamaz. İslam genel anlamda insan

sağlığına son derece önem vermiştir. Nitekim şeriatın korumayı amaçladığı beş esas arasında canın korunması da yer almaktadır. Canın korunması ilkesi doğal olarak insanın tıbbî müdahaleyi gerektiren her türlü sağlık sorununda tıbbî müdahaleye başvurmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) "Ey Allah'ın kulları, tedavi olunuz! Muhakkak ki Allah şifasını yaratmadığı hiçbir hastalığı vermemiştir. Yaşlılık bunun istisnasıdır."[238] buyurmaktadır.

İslam dininde her daim sosyal ihtiyaç olan tıp ilminin öğrenilmesi farz-ı kifâye sayılmıştır. Toplumda tıbbî müdahalede bulunabilecek kişi bulunmadığında, tıp ilmini öğrenip onunla iştigal etmek toplumun her ferdi için farz-ı ayına dönüşmektedir. Dolayısıyla tıp ilmi kimse tarafından öğrenilmeyip onunla iştigal edilmezse, toplumun her ferdi bu durumdan dini anlamda sorumlu olacaktır. Aynı şekilde çok sayıda hekimin bulunduğu bir toplumda hekimler açısından tıbbî müdahalede bulunmak farz-ı kifâye hükmündedir. Buna paralel olarak toplumda bir tane hekimin bulunması, o hekim açısından tıbbî müdahalede bulunmayı farz-ı ayına dönüştürmektedir.[239]

İslam'da tıbbî müdahalenin önemi ve dinî hükmü konularına kısaca yer verildikten sonra bir sonraki başlık altında fıkıhta tıbbî müdahalenin hukuka uygunluk şartları incelenecektir.

### 3.6.1. Fıkıhta Tıbbî Müdahalenin Hukuka Uygunluk Şartları

Daha önceki bölümlerde ayrıntılarıyla sunduğumuz üzere Almanya'da, yaşanan olay üzerine çocuk sünnetinin hukuka uygun olup olmadığı geniş çaplı tartışılmış, Köln Eyalet Mahkemesi gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini hukuka aykırı kabul etmişti. Bu noktada sünnetin ebeveyn rızasından hareketle gerçekleştirilmiş olmasının da müdahaleyi haklı çıkarmayacağı

---

[238] Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen* (b.y.: Dârü'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 1430/2009), "Tıb", 1 (No. 3436).
[239] Abdülkâdir Udeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'iyyü'l-İslâmî* (Beyrut: Dârü'l-Kâtibi'l-Arabi, t.y.) 1/520.

belirtilmişti. Alman hukuk literatüründeki hâkim görüşe göre dinî nedenle gerçekleştirilen çocuk sünneti yalnızca tıbbî endikasyonun olduğu durumda hukuka uygun kabul edilmektedir.

Fıkıhta'da tıbbî müdahalenin haklı sayılabilmesi için bazı şartlar aranmaktadır. En başta tıbbî müdahale uzman (hâzik) hekim tarafından gerçekleştirilmiş olmalıdır. Bunun yanında müdahalede bulunabilmek için müdahale öncesinde hastanın rızasının alınmış olması gerekir. Ayrıca tıbbî müdahalenin mutat üzere yani tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Bunun yanında tıbbî müdahale için tıbbî gereklilik yani tıbbî endikasyon şartı aranmaktadır.

### 3.6.1.1. Müdahalenin Hâzik Doktor Tarafından Gerçekleştirilmesi

Hâzik (حاذق) kelimesi maharetli, hünerli ve becerikli gibi anlamlara gelen hazeka (حذق) fiilinden türeyen fi'âl (فعال) vezninde gelen bir kelimedir.[240] Buna göre hekim için kullanılan tabîb-i hâzik ifadesi maharetli, becerikli, işinin ehli ve alanında uzman olan hekim gibi anlamlara gelmektedir. Herhangi bir tıbbî müdahalenin fıkha uygun olabilmesi için öncelikle maharetli ve alanında uzman olan bir hekim tarafından gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde gerçekleştirilen müdahale zaten fıkıhta tıbbî müdahale olarak adlandırılmaz.[241] Maharetsiz olan ve uzman olmayan bir hekim tarafından gerçekleştirilen tıbbî müdahaleden dolayı hasta zarar görmüşse, hekim tazminle yükümlüdür. Zira Hz. Peygamber, (s.a.v.) "tıp bilgisine sahip olduğu bilinmeyip hekimlik yapmaya kalkışan kimse verdiği zararı tazmin etmekle yükümlüdür"[242] buyurmuştur. Bu hadis hem hekim olmadığı halde

---

[240] Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbü'l-Lüga* (Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1422/2001), 4/23.

[241] Ahmet Ekşi, *İslam Hukukunda Tıbbî Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsu, Doktora Tezi, 2010), 21.

[242] Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen* (b.y.: Dârü'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 1430/2009), "Diyât", 24 (No. 4586). Ebû Davûd Hadisin sahih olup olmadığını bilmediğini belirtir. Bunun yanından yalnızca Velîd adındaki bir kişi tarafından nakledildiğini bildirir.

hekimlik yapmaya kalkışanların hem de maharetli ve alanında uzman olmayan hekimlerin yapmış oldukları tıbbî müdahaleden meydana gelen zararı tazmin etmekle yükümlü olduklarını göstermektedir.[243] Ayrıca cahil hekimin meslekten men edilmesini ifade eden hacr cezasına çarptırılması gerektiğine de dikkat çekilmiştir.[244] Uygulanan hacr cezası, toplumun zararını ortadan kaldırmak için bir şahsın zarara girmesinin tercih edildiğini gösteren "Zarar-ı âmmı def için zarar-ı hâs ihtiyar olunur"[245] kaidesiyle delillendirilmiştir. Söz konusu kaide, cahil hekim konusu bağlamında şu anlama gelmektedir: Cahil hekim meslekten menedilmekle maddi-manevi kişisel zarara uğratılacaktır. Ancak cahil hekimin tıbbî müdahalede bulunmasına izin verilmesi toplumun zararına olacaktır. Toplumun uğrayacağı zarar ise cahil hekimin kişisel olarak uğrayacağı zarardan daha büyük olacaktır. Bu nedenle cahil hekimi meslekten menetmek, toplumun uğrayacağı zararı ortadan kaldıracağı için gerekli görülmüştür.[246]

Fıkıhta maharetli ve alanında uzman (hâzik) olan bir hekimin gerçekleştirdiği tıbbî müdahaleden dolayı sorumlu tutulmaması bazı şartlara bağlanmıştır: Müdahale her şeyden önce bizzat hastanın, hasta ehliyet sahibi olmadığında velisinin izniyle gerçekleştirilmiş olmalıdır. Bunun yanında müdahale tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmiş olmalıdır. Aynı zamanda tıbbî müdahalede hekimden kaynaklanan hata, ihmal veya kusur bulunmamalıdır.[247]

---

[243] Merve Özdemir, *Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 39.

[244] Va'd Cemâl Râşid 'Avde, "Alahâü't-tıbbiyetü ve medâ tahammüli'l-mesuliyyeti beyne'l-fıkhi ve'l-kânûn", (Erişim 14 Ağustos 2023).

[245] Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkâm fî Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017), 1/86.

[246] 'Avde, "Al'ahâü't-tıbbiyetü ve medâ tahammüli'l-mesuliyyeti beyne'l-fıkhi ve'l-kânûn".

[247] Kâsânî, *Bedâ'i*'u's-sanâ'i' fî tertîbi'ş-şerâ'i', 7/377; Ebû Abdillah Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şafiî, *el-Üm* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1403/1983), 6/255; Muhammmed b. Ahmed b. 'Urfe ed-Düssûgî el-Mâlikî, *Hâşiyetü'd-Düssûgî 'ale'ş-Şerhi'l-Kebîr* (b.y.: Dârü'l-Fikr, t.y.), 4/28; İbrâhîm b. Muhammed b. Sâlim b. Davyân, *Menâru's-Sebîl fî şerhi'd-Delîl* (b.y.: Metebü'l-İslâmî, 1409/1989), 1/372; Neclâ Abdülcevâd Sehvân, "Mesûliyyetü't-tabîb 'an ahtâihi't-tıbbiyye", *Mecelletü Külliyeti'd-dirâsâti'l-İslâmiyyeti ve'l-Arabiyyeti li'l-benâti bi'l-İskenderiyye* 2/35 (Ağustos 2019), 238-239.

Ebu Hanife, hekimin tıbbî müdahalesinin tazmin sorumluluğunu gerektirip gerektirmediğini belirleme noktasında tıbbî müdahalenin sonucunu esas almaktadır. Eğer tıbbî müdahale sonuç itibariyle hastaya zarar vermişse gerçekleştirilen müdahale haksız fiil kapsamında değerlendirilir. Eğer tıbbî müdahale sonuç itibariyle hastanın yararına olmuşsa gerçekleştirilen müdahale haklı sayılır. Ebu Hanife'nin meseleye sonuç odaklı bakması çoğu durumda hekimlerin yararınadır. Zira tıbbî müdahalelerin çoğu hastanın selametiyle sonuçlanmaktadır. Ebu Hanife'ye göre tazmin sorumluluğu tıbbî müdahalenin neticesine bağlanmadığı takdirde hekimler hastaya verecekleri her türlü zarardan sorumlu sayılacaklardır. Bu durumda hekimler tazmin sorumluluğu korkusuyla hekimlik mesleğini icra etmekten kaçınacaklardır. İmam Muhammed ve Ebû Yusuf ile Mâlikî, Şafiî ve Hanbelî fakihlerin çoğuna göre hekimin hastanın veya velisinin iznine binaen gerçekleştirdiği tıbbî müdahale ihmal veya taksir bulunmadığı takdirde haklı fiil kapsamında değerlendirilir. Bu durumda gerçekleştirilen tıbbî müdahale hekim açısından herhangi bir tazmin yükümlülüğü meydana getirmez.[248]

Hâzik hekimin tazminle sorumlu olduğu durumlar da vardır. Buna göre hekim hatasından kaynaklanan hasta ölümü, hekim açısından tazminle yükümlü olma sebebi sayılmaktadır. Bunun yanında hasta veya velisinin izni olmaksızın yapılan cerrahi müdahaleler nedeniyle de tazmin sorumluluğu meydana gelir. Aynı şekilde hekimin yazdığı yanlış ilaç hastanın ölümüne neden olduğunda da tazmin gerekir.[249] Bu durumda hekim hataen adam öldürmüş sayılmaktadır. Bundan dolayı âkileye diyet gerektiği gibi hekime kefaret gerekir.[250] Söz konusu cezanın delili Kur'an'daki

---

[248] Muhammed Ebû Zehra, *el-Cerîmetü ve'l-'Ukubetü fî'l-fikhi'l-İslâmî* (Kahire: Dârü'l-Fikri'l-Arabî, t.y.) 499-500; Sehvân, "Mesûliyyetü't-tabîb 'an ahtâihi't-tıbbiyye", 239-240.

[249] Sehvân, "Mesûliyyetü't-tabîb 'an ahtâihi't-tıbbiyye", 240.

[250] İbn Nüceym, *el-Bahru'r-râik Şerhü Kenzi'd-dekâik*, 8/333; Ebû'l velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l Müktesid* (Kahire: Dârü'l-Hadîs, t.y.), 1/997; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*, 8/35; Muhammed b. Sâlih el-Useymîn, *eş-Şerhu'l-mümti*ʿ *alâ Zâdi'l-müstakni*ʿ (b.y.: Dârü İbni'l-Cevzî, 1422-1428/2001-2007), 10/79.

*"...yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gerekir..."*[251] ifadesine dayanmaktadır.[252] Ödenecek diyet miktarı ise 100 devedir.[253]

Almanya'da gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesi konusunda yayımlanan mahkeme kararlarında (Köln Asliye Ceza Mahkemesinin kararı- Köln Eyalet Mahkemesinin kararı) sünneti gerçekleştiren hekimin tıp biliminin kurallarına uygun ve kusursuz bir sünnet gerçekleştirdiğine yer verilmişti. Hekimin müdahalesini kusursuz bir şekilde gerçekleştirmiş olmasının, özellikle Köln Eyalet Mahkemesinin kararında etkili olduğunu söylenebilir. Daha sonra yayımlanan sünnet kanununda ise dinî cemaat tarafından yetkilendirilen ve bir hekimle kıyaslanacak beceriye sahip olan sünnetçinin de sünneti gerçekleştirme yetkisine sahip olduğu bildirilmiştir. Dolayısıyla Alman hukukunda da fıkıhta olduğu gibi sünnet yapma yetkisinin elde edilebilmesi noktasında aranan şartlardan biri de alanda uzmanlıktır.

### 3.6.1.2. Hastanın Rızasının Alınması

Tıbbî müdahalenin hukuka uygun olmasının bir şartı da müdahale için gerekli rızanın bulunmasıdır. Burada aslolan hastanın rızasıdır. Hastanın tıbbî müdahaleye rızasını açıklamaya yetkisinin bulunduğu durumda veli veya vasinin rızası aranmaz.[254] Bu nedenle gerekli ehliyete sahip olan bir hasta, tıbbî müdahaleye rıza göstermezse müdahale gerçekleştirilemez, velev ki veli veya vasi rıza göstermiş

---

[251] *Kur'ân Yolu* (Erişim 23 Mayıs 2023), en-Nisâ 92.
[252] Sehvân, "Mesûliyyetü't-tabîb 'an ahtâihi't-tıbbiyye", 240.
[253] Kâsânî, *Bedâ'i*'u's-sanâ'i' fî tertîbi'ş-şerâ'i', 6/52; Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî el-Bağdâdî, *el-Ma*'*ûne* '*alâ mezhebi* '*âlimi'l-Medîne* (Mekke: el-Mektebetü't-ticâriyye, t.y.), 3/1306; Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr,* 12/223; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğnî* (Riyad: Dârü 'Âlemi'l-Kütüb, 1417/1997), 12/19.
[254] Burada kişin ehliyetli ve kararını açıklama kudretine sahip olması kastedilmiştir. Bu ise genelde kişinin temyiz çağına ulaşmış olmasını gerektirir.

olsun.[255] Hastadan alınan rıza tamamen özgür iradeyle gerçekleşmelidir. Bu nedenle hastanın rızasına yönelik yapılacak her türlü ikrah, tehdit veya hile rızayı geçersiz kılan faktör olarak değerlendirilir.[256] Hastanın sabi yani henüz ergenlik çağına gelmemiş veya deli olması gibi durumlarda hastaya yapılacak tıbbî müdahale ancak veli rızasından hareketle meşru sayılabilecektir. Bu nedenle sünnetçi, ergenlik çağına gelmemiş bir çocuğu ancak velisinin izniyle sünnet edebilir. Eğer sünnetçi, çocuğu velisinin rızası bulunmaksızın sünnet ederse tazminle sorumlu olur.[257] Bununla birlikte hasta, rıza beyanına ehil değilse (ergenlik çağına girmemiş çocuk ve deli gibi) ve hukukî temsilcisi (veli ve vasi gibi) de yoksa bu takdirde müdahale için devlet başkanı veya hâkim gibi bizzat devlet başkanı tarafından yetkilendirilen kişilerin rızası aranır. Zira fıkha göre velisi olmayanın velisi devlettir veya bizzat devlet başkanı tarafından yetkilendirilen kişidir.[258] Şâfiî mezhebine göre ergenlik çağına girmiş bir kimse sünnet olmaya güç yetirdiği halde sünnet olmaktan kaçınırsa devlet başkanı onu sünnet olmaya mecbur kılar. Sünnet olmaya mecbur kılınan kişi sünnet nedeniyle ölse dahi devlet başkanı tazminle sorumlu olmaz. Zira sünnet, Şafiîlere göre vücûb ifade eden bir ameliyedir.[259]

Fıkha göre bazı durumlarda hekimin tıbbî müdahale için izin alması gerekli görülmemiştir, dolayısıyla hekimin böyle durumlarda izin almadan tıbbî müdahalede bulunması herhangi bir cezai sonuç doğurmayacaktır. Örneğin, hastanın hayati tehlikesinin bulunduğu, dolayısıyla acil müdahale edilmesinin gerektiği durumlarda tıbbî müdahalede bulunmak için hasta veya hukukî temsilcisinin rızası aranmaz. Aynı şekilde hastanın hayati tehlikesinin bulunmadığı fakat tıbbî müdahaleyi geciktirmenin hastada uzuv kaybına neden olacağı durumlarda da tıbbî müdahale için

---

[255] Muhammed b. Muhammed el-Muhtâr eş-Şenkîtî, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-tıbbiyyeti ve'l-Âsârü'l-müterattibetü* '*aleyhâ* (Cidde: Mektebetü's-Sahâbe, 1415/1994), 244-245.

[256] Ahmet Ekşi, "İslam Hukukunda Mağdurun Rızasının Hukuka Aykırılığa Etkisi ve Sorumluluk Bakımından Sonuçları", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9/17 (Nisan 2011), 362.

[257] Şenkîtî, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-tıbbiyyeti ve'l-Âsârü'l-müterattibetü* '*aleyhâ*, 250.

[258] Udeh, *et-Teşrî'u'l-cinâ'iyyü'l-İslâmî,* 1/522-523.

[259] Ensârî, *Esne'l-metâlib fî şerhi Ravzi't-tâlib,* 4/165; Sirbînî, *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc*, 5/541.

hasta veya hukukî temsilcisinin rızası aranmaz. Ayrıca hasta veya hukukî temsilcisinin rızasını almanın mümkün olmadığı durumlarda da hekim tarafından gerçekleştirecek tıbbî müdahalede hasta veya hukukî temsilcisinin rızası şart koşulmamıştır. Bunun yanında daha ziyade toplum sağlığını yakından ilgilendiren bazı durumlarda devlet tarafından alınan tıbbî tedbirlere uyma zorunluluğu vardır.[260]

Çalışmanın ikinci bölümünde görüldüğü gibi Köln Eyalet Mahkemesi gayri mümeyyiz çocuğun ebeveyn rızasından hareketle sünnet edilmesini hukuka aykırı olarak değerlendirmişti. Mahkemeye göre aslında yegâne makbul olan hastanın rızasıdır. Ancak hastanın, rızası alınamayacak kadar küçük olduğu belirtilmiştir. Çocuğun rızası alınmış olsa bile yeterli akli olgunluğa ulaşmamış olması nedeniyle alınan rızanın geçersiz olacağı belirtilmiştir. Köln Eyalet Mahkemesi çocuğun beden bütünlüğü hakkının, ebeveynin sünnete rıza gösterebilmesini geçersiz kıldığını ifade etmiştir. Görüldüğü gibi Köln Eyalet Mahkemesi gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilebilmesi için çocuğun velisinin rızasını kabul etmemiştir. Köln Asliye Ceza Mahkemesi ise ebeveyn rızasından hareketle yapılan çocuk sünnetini hukuka uygun bulmuştu. Çünkü ebeveyn, çocuğun velisi, yani hukukî temsilcisi konumundadır. Ancak sünnet veli rızası alınmadan gerçekleşmiş olsaydı hukuka aykırı kabul edilecekti. Görüldüğü gibi Köln Asliye Ceza Mahkemesinin bu noktadaki görüşleri fıkha benzerlik arz eder. Çünkü fıkıhta da bu durumda velinin rızası sünneti meşru kılan faktörlerden sayılmaktadır. Velinin rızası alınmaksızın gerçekleştirilen sünnetin tazmin gerektireceği geride belirtilmişti.

Diğer yandan gayri mümeyyiz çocuğun sünneti konusunda çocuğun bedensel bütünlük hakkının öncelikli olduğu gerekçesiyle velinin rızasının geçersiz olduğunu savunan hukukçuların çelişki içinde oldukları kanaatindeyiz. Çünkü biz küpe takmak

---

[260] Şenkîtî, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-tıbbiyyeti ve'l-Âsârü'l-müterattibetü* '*aleyhâ*, 541; Sehvân, "Mesûliyyetü't-tabîb 'an ahtâihi't-tıbbiyye", 224-225. Hekim, hasta veya hukuki temsilcisinin rızasını alarak ameliyata başlayıp'ta ameliyat esnasında hasta sağlığını tehdit eden dolayısıyla müdahaleyi zorunlu kılan bir durum ortaya çıkarsa hekimin hastanın hukuki temsilcisinden izin almadan cerrahi müdahalede bulunma yetkisi hatta zorunluluğu vardır. bk. Ahmed Muhammed Ken'ân, *Mevs'u'atü't-tıbbiyetü'l*-fıkhiyye (Beyrut: Dârü'n-Nefâes, 1420/2000), 55.

için kız çocuğunun kulağını deldirtmeye rıza gösterilmesinin hukuka aykırı olarak değerlendirildiğini görmedik. Kaldı ki sünnet tıbbî açıdan faydalıdır. Çalışmanın ikinci bölümünde sünnetin tıbbî faydalarına yer verildiği için burada daha fazla üzerinde durulmayacaktır.

### 3.6.1.3. Tıbbî Müdahalenin Mutat Üzere Gerçekleştirilmesi

Fıkha göre tıbbî müdahalenin hukuka uygun olmasının bir şartı da mutat üzere gerçekleştirilmiş olmasıdır. Müdahalenin mutat üzere gerçekleştirilmesi, tıp biliminde alışılagelmiş tedavi yöntemlerinin dışına çıkılmaması anlamına gelmektedir. Hekimin, yaranın etrafındaki iltihaplı bölgeyi gereğinden fazla açarak genişletmesi mutadın aşılmasına örnek verilebilir.[261] Diğer yandan hekim tarafından tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilen müdahale sonucunda hastanın organ kaybına uğraması hekime tazmin yükümlülüğü getirmez. Çünkü hekim tıbbî müdahaleyi tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirmiştir.[262] Klasik fıkıh literatüründe tıbbî müdahale bağlamında mutadın aşılması anlamında tecâveze (تجاوز) ve te'addâ (تعدى) gibi ifadeler yer almaktadır.[263]

Fıkha göre hekimin tıbbî müdahalede mutadın dışına çıkarak hata etmesi tazmini gerektirmektedir. Nitekim Hanefî mezhebinde tercih edilen görüşe göre ancak mutat üzere yapılan tıbbî müdahaleler meşru kabul edilmektedir.[264] Tazmin yükümlülüğünün meydana gelmesinin, tıbbî müdahalede mutadın dışına çıkılması şartına bağlanması, doğal olarak hekimin tıbbî müdahalede bulunmadaki kastının dikkate alınmadığını göstermektedir.[265] Nitekim sünnetçi, ebeveyn rızasından

---

[261] Ali Kaya, "İslam Hukukuna Göre Tıbbî Müdahaleden Doğan Sorumluluk", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/6 (Ocak 1994), 159.

[262] Süleyman Emre Zorlu, "İslam ve Osmanlı Hukukuna Göre Tıbbî Müdahalenin Hukuka Uygunluk Şartları", *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri*, ed. Prof. Dr. Fethi Gedikli (İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2016), 1/784.

[263] Useymîn, *eş-Şerhu's-savtî li-Zâdi'l-müstakni',* 1/5116.

[264] Ebu'l-Berakât Abdullah b. Ahmed en-Nesefî, *Kenzü'd-dekâik* (b.y.: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye-Dâru's-Sirâc, 1432/2011), 553.

[265] Kays b. Muhammed Âl eş-Şeyh Mübârek, *et-Tedâvî ve'l-Mesûliyyetü't-tıbbîye* (Merkezü'd-

hareketle sünnet esnasında normalde kesmemesi gereken bir bölgeyi hataen keser ve çocuk hekimin bu hatası nedeniyle hayatını kaybederse, sünnetçinin âkilesi diyet ödemekle yükümlü olur.[266] Bu konuda Mâlikî mezhebinde kabul edilen görüş Hanefî mezhebinde tercih edilen görüş gibidir.[267] İmam Mâlik ise, hekim hatasının gerektirdiği cezai yaptırımın sünnetçi hatasının gerektirdiği cezai yaptırımla aynı olduğunu söylemektedir. Bir başka ifadeyle İmam Mâlik'e göre hata ister hekimden ister sünnetçiden kaynaklansın her iki durumda aynı cezai sonuca neden olmaktadır. Zira sünnetçilik, hekimlik mesleğinin bir fer'i konumundadır.[268]

Şafiî fakih el-Kureşî (ö. 729/1329), hekimin tıbbî müdahalede mutadı aşarak haşefeyi[269] kesmesinin tazmini gerektireceğini iki nedene bağlamaktadır. Birincisi, hekim sünnette kesilen kısmı izinsiz olarak aşmıştır. İkincisi ise hekimin mutadı aşması zaruretten dolayı olmamıştır.[270] Bu ise zaruret nedeniyle mutadı aşmanın sakınca oluşturmayacağı anlamına gelmektedir.[271] Hanbelî mezhebine göre tıbbî müdahalede yapılan hata prensip olarak tazmin gerektirir.[272] Hâzik hekimin bile kendisinden kaynaklanan hatadan dolayı tazminle yükümlü olduğu kabul edilmektedir.[273] Nitekim Hanbelî fakih el-B'alî, hekimin tıbbî müdahalede mutadın dışına çıkarak haşefeyi kesmesinin tazmin yükümlülüğünü doğuracağını belirtmiştir.[274] Yine burada da uzman-cahil hekim ve kasıtlı-kasıtsız hata ayrımına

---

dirâsâtü'n-nefsiyye ve'n-nefsiyyetü'l-cesediyye: 1418/1997), 158.

[266] Nizâmüddîn el-Burhânpûrî el-Belhî vd.; *el-Fetâva'l-Hindiyye* (Bulak**:** el-Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, 1310/1892), 6/34.

[267] Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Muvatta'* (Abû Dabî: Müessetü Zâyid b. Sultân Âl Nihyân, 1425/2004),"'Ukûl", 3159.

[268] Mübarek, *et-Tedâvî ve'l-Mesûliyyetü't-tıbbîye,* 159.

[269] Erkek cinsel organının baş kısmı

[270] Ziyâüddîn Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî, *Me'âlimü'l-kurbe fî talebi'l-hisbe* (Cambridge: Dârü'l-fünûn, t.y.), 164.

[271] Mübarek, *et-Tedâvî ve'l-Mesûliyyetü't-tıbbîye,* 160-161.

[272] Mübarek, *et-Tedâvî ve'l-Mesûliyyetü't-tıbbîye,* 161.

[273] Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî er-Râmînî, *el-Âdâbü'ş-şer'iyyeti ve'l-Minahü'l-mür'iyyeti* (b.y.: 'Âlemü'l-kütüb,t.y.), 2/453.

[274] Ahmed b. Abdullâh b. Ahmed el-Ba'lî, *er-Ravdü'n-nedâ Şerhü Kâfi'l-mübtedâ* (Riyad: Müessesetü's-Se'îdiyye, t.y.), 271.

gidilmediği görülmektedir.

Osmanlı dönemine ait fetva mecmualarında da sünnetçinin, tıp biliminin kurallarına uygun olarak gerçekleştirdiği sünnetten hastanın zarar görmesi hatta ölmesi durumunda dahi sorumlu tutulmadığı görülmektedir:

"Zeyd Amr-ı kebîr-i Amrın emriyle mutat üzere sünnet ittikde Amr'ın ol cerh nefsine sirâyet idüb yirmi gün murûrunda bilâ vâris fevt olsa emînü beytü'l-mâl Zeyd'den Amr'ın diyeti namına bir nesne almağa kâdir olur mu? el-Cevap: Olmaz."[275]

Hekim açısından tazmin sorumluluğunun ortaya çıkacağı bazı durumlar ek olarak aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Tıbbî müdahalenin uygunsuz vakitte yapılması.[276]
2. Tıbbî müdahalenin hastanın ağrısını arttırabilecek eski yöntem ve aletlerle gerçekleştirilmesi.
3. Tıbbî müdahalenin steril olmayan ortamda yapılması. Zira müdahalenin hijyenik açıdan elverişli olmayan ortamda yapılması, mikrop kapma gibi sağlığa zarar verecek durumlara neden olabilmektedir.[277]

Çalışmanın ikinci bölümünde görüldüğü gibi, gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesi Köln Eyalet Mahkemesi tarafından yaralama (müessir fiil) olarak değerlendirilmişti. Ancak mahkeme bilirkişi raporundan hareketle hekimin müdahalede kusurunun bulunmadığını tespit etmişti. Dolayısıyla hekimin müdahaleyi mutat üzere, yani tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirmiş olmasının mahkemenin kararına olumlu etki ettiği söylenmelidir. Nitekim neşterin sünnette hekim tarafından tıp biliminin kuralarına uygun bir şekilde

---

[275] Şeyhülislâm Menteşezâde Abdürrahim Efendi, *Fetâvâ 'Abdirrahim* (PDF: TBMM Açık Erişim Koleksiyonu,), 1/358.

[276] Tıbbî müdahalenin aşırı soğuk veya sıcak ortamda yapılması buna örnek verilebilir.

[277] Muhammed Muhammed Selâme eş-Şeleş, "el-Ahtaü'l-etibbâü beyne'l-fıkh ve'l-kânûn", *Mecelletü Cami'atü'l-Kuds el-meftûhe* 9. (Şubat 2007), 338.

kullanılmış olmasının, müdahalenin ağır yaralama olarak değerlendirilmesini engellediği belirtilmiştir. Görüldüğü gibi tıbbî müdahalenin mutat üzere gerçekleştirilmiş olması, fıkıhta olduğu gibi, Alman hukukunda da cezai sonuca olumlu etki etmesi açısından oldukça önemlidir.

### 3.6.1.4. Tıbbî Gereklilik (Endikasyon)

Almanya'daki sünnet tartışmalarında gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesini hukuka aykırı müdahale olarak değerlendiren hukukçuların en sık ileri sürdükleri argümanlardan birisinin dinî nedenle yapılan sünnette tıbbî endikasyonun olmadığı geride belirtilmişti. Bu görüşü savunan hukukçular sünnetteki 'dinî endikasyonu' dikkate almamış, dolayısıyla dinî açıdan önem arz etse de sonuçta tıbbî bir müdahale olan sünnetin hukuka uygun olabilmesini tıbbî endikasyon şartına bağlamışlardır. Her ne kadar tıbbî endikasyon yoksa da sünnetin fıkıhta bedene yönelik meşru müdahale olarak değerlendirildiği ve hatta velayet kapsamında olduğu geride belirtilmişti.

Ancak, sünnet gibi şeâirden olan dinî ritüeller istisna edilirse, fıkıhta tıbbî müdahalenin meşru olmasının bir şartı da tıbbî endikasyondur. Tıbbî endikasyon, fıkıhta canın korunması ilkesi çerçevesinde dikkate alınan bir unsurdur. Klasik fıkıh eserlerinde ağrıyan dişin çekilmesi[278] ve kangren olan elin kesilmesi[279] gibi tıbbî müdahaleler caiz görülmüştür.[280] Zira bu tip müdahaleler sağlığın korunması için vazgeçilmezdir. Ancak günümüzde gerçekleştirilen estetik amaçlı müdahaleler, cinsiyet değişikliği operasyonları, ötanazi ve kısırlaştırma gibi müdahaleler

---

[278] Merginânî, *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî,* 3/158.

[279] Serahsî, *el-Mebsût,* 24/67; Zeyla'î, *Tebyînü'l-hakâ'ik,* 5/190; Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm er-Râfî el-Kazvînî, *el-'Azîz Şerhü'l-Vecîz* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417/1997), 10/184; Davyân, *Menâru's-Sebîl fî şerhi'd-Delîl*, 2/67.

[280] Merve Özaykal, "Maslahat Teorisi Açısından Bedene Müdahalenin Fıkhî Sınırları", *Tıbbi, Dini, Hukuki ve Etik Açıdan Bedene Yapılan Müdahaleler,* ed. Hakan Ertin - Adem Az (İstanbul: İsar, 2020), 203-204

zorunluluk bulunmadığı sürece fıkıhta meşru kabul edilmemektedir.[281] Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu 28 Kasım 2011 tarihinde gerçekleştirdiği 'Estetik Ameliyatın Dinî Hükmü' konulu toplantıda estetik ameliyatın bazı şartlar altında fıkıh açısından meşru olacağı kararına varmıştır. Buna göre:

a) "salim fıtratı bozmak kastı olmamak,
b) yapılmasında bir yarar veya yapılmamasında mevcut bir zarar bulunmak,
c) hile, aldatma veya karşı cinse benzeme kastı bulunmamak,
d) hukukî karışıklığa ve yanlış anlamaya yol açmamak,"

kaydıyla gerçekleştirilen estetik ameliyatlar fıkha uygun kabul edilmektedir.[282] Bu karar, [283]الضرورات تبيح المحظورات (zaruretler haramları mübah kılar) kaidesi gereğince tıbbî gerekliliğin, normalde caiz olmayan tıbbî müdahaleleri fıkha uygun hale getireceğine örnek verilebilir.

Aynı şekilde tıbbî müdahalede tıbbî gereklilik bağlamında fayda-zarar dengesi de gözetilmek zorundadır. Fayda-zarar dengesi dikkate alınmadan gerçekleştirilen tıbbî müdahaleler fıkıh açısından uygun değildir. Örneğin ameliyat edilecek hastanın sağlık durumu ameliyat öncesine nazaran kötüye gidecekse ameliyat edilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Dolayısıyla zararı faydasından çok olacak tıbbî müdahalelerde bulunmak hekim açısından sorumluluk gerektirir. Bununla birlikte tıbbî müdahalenin hastayı sağlığına kavuşturacağı hekim tarafından açıkça biliniyorsa, gerçekleştirilmediği takdirde hastada daha büyük sağlık sorunlarına hatta ölümüne neden olabilecekse bu durumda tıbbî müdahalede bulunmak hekim açısından zorunludur.[284]

---

[281] Ahmet Ekşi, *İslam Tıp Hukuku: Çağdaş Tıp Problemine İslam'ın Getirdiği Hukukî Çözümler* (İstanbul: Ensar, 2011), 109-137.
[282] Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB), "Estetik Ameliyatın Dini Hükmü" (Erişim 15 Ağustos 2023).
[283] Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkâm fî Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm*, 1/80.
[284] Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî, *İhyâ'ü*

Çalışmanın ikinci bölümünde görüldüğü gibi Almanya'daki sünnet tartışmalarında her iki tarafın (dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini bedene haksız müdahale olarak değerlendirenler- dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini bedene haklı müdahale olarak değerlendirenler) ortaya koyduğu argümanlarda sünnetin tıbbî yönü büyük bir yekûn teşkil etmiştir. Dinî nedenle gerçekleştirilen çocuk sünnetini bedene haksız müdahale olarak değerlendiren hukukçular, bu tarz sünnette müdahaleyi haklı kılabilecek bir husus olan tıbbî endikasyonun en azından Almanya için olmadığının özellikle altını çizmişlerdir. Çünkü Almanya'da HIV'le enfekte olma riski oldukça düşüktür. Halbuki sünneti yalnızca HIV'le enfekte olma riskinin yüksek olduğu bölgelerde hukuken meşru görmek, sünnetin ortaya konan pek çok faydasını görmezden gelmek anlamına gelecektir. Nitekim dinî nedenle yapılan çocuk sünnetini hukuka uygun olarak değerlendiren hukukçular sünnetin önleyici tedbir ve hijyen temini mahiyetinde uygulandığının altını çizmişlerdir. Tıbbî endikasyonun fıkıhta canın korunması ilkesi çerçevesinde dikkate alınan bir unsur olduğu belirtilmişti. Ayrıca canın korunması ilkesi gereği ağrıyan dişin çekilmesi ve kangren olan elin kesilmesi gibi bedene yönelik müdahalelerin caiz olduğu zikredilmişti. Söz konusu sağlık sorunlarına benzer sağlık sorunlarının önüne geçilmesi adına önleyici tedbir mahiyetinde bazı tıbbî müdahalelerin caiz olduğu kanaatindeyiz. Bununla birlikte, sünnetin, meşruiyetini son kertede şeâirden oluşundan aldığı söylenebilir. Yine de başta HIV'le enfekte olma riskini azaltması olmak üzere, erkek cinsel organında ortaya çıkabilecek pek çok hastalığa karşı önleyici fonksiyonunun olması, en azından sünnetin uygulanmasının hikmetlerinden sayılabilir.

Bunun yanında, sünnetin hukuken geçerli olabilmesi için, sağladığı avantajların, neden olduğu dezavantajlar karşısında ağır basması gerektiği savunulmuştur. Bu görüşü destekleyen hukukçulara göre sünnetin neden olduğu zarar, sağladığı fayda karşısında ağır bastığı için hukuka uygun değildir. Geride

---

'ulûmi'd-dîn (Beyrut: Dârü'l-M'arife, t.y.), 4/283-292; Şeyma Akartepe, *Hekim Hatalarının Hanefî Mezhebi Açısından Değerlendirilmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 73-74.

zikredildiği gibi fıkıhta da fayda-zarar dengesi dikkate alınmadan gerçekleştirilen tıbbî müdahaleler meşru kabul edilmemektedir. Burada da müdahale, sağlayacağı faydanın, neden olacağı zarar karşısında ağır basması halinde meşru kabul edilecektir.[285] Dolayısıyla her iki hukuk sisteminde tıbbî müdahalenin meşruiyeti konusunda fayda-zarar ilkesinin dikkate alındığı görülmektedir.

Sünnet, düzenli vücut bakımı gibi ağrısız bir alternatifinin varlığı nedeniyle de hukuka aykırı kabul edilmiştir. Kanaatimizce, sünnetin ağrılı bir müdahale olduğunu mutlaklaştırmamak gerekir. Nitekim Almanya Federal Hükûmeti, hazırladığı kanun tasarısında, sünnetin ancak etkili ağrı tedavisi altında uygulanabileceğini belirtmiştir. Kaldı ki, ağrıya sebep olsa da erkek cinsel organının hijyenini temin etme noktasında sünnetin düzenli vücut bakımına göre daha etkili ve daha az meşakkatli yöntem olduğu ortadadır.

Buraya kadar fıkıhta tıbbî müdahalenin meşru olmasının dört şartına yer verildi. Bunlar, tıbbî müdahalenin maharetli ve alanında uzman hekim tarafından gerçekleştirilmesi, tıbbî müdahale için hastanın rızasının alınması, tıbbî müdahalenin mutat üzere gerçekleştirilmesi ve tıbbî müdahale için tıbbî gereklilik (endikasyon) olmasıdır. Dolayısıyla söz konusu şartlar yerine getirilerek yapılan tıbbî müdahaleler fıkıhta bedensel bütünlük hakkının ihlali olarak değerlendirilmez. Bunun yanında söz konusu şartlardan ikisi, müdahale esnasında yerine getirilmesi gereken şartlardır. Bunlar, tıbbî müdahalenin maharetli ve alanında uzman hekim tarafından gerçekleştirilmesi ve tıbbî müdahalenin mutat üzere gerçekleştirilmesidir. Diğer iki şart (hastanın rızasının alınması, tıbbî endikasyon) müdahale öncesi yerine getirilmesi gereken şartlardır. Müdahale öncesi ve müdahale esnasında yerine getirilmesi gereken şartların bulunması, hastanın beden bütünlüğüne haksız müdahalenin var olup olmadığının tıbbî müdahalenin her safhasında kontrol edildiğini, dolayısıyla hastanın beden bütünlüğüne son derece önem verildiğini

---

[285] Bu ilke sünnet gibi şeâirden olan müdahaleler için geçerli değildir. Çünkü sünnet gibi şeâirden olan müdahaleler, meşruiyetlerini son tahlilde şeâirden olmalarından almaktadırlar.

göstermektedir. Kaldı ki fıkıhta canın korunması ilkesi sadece hayatın korunmasını değil, bedene yapılan haksız müdahaleleri de kapsamaktadır.[286] Bunlar ise daha ziyade yaralama, bir uzvun koparılması veya uzuv yerinde kalmasına rağmen fonksiyonlarını bozan duruma getirilmesi şeklinde ortaya çıkabilmektedir.[287] Sünnetin meşruluğunun son kertede İslam'ın şiârından oluşundan kaynaklandığı söylenebilir. Bu nedenle özellikle sünneti gerçekleştirmek için tıbbî endikasyon şartı aranmaz. Çünkü sünnette tıbbî endikasyondan ziyade 'dinî endikasyon' bulunmaktadır. Nitekim sünnetin bir topluluk tarafından kasıtlı bir şekilde terk edilmesinin savaş sebebi sayıldığı geride belirtilmişti.

[286] Ebû Zehra, *el-Cerîmetü ve'l-'Ukubetü fi'l-fıkhi'l-İslâmî, 314*.
[287] Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, *İslam Hukukunda Şahsiyet Hakları* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991), 105.

# SONUÇ

4 Kasım 2010 tarihinde Müslüman bir hekim Köln'deki muayenehanesinde dört yaşındaki Müslüman bir erkek çocuğunu ebeveyninin rızasından hareketle sünnet etmişti. Sünnetten iki gün sonra çocuğun sünnet mahallinde kanamalar meydana geldiği için çocuk hemen annesi tarafından Köln Üniversitesi Hastanesine götürülmüştü. Kanama kısa süre içinde durdurulsa da durumdan haberdar edilen Köln Cumhuriyet Savcılığı yaşanan olayı mahkeme taşıdı. Ancak Köln Asliye Ceza Mahkemesi, ebeveyn rızasından hareketle gerçekleştirilmiş olan sünneti haklı müdahale olarak değerlendirdi. Bunun üzerine istinaf kanun yoluna başvuran Köln Cumhuriyet Savcılığı olayı bir üst mahkeme olan Köln Eyalet Mahkemesine taşıdı. Burada mahkeme ebeveyn rızasını, çocuğun sünnet edilmesi için haklı gerekçe olarak kabul etmemiştir. Bu nedenle Köln Eyalet Mahkemesi, gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini yaralama olarak değerlendirmiştir. İşin ilginç yanı, Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesini yaralama (müessir fiil) olarak değerlendiren ilk mahkeme olmasıydı. Mahkeme kararı özellikle Almanya'daki Müslüman ve Yahudi cemaatlerin tepkilerine yol açmakla birlikte Almanya genelinde geniş çaplı hukukî tartışmaların ortaya çıkmasına sebebiyet vermişti. Bunun yanında sünneti yaralama olarak değerlendiren Hristiyanlar, mensubu oldukları dinin tarihini bilmemekle itham edilmişlerdir. Çünkü ithamda bulunanlar, sünnetin aslında geçmişte Hristiyanlıkta da var olan bir uygulama olduğunu dolayısıyla sünnet tartışmalarında dinî boyutun göz ardı edilmemesi gerektiğini söylemeye çalışmışlardır.

Sünnet uygulamasının ilk ortaya çıkışı, dünya geneline yayılışı ve özellikle Yahudilik ve Hristiyanlıkta kabul görüp görmemiş olmasının, en azından mahkeme kararını etkilemesi gereken türden bir bilgi olduğunu düşündüğümüz için sünnetin tarihi sürecini ve Yahudilik ve Hristiyanlıkta uygulanıp uygulanmadığını ilk bölümde ortaya koymaya çalıştık. Ancak çalışmanın omurgasını Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesi konusundaki kararı

sonrasında ortaya çıkan hukukî tartışmalarda ileri sürülen temel argümanların fıkıh açısından değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

Sünnetin tarihine dair şunlar söylenebilir: Yapılan bazı arkeolojik kazılar sünnetin bazı ilkel toplumlarda uygulandığını göstermektedir. Ancak sünnetin uygulanmaya başlandığı tarih tam olarak bilinmemektedir. Sünnetin cerrahi müdahale olarak tasvir edilmiş en eski bulguları 6 bin yıl öncesine ait Mısır'da bulunan Ankh-Mahor Tapınağı'ndaki duvar kabartmalarında görülmektedir. Sünnetin dünya genelindeki yayılışı konusunda farklı teoriler ortaya atılmışsa da hiçbirinin genel kabule mazhar olmadığı söylenebilir. Sünnetin farklı coğrafyalarda farklı gayelerle uygulanmış olması, dünya geneline nasıl yayıldığının tespit edilmesini zorlaştıran faktörlerden sayılabilir. Tarihi süreç içerisinde sünnetin zaman zaman eleştirildiği görülmektedir. Sünnetin ülkemizde, Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk tıp dünyasında da eleştirildiği görülmektedir. Burada sünnetin Hristiyanlardaki vaftize karşılık yapıldığı iddiaları ortaya atılmıştır. Bunun yanında vaftizin uzuv kaybına yol açmadığı sünnetin ise önemli bir uzvun kaybına neden olduğu söylenmiştir. Ayrıca sünnetin tıbbî açıdan faydalı olmadığı belirtilmiştir.

Sünnet uygulamasının Yahudilikte Hz. İbrahim ile başladığı görülmektedir. O zamandan beri, sekiz günlük olan her Yahudi erkek çocuğunun sünnet edilmesi dinî bir vecibedir. Yahudilik inancına göre sünnet ritüeli, Hz. İbrahim'in Tanrı ile yaptığı sünnet antlaşmasına (Brit Mila) dayanmaktadır. Buna göre Tanrı Hz. İbrahim'e ve soyundan gelecek Yahudilere Ken'an topraklarını vadeder. Buna karşılık Hz. İbrahim'in ve nesiller boyu bütün Yahudilerin sünnet olmasını istemiştir. Dolayısıyla sünnet Yahudilikte Hz. İbrahim'in Tanrı ile yaptığı antlaşmanın simgesel belirtisi olarak uygulanmaktadır. Bu nedenle seküler Yahudilerin bile sünnet olmayı ihmal etmedikleri görülmektedir.

Hristiyanlık, Orta Doğu'da Yahudiliğin devamı niteliğinde ortaya çıkmış bir din olduğu için Hristiyanlıkta, Yahudilikte bulunan bazı dinî uygulamalar sürdürülmüştür. Sünnet ritüeli de ilk başta Hristiyanlıkta yer alan uygulamalardandı. Ancak Pavlus, sünneti Hristiyanlığın yayılmasının önünde engel olarak görmüştür.

Nitekim MS 50 yılında gerçekleştirilen Havariler Konsilinde Yahudi olmayıp Hristiyanlığa girmek isteyenlerden sünnet olma mükellefiyetinin kaldırıldığı kararlaştırılmıştır. Bunun yanında Pavlus sünnete farklı anlam yüklemeye çalışmış ve asıl sünnetli olmanın bedenin değil yüreğin sünnetli olmasıyla gerçekleşeceğini belirtmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümü, Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesi konusundaki kararı bağlamında ele alınmıştır. Köln Eyalet Mahkemesi, gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini yaralama olarak değerlendirmiştir. Karar, özellikle Müslüman ve Yahudi cemaatler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Cemaatlerin, ilgili kararı daha ziyade din özgürlüğünün ihlali şeklinde yorumladıkları görülmektedir. Almanya Yahudileri Merkez Konseyi Başkanı Pinchas Goldschmidt'in karara yönelik tepkisi ise aşırı olmuştur. Nitekim Goldschmidt, mahkeme kararını Holokost'tan beri Yahudilere yapılan en büyük saldırı olarak nitelemiştir. Dönemin Türkiye'nin Avrupa Birliği Bakanı Egemen Bağış ise vaftizin serbest olduğu halde, sünnetin hukuka aykırı olarak değerlendirilmesini anlamsız bulmuştur. Mahkeme kararına yönelik en anlamlı tepkinin Almanya Evanjelik Kilisesi tarafından geldiği söylenebilir. Çünkü kilise mahkemenin kararını eleştirmiş ve sünnet konusunda Müslüman ve Yahudilerden yana taraf olmuştur.

Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesini yaralama olarak değerlendirmesi hukuk camiasında da geniş çaplı tartışılmıştır. Mahkeme kararını destekleyen hukukçuların çoğunlukta oldukları görülmektedir. Gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesini haksız müdahale olarak değerlendiren hukukçuların ileri sürdükleri argümanlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Sünnet yaralama (müessir fiil) kapsamındadır. Çünkü bu görüşe göre gayri mümeyyiz çocuğun bedensel bütünlüğü haklı gerekçeye dayanılmaksızın ihlal edilmiştir.

2. Sünnet için tıbbî endikasyon yoktur. Sünnetin özellikle HIV enfeksiyonuna karşı etkili olmasının en azından Almanya gibi hijyen sorunu yaşanmayan ülkeler için haklı gerekçe teşkil etmediği savunulmuştur.
3. Sünnet konusunda çatışan ebeveyn-çocuk haklarında çocuğun bedensel bütünlük hakkı önceliklidir. Bu görüşü destekleyen hukukçuların, gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesinde, aslında bir hak çatışmasının varlığını bile kabul etmedikleri söylenebilir.

Diğer yandan, gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesinin hukuka uygun olduğunu savunan hukukçular da vardır. Bu hukukçuların ileri sürdükleri argümanlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Sünnet yaralama (müessir fiil) kapsamında değildir. Çünkü gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesinin, ebeveyn rızasına dayandığı sürece bedene haklı müdahale olarak değerlendirileceği savunulmuştur. Ayrıca sünnette çocuğun sağlığını tehlikeye düşüren bir durumun bulunmadığı, tam aksine sünnetin sağlığı korumaya yönelik bir müdahale olduğu belirtilmiştir.
2. Bu noktada, sünnetin idrar yolu enfeksiyonlarına ve cinsel yolla bulaşan HIV'e karşı koruma sağladığının sıklıkla belirtildiği görülmektedir.
3. Gayri mümeyyiz çocuğun sünneti velayet kapsamındadır. Bu noktada ebeveynlerin, on iki yaşını doldurmamış çocuklarını, kendi dinî inançlarına göre yetiştirme haklarından söz edilmektedir.

Sünnetin fıkhî açıdan ele alındığı üçüncü bölümün ilk kısmında, sünnet olmanın Hanefîlere göre sünnet, Mâlikîlere göre müekked sünnet, Şâfiî ve Hanbelîere göre ise farz olduğu görülmektedir. Bunun yanında Hanefîler sünnetin farz olduğuna dair getirilen birtakım delilleri yetersiz kabul etmektedirler. Mâlikîler, söz konusu hükme giderken delillerini genellikle sünnetin fıtrattan olduğu belirtilen hadise dayandırdıkları görülmektedir. Şâfiî ve Hanbelîler avret mahallinin izharının ancak farz bir fiil dolayısıyla caiz olacağı görüşünü savundukları için sünnetin farz olduğunu belirttikleri görülür.

Dört mezhepte de öne çıkan görüşe göre sünnetin vakti 10 yaş öncesidir. Bu vaktin özellikle bu dönemde başlayan namaz ve taharet mükellefiyetiyle gerekçelendirildiği görülmektedir.

Fıkıhta, gayri mümeyyiz çocuğun sünnetinin velayet hakkı kapsamında değerlendirildiğinin farklı şekillerde ortaya koymanın mümkün olduğu görülmektedir. Örneğin doğumla birlikte ortaya çıkan çocuğun şahsî haklarının kullanımına dair velayet türünün, velayet altında bulunan çocuğu sünnet ettirmeyi de kapsadığı görüşü vardır. Bunun yanında farklı rivayetlerden hareketle de gayri mümeyyiz çocuğu sünnet ettirmenin velayet hakkı kapsamında olduğu görülmektedir. Söz konusu rivayetlerden sünnetin fıtrata uygun, ibadetlerin sıhhati için oldukça önemli ve tıbben faydalı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca namaz mükellefiyetinin başladığı 7-10 yaşlarında taharet mükellefiyetinin de başlayacağı açıktır. Bunun yanında sünnetli olmanın cinsel organ taharetini hakkıyla sağlama noktasında büyük avantaj sağladığı ortadadır. Bu gibi nedenlerden dolayı, çocuğun küçük yaştayken velisi tarafından sünnet ettirilmesi gerektiğinden söz edilebilir. Dolayısıyla fıkıhta gayri mümeyyiz çocuğu sünnet ettirmenin velinin hakkı olduğu gibi aynı zamanda görevi olduğu görülmektedir. Bu noktanın, gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesini bedene haklı müdahale olarak değerlendiren hukukçuların görüşlerinden farklı olduğu söylenebilir. Çünkü söz konusu hukukçular gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesini velayet hakkı kapsamında değerlendirmişlerse de bu durumdaki çocuğun sünnet edilmesini velinin görevi olarak görmemişlerdir.

Federal Hükûmet, sünnetin resmen serbest olması için başlattığı çalışmada bir kanun tasarısı hazırlamıştır. Hazırlanan kanun tasarısında sünnetin dört şartın yerine getirildiği takdirde yasal olarak serbest sayılacağı görülmektedir. Buna göre sünnetin tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi, etkili ağrı tedavisinin uygulanması, kapsamlı bilgilendirme (aydınlatılmış onam) yapılması ve çocuğun iradesinin dikkate alınması kaydıyla sünnet hukuka uygun kabul edilecektir. Fıkıhta da tıbbî müdahalenin haklı sayılabilmesi için dört şartın bulunduğu görülmektedir. Bunlar, tıbbî müdahalenin hâzik (maharetli) hekim tarafından gerçekleştirilmiş

olması, hastanın rızasının alınmış olması, tıbbî müdahalenin mutat üzere gerçekleştirilmesi ve tıbbi endikasyondur (gereklilik).

Köln'deki gayri mümeyyiz çocuğun dinî nedenle sünnet edilmesi konusundaki mahkeme kararlarında (Köln Asliye Ceza Mahkemesinin Kararı- Köln Eyalet Mahkemesinin Kararı) hekimin sünneti tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirdiğine yer verilmişti. Hekimin sünneti, tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirmesinin Köln Eyalet Mahkemesinin kararında etkili olduğu görülmektedir. Daha sonra yayımlanan sünnet kanununda da sünneti, belli şartlar yerine getirildiğinde hekim dışında sünnetçinin de gerçekleştirebileceği bildirilmiştir. Buna göre, sünnetçi dinî cemaat tarafından yetkilendirilmiş ve sünnet konusunda bir hekimle kıyaslanabilecek beceriye sahipse çocuğun doğumundan sonraki ilk altı ay içinde sünneti gerçekleştirme yetkisine sahiptir. Dolayısıyla Alman hukukunda da sünneti gerçekleştirmek için sünnetçi veya hekimde uzmanlık arandığı görülmektedir.

Köln Eyalet Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun sünneti konusunda ebeveyn rızasını geçersiz saydığı görülmektedir. Çünkü ebeveyn rızası, çocuğun beden bütünlüğüne müdahale edilmesini kapsamamaktadır. Diğer taraftan Köln Asliye Ceza Mahkemesinin gayri mümeyyiz çocuğun sünnet edilmesinde ebeveyn rızasını geçerli saydığı görülmektedir. Çünkü ebeveyn, gayri mümeyyiz çocuğun hukukî temsilcisi yani velisi konumundadır. Ancak sünnet, veli rızası alınmaksızın gerçekleştirilmiş olsaydı, hukuka aykırı müdahale olarak değerlendirilecekti. Görüldüğü gibi Köln Asliye Ceza Mahkemesinin bu noktadaki görüşü fıkha benzerlik arz eder.

Sünnetin tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde yani mutat üzere gerçekleştirilmiş olmasına her iki mahkeme kararında da (Köln Asliye Ceza Mahkemesinin Kararı- Köln Eyalet Mahkemesinin Kararı) yer verildiği görülmektedir. Ancak hekimin tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde müdahalede bulunmuş olmasının, sonuç açısından daha ziyade Köln Eyalet Mahkemesinin kararını olumlu anlamda etkilediği söylenebilir. Nitekim Köln Eyalet

Mahkemesinin gerekçeli kararında, neşterin sünnette hekim tarafından tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde kullanılmış olmasının, müdahalenin ağır yaralama olarak değerlendirilmemesini sağladığı belirtilmiştir. Görüldüğü gibi hekimin müdahaleyi tıp biliminin kurallarına uygun bir şekilde gerçekleştirmiş olması, fıkıhta olduğu gibi cezai sonuca olumlu anlamda etki ettiği söylenebilir.

Almanya'daki sünnet tartışmalarında tıbbî argümanlara çokça yer verildiği görülür. Köln Eyalet Mahkemesinin kararını destekleyen hukukçuların en sık ileri sürdükleri argümanlardan biri, dinî nedenle gerçekleştirilen gayri mümeyyiz çocuğun sünneti için gereken tıbbî endikasyonun olmamasıdır. Dolayısıyla bu kararı destekleyenlerin dinî gerekliliği göz ardı ettikleri söylenebilir. Aynı zamanda sünneti, tıbbî endikasyon olmadığı gerekçesiyle hukuka aykırı görmenin sünnetin tıbbî faydalarını görmezden gelmek anlamına geldiği açıktır. Tıbbî endikasyon fıkıhta canın korunması ilkesi çerçevesinde dikkate alınan bir unsurdur. Bu nedenle tıbbî endikasyonun fıkıhta da tıbbî müdahalenin meşru olma şartları arasında yer aldığı söylenebilir. Nitekim fıkıhta, ağrıyan dişin çekilmesi ve kangren olan elin kesilmesi gibi müdahaleler canın korunması ilkesi gereği caiz görülmüştür. Gayri mümeyyiz çocuğun sünneti için tıbbî endikasyon bulunmasa da dinî anlamda bir gereklilikten söz edilebilir. Sünnet, fıkıhtaki meşruiyetini esasında rivayetlerden almaktadır. Sünnet, zamanla ezan ve kamet gibi şeâirden olmuştur ve artık bir toplumda terk edilmesi kabul edilemez hale gelmiştir.

# KAYNAKÇA


AAP, American Academy of Pediatrics: *Circumcision Policy Statement.* Amerika Birleşik Devletleri: American Academy of Pediatrics, 1999. Sci-Hub | | 10.1542/peds.103.3.686

AG. Köln, Amtsgericht Köln (Köln Asliye Ceza Mahkemesi): 528 Ds 30/11 (21 Eylül 2011). https://openjur.de/u/540672.html

Akartepe, Şeyma: *Hekim Hatalarının Hanefî Mezhebi Açısından Değerlendirilmesi.* İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Ali Haydar Efendi: *Dürerü'l-Hükkâm fî Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm.* 4 Cilt. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 2017.

Anita Diamant - Karen Kushner: *How to Raise A jewish Child: A Pratical Handbook for Family Life.* New York: Schocken Books, 1. Basım, 2008.

Apaydın, H. Yunus: "Velâyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 43/15-19. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Ataseven, Asaf: "Sünnet Hakkında Bir Araştırma". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 2/6 (1988), 22-24.

‘Avde, Va‘d Cemâl Râşid: “Al’ahtâü’t-tıbbiyetü ve medâ tahammüli’l-mesuliyyeti beyne’l-fıkhi ve’l-kânûn”. Erişim 14 Ağustos 2023. https://repository.najah.edu/server/api/core/bitstreams/efd87f4a-ab8c-429c-9497-013d8e792fc7/content

Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed: *Minhatü’s-sülük fî şerhi Tuhfeti’l-mülûk.* 1 Cilt. Katar: Vizârâtü’l-evkâf ve’ş-şuûnü’l-İslâmî, 1. Basım, 1428/2007.

Ba‘lî, Ahmed b. Abdullâh b. Ahmed: *er-Ravdü’n-nedâ Şerhü Kâfi’l-mübtedâ.* 1 Cilt. Riyad: Müessesetü’s-Se‘îdiyye, ty.

Bâbertî, Ekmelüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed: *el-‘inâye şerhu’l-Hidâye.* 10 Cilt. Mısr: Mektebetü ve Matba‘atü Mustafa el-Bâbî el-Hâlebî ve evlâduhû, 1. Basım, 1389/1970.

Bader, Aynur Eryiğit: “Sünnet Olma Ve Kadın Sünneti”. *Eskiyeni s.* 37 (Kasım 2018), 81-107.

Bağdâdî, Ebû Muhammed Abdülvehhâb b. Alî b. Nasr et-Tağlibî: *el-Ma‘ûne ‘alâ mezhebi ‘âlimi’l-Medîne.* 3 Cilt. Mekke: el-Mektebetü’t-ticâriyye, ty.

Bardakoğlu, Ali: “Hidâne”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 17/467-471 İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Bayat, Ali Haydar: *Tıp Tarihi.* İstanbul: Üçer Matbaacılık, 3. Basım, 2016.

Bedir, Mürteza: "Sünnet, Fıtrat ve Temizlik: İslam'da Sünnet Olmanın Hükmüne İlişkin Bir Değerlendirme". *Tıbbi, Dini, Hukuki ve Etik Açıdan Bedene Yapılan Müdahaleler*. ed. Hakan Ertin - Adem Az. 245-260. İstanbul: İsar, 2020.

Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ': *et-Tehzîb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î*. 8 Cilt. b.y.: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1418/1997.

Belhî, Nizâmüddîn el-Burhânpûrî el- vd.: *el-Fetâva'l-Hindiyye*. 6 Cilt. Bulak**:** el-Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, 2. Basım, 1310/1892.

BGBI, Bundesgetzblatt Online: "Gesetz über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes". Erişim 12 Haziran 2022.

BMJ, Bundesministerium der Justiz: "Gesetz über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes". Erişim 12 Haziran 2022.

BMJ, Bundesministerium der Justiz: "Gesetz über die religiöse Kindererziehung". Erişim 23 Temmuz 2023. https://www.gesetze-im-internet.de/kerzg/BJNR009390921.html

BMJ, Bundesministerium der Justiz: "Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland Art 140". Erişim 2 Nisan 2022.

BMJ, Bundesministerium der Justiz: "Strafgesetzbuch (StGB) §223 Körperverletzung". Erişim 22 Temmuz 2023.

BT, Deutscher Bundestag: “Beschneidung von Jungen jetzt gesetzlich geregelt”. Erişim 12 Haziran 2022.

BT, Deutscher Bundestag: “Entwurf eines Gesetzes über den Umfang der Personensorge bei einer Beschneidung des männlichen Kindes”. Erişim 11 Haziran 2022. https://dserver.bundestag.de/btd/17/112/1711295.pdf

BT, Deutscher Bundestag: “Rechtliche Regelung der Beschneidung minderjähriger Jungen”. Erişim 21 Temmuz 2023. https://dserver.bundestag.de/btd/17/103/1710331.pdf

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhim b. el-Muğîre b. Berdezbe: *el-Câmi’us-sahîh.* 7 Cilt. Dimeşk: Dârü’l-Yemâme, 5. Basım, 1414/1993.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu‘fî: *el-Câmi‘us-sahîh.* 7 Cilt. Dimeşk: Dârü İbn-i Kesîr, 5. Basım, 1414/1993.

Buhârî, Ebü‘l-Me‘âlî Burhânüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz b. Ömer b. Mâze: *el-Muhîtü’l-Burhânî fi’l-fikhi’n-Nu‘mânî.* 9 Cilt. Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1. Basım, 1424/2004.

Buhûtî, Mansûr b. Yûnus: *Keşşafü’l-Kinâ‘ ‘an metni’l-İknâ‘.* 6 Cilt. Riyad: Mektebetü’n-Nasrü’l-hadîseti, ty.

Büceyremî, Süleyman b. Muhammed b. Ömer: *Tuhfetü'l-Habîb 'alâ şerhi'l-Hatîb*. 4 Cilt. b.y.: Dârü'l-Fikr. ty.

C.H. Beck, Beck-Online: "Schönke/Schröder Strafgesetzbuch 30. Auflage 2019 Rn. 27-31". Erişim 23 Temmuz 2023.

Cessâs, Ebû Bekr er-Râzî: *Şerhu muhtasar et-Tahavî*. b.y.: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Basım, 1431/2010.

Çinpolat, Salih: "Yahudilik, Hıristiyanlık Ve İslam'da Sünnetin Yeri". *Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 2/3 (Mayıs 2017), 109-126.

Davyân, İbrâhîm b. Muhammed b. Sâlim: *Menâru's-Sebîl fî şerhi'd-Delîl*. 2 Cilt. b.y: Mektebü'l-İslâmî, 7. Basım, 1409/1989.

DBK, Deutsche Bischofskonferenz: "Fremdkörper oder Wurzel – Christentum in Europa". Erişim 20 Temmuz 2023.

Dejure.org: "Beschneidung des männlichen Kindes". (Erişim 22 Temmuz 2023). dejure.org, "Beschneidung des männlichen Kindes". Erişim 22 Temmuz 2023. https://dejure.org/gesetze/BGB/1631d.html

Deusel, Antje Yael: *Mein Bund, Den Ihr Bewahren Sollt: Religionsgesetzliche Und Medizinische Aspekte Der Beschneidung*. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2. Basım, 2012.

Deutscher Ethikrat: “Ethikrat empfiehlt rechtliche und fachliche Standards für die Beschneidung”. Erişim 10 Haziran 2022.

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı: “Estetik Ameliyatın Dini Hükmü”. Erişim 15 Ağustos 2023. https://kurul.diyanet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/2945/estetik-ameliyatin-dini-hukmu

DİTİB, Türkisch İslamische Union der Anstalt für Religion e.V. (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği): “KRM: Ein Rückschlag für die Religionsfreiheit”. Erişim 10 Mart 2022. https://ditib.de/detail1.php?id=292&lang=de

DİTİB, Türkisch İslamische Union der Anstalt für Religion e.V. (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği): “Zum Beschneidungs-Urteil des Kölner Landgericht”. Erişim 10 Mart 2022. https://ditib.de/detail1.php?id=291&lang=de

Dunsmuir, W.D. - Gordon, E.M: “The history of circumcision”. *BJU İnternational* (Ocak 1999), 1-12.

Egemen Bağış: “Sünnet Kararındaki Yanlıştan Bir An Önce Dönülmelidir”. Erişim 20 Temmuz 2023. https://www.egemenbagis.com/sunnet-kararinda-yanlistan-bir-an-once-donulmelidi

EKD, Evangelische Kirche in Deutschland (Almanya Evanjelik Kilisesi): “EKD sieht Kölner Beschneidungsurteil kritisch”. Erişim 11 Mart 2022. https://www.ekd.de/pm130_2012_beschneidungsurteil_koeln.htm

Ekşi, Ahmet: "İslam Hukukunda Mağdurun Rızasının Hukuka Aykırılığa Etkisi ve Sorumluluk Bakımından Sonuçları". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9/17 (Nisan 2011), 347-366.

Ekşi, Ahmet: *İslam Hukukunda Tıbbî Müdahalelerden Doğan Hukuki Sorumluluk.* Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.

Ekşi, Ahmet: *İslam Tıp Hukuku: Çağdaş Tıp Problemine İslam'ın Getirdiği Hukukî Çözümler.* İstanbul: Ensar, 2011.

Ensârî, Ebû Yahyâ Zeynüddîn Zekeriyyâ b. Muhammed b. Zekeriyyâ es-Süneykî: *Esne'l-metâlib fî şerhi Ravzi't-tâlib.* 4 Cilt. b.y.: Dârü'l-Kütübi'l-İslâmî, ty.

Ensârî, İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrem b. Ali: *Lisânü'l-'Arab.* 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sadr, 3. Basım, 1414/1993.

Erdem, Mustafa: "Kiptî Kilisesi Üzerine Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 36/1 (Haziran 1997), 143-178.

Eroğlu, Ahmet Hikmet: "Hıristiyanlığın Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (Ocak 2000), 309-325.

Eroğlu, Selman: *İslam Hukukunda ve Modern Hukukta Çocuk Hakları.* Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Ezdî, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş‘as b. İshâk es-Sicistânî: *es-Sünen.* 7 Cilt. b.y.: Dârü’r-Risâleti’l-‘Âlemiyye, 1. Basım, 1430/2009.

Ezherî, Muhammed b. Ahmed: *Tehzîbü’l-lüga.* 8 Cilt. Beyrut: Daru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, 1.Basım, 1422/2001.

Gazzâlî, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî: *İhyâ’ü* ‘ulûmi’d-d’in. 4 Cilt. Beyrut: Dârü’l-M‘arife, ty.

Gazzâlî, Ebu Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed et-Tûsî: *el-Vasît fi’l-Mezheb.* 7 Cilt. Kahire: Dârü’s-Selâm, 1. Basım 1417/1996.

Gollaher, David: *Das verletzte Geschlecht – Die Geschichte der Beschneidung*. Berlin: Aufbau Verlag, 1. Basım, 2002.

Gök, Bilal: *Semavi Dinlerde Sünnet Geleneği*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1995.

Gökmenoğlu, Hüseyin Tekin: *İslam Hukukunda Şahsiyet Hakları.* Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1991.

Gürkan, Salime Leyla: “Sünnet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/155-157. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Gürkan, Salime Leyla: *Yahudilik.* İstanbul: İsam Yayınları, 4. Basım, 2012.

Halvetî, Ahmed b. Muhammed es-Sâvî el-Mâlikî: *Bulgâtü's-sâlik li-Akrebi'l-mesâlik.* 4 Cilt. b.y.: Dârü'l-Me'ârif, ty.

Hamevî, Ebü'l-Abbâs Hatîbüddehşe Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Feyyûmî: *el-Misbâhu'l-münîr fî garîbi'ş-şerhi'l-kebîr.* 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, ty.

Hanbelî, Mustafa b. Sa'îd b. Abdeh es-Suyûtî Er-Ruhaybânî: *Metâlibü Üli'n-nehy fî şerhi gâyeti'l-Müntehâ.* 6 Cilt. b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. Basım, 1415/1994.

Haraşî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Alî: *Şerhü'l-Haraşî 'alâ Muhtasari Halîl.* 8 Cilt. Bulak: Matba'atü'l-Kübra'l-Emîriyye, 2. Basım, 1317/1899.

Herodotos: *Heredot Tarihi*. çev. Müntekim Ökmen- Azra Erhat. İstanbul: remzi kitapevi, 1. Basım, 1973.

Herzberg, Rolf Dietrich: "Rechtliche Probleme der Rituellen Beschneidung". *JuristenZeitung* 64/7 (Temmuz 2009), 332-339.

İbn Muflih, Ebû İshâk İbrahîm b. Muhammed b. Abdullâh b. Muhammed: *el-Mübdi' fî şerhi'l-Mukni'*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Basım, 1418/1997.

İlkılıç, İlhan: "Beschneidung der minderjährigen Jungen aus der Sicht der Muslime bzw. des Islam". *Deutscher Ethikrat.* Erişim 30 Ağustos 2023. https://www.ethikrat.org/fileadmin/PDF-Dateien/Veranstaltungen/Ilkilic_-_Beschneidung.pdf

İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyn b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râğıb: *el-Müfredât fî ğarîbi'l-Kur'ân.* Dimeşk: Dârü'l-Kalem, 1. Basım, 1412/1991.

Judaism 101: "Birth And The First Month Of Life". Erişim 25 Nisan 2022. https://www.jewfaq.org/birth

Karâfî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısrî: *ez-Zahîre.* 14 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 1415/1994.

Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed: *Bedâ'i*'u's-sanâ'i' fî tertîbi'ş-şerâ'i'. 7 Cilt. Mısır: Matba'atü Şirketi'l-matbû'ât-Matba'atü'l-cemâliyye, 1. Basım, 1327-1328/1909-1910.

Kaya, Ali: "İslam Hukukuna Göre Tıbbî Müdahaleden Doğan Sorumluluk". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/6 (Ocak 1994), 147-166.

Kayrevânî, İbn Ebû Zeyd: *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât 'alâ mâ fi'l-Müdevvene min gayrihâ mine'l-ümmühât.* 15 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 1420/1999.

Kazvînî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce: *es-Sünen.* 5 Cilt. Dârü'r-Risâleti'l-'Âlemiyye, 1. Basım, 1430/2009.

Kazvînî, Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm er-Râfî: *el-'Azîz Şerhü'l-Vecîz.* 13 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1417/1997.

Ken'ân, Ahmed Muhammed: *Mevs'u'atü't-tıbbiyetü'l*-fıkhiyye. Beyrut: Dârü'n-Nefâes, 1. Basım, 1420/2000.

Kıranatlıoğlu, Mustafa: "Yahudilikte Sünnet". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 32/44 (Haziran 2018), 99-119.

Kıranatlıoğlu, Mustafa: "Hıristiyanlıkta Sünnet". *mütefekkir* 8/16 (Aralık 2021), 121-134.

Kirmânî, Ebû Muhammed Harb b. İsmail b. Halef: *Mesâilü Harb b. İsmâîl el-Kirmânî.* Beyrut: Müessesetü'r-Reyyân, 1. Basım, 1434/2013.

*Kitab-ı Mukaddes*: Erişim 24 Mayıs 2023. https://www.kutsalkitap.org/online-kutsal-kitap/

Kleine-Doepke, Loisa Verena: *Knabenbeschneidung in Deutschland. Medizinische Aspekte des Eingriffs und strafrechtliche Situation bei religiös-ritueller Motivation.* Berlin: Freie Universität Berlin – Humboldt Universität zu Berlin, Institut für Rechtsmedizin, Doktora Tezi, 2014. https://d-nb.info/1047097362/34

Kudâme, Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed: *el-Muğnî.* 10 Cilt. Kâhire: Mektebetü'l-Kâhire, 1. Basım, 1388-1389/1968-1969.

Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ca'fer el-Bağdâdî: *et-Tecrîd.* 12 Cilt. Kahire: Darü's-Selâm, 2. Basım, 1427/2006.

*Kur'ân Yolu*: 23 Mayıs 2023. https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf

Kureşî, Ziyâüddîn Muhammed b. Muhammed b. Ahmed: *Me'âlimü'l-kurbe fî talebi'l-hisbe.* 1 Cilt. Cambridge: Dârü'l-fünûn. ty.

Kurtubî, Ebû'l velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd: *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l Müktesid.* 4 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hadîs, ty.

Kurtubî, Ebû'l velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd: *el-Beyân ve't-Tahsîl.* 20 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 2. Basım, 1408/1988.

Kurtubî, Ebû'l velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd: *el-Mukaddimâtü'l-mümehhidât.* 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 1408/1988.

Lahmî, İbn Hişâm: *Şerhu'l-Fasîh.* 1. Basım, 1409/1988.

LG. Köln, Landgericht Köln (Köln Eyalet Mahkemesi): 151 Ns 169/11 (7 Mayıs 2012). https://openjur.de/u/433915.html

Makdisî, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî: *el-Muğnî.* 15 Cilt. Riyad: Dârü 'Âlemi'l-Kütüb, 3. Basım, 1417/1997.

Mâlikî, Ebû Muhammed Celâlüddîn Abdullâh b. Necm b. Şâş b. Nezâr el-Cezzâmî es-S'adî: 'Akdü'l-cevâhiri's-semeniyye fî mezhebi 'âlemi'l-medîne. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 1423/2003.

Mâlikî, Muhammmed b. Ahmed b. 'Urfe ed-Düssûgî: *Hâşiyetü'd-Düssûgî 'ale'ş-Şerhi'l-Kebîr.* 4 Cilt. b.y: Dârü'l-Fikr. ty.

Manz, Friedrich: "Zur Kulturgeschichte der Beschneidung im Säuglingsalter". *Pädiatrie* /1 (Şubat 2013), 38-42.

Maverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî: *el-Hâvi'l-kebîr*. 19 Cilt. Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1419/1999.

Menteşezâde, Abdürrahim Efendi: *Fetâvâ 'Abdirrahim*. PDF: TBMM Açık Erişim Koleksiyonu, https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/1058

Merginânî, Ebü'l-Hasen Ali b. Ebîbekr b. Abdilcelîl el-Fergânî: *el-Hidâye fî şerhi Bidâyeti'l-Mübtedî*. 4 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ty.

Mersî, Ebü'l-Hasan Ali b. İsmail bin Seydeh el-Mersî: *el-*. 5 Cilt. Beyrut: Daru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1. Basım, 1417/1996.

Mervezî, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî: *el-Müsned*. 50 Cilt. b.y.: Müessetü'r-Risâle, 1. Basım, 1421/2001.

Mervezî, Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî: *Mesâilü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye*. 9 Cilt. Medine: 'İmâdetü'l-Bahsi'l-İlmî, 1. Basım, 1425/2002.

Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd: *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Kahire: Matba'atü'l-Halebî. ty.

Mısrî, Ebû Hafs Sirâcüddîn Ömer b. Alî b. Ahmed el-Ensârî: *Hülâsatü'l-Bedri'l-münîr*. 2 Cilt. Mektebetü'r-Rüşd, 1. Basım, 1410/1989.

Moghadam, Bijan Fateh: "Religiöse Rechtfertigung? Die Beschneidung von Knaben zwischen Strafrecht, Religionsfreiheit und elterlichem Sorgerecht". *Rechtswissenschaft* /2 (2010), 115-142.

Nesefî, Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed: *Tılbetü't-talebe.* Bağdat: el-Matba'atü'l-'âmire, ty.

Nesefî, Ebü'l-Berakât Abdullah b. Ahmed: *Kenzü'd-dekâik.* b.y.: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye-Dâru's-Sirâc, 1. Basım, 1432/2011.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref: *Fetâva'l-İmâm en-Nevevî.* 1 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmî, 6. Basım, 1417/1996.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref: *Ravzatü't-tâlibîn ve 'umdetü'l-müttakîn.* 12 Cilt. Beyrut-Dimeşk-Amman: el-Mektebetü'l-İslâmî, 3. Basım, 1412/1991.

Nevevî, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref: *el-Mecmû' şerhu'l-Mühezzeb*. 9 Cilt. Kahire: Matba'atü't-tedâmüni'l-ihve, ty.

Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed: *el-Bahru'r-râik Şerhü Kenzi'd-dekâik.* 8 Cilt. b.y.: y.y., 2.Basım, ty.

Ondokuz: "Mısır'ın Naghamadı Bölgesinde 1945 Senelerinde Bulunan ve 1952 Senesinde Mısır Arkeoloji Müzesi Tarafından Açıklanan" "Thomas'ın Hz. İsa Mesih a.s'dan Müjdesi". (Erişim 18 Şubat 2022). http://www.ondokuz.gen.tr/tomasincil.htm

Ömer, Ahmed Muhtâr Abdulhamîd: *Mu'cemu'l-Luğati'l 'Arabiyye el-Mu'âsıra.* 4 Cilt. b.y.: 'Âlemu'l-Kutub, 1. Basım, 1429/2008

Özaykal, Merve: "Maslahat Teorisi Açısından Bedene Müdahalenin Fıkhî Sınırları". *Tıbbi, Dini, Hukuki ve Etik Açıdan Bedene Yapılan Müdahaleler.* ed. Hakan Ertin - Adem Az. 193-214. İstanbul: İsar, 2020.

Özdemir, Merve: *Osmanlı Fetva Mecmualarında Tıp.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Putzke, H. – Stehr, M. – Dietz, H.-G: "Strafbarkeit der Zirkumzision von Jungen". *Monatsschrift Kinderheilkunde* 156/8 (Temmuz 2008), 783-788.

Putzke, Holm – Hardtung, Berhard – Hörnle, Tatjana – Merkel, Reinhard – Scheinfeld, Jörg – Schlehofer, Horst – Seier, Jürgen: "Strafrecht zwischen System und Telos". Erişim 23 Temmuz 2023. https://pro-kinderrechte.de/wp-content/uploads/2012/08/2008_fs_herzberg_beschneidung.pdf

Putzke, Holm – Stehr, Maximilian – Dietz, Hans Georg: "Zirkumzision bei nicht einwilligungsfähigen Jungen: Strafrechtliche Konsequenzen auch bei religiöser Beziehung". *Deutsches Ärzteblatt* (Ağustos 2008), 1778-1780.

Putzke, Holm: "Rechtliche Grenzen der Zirkumzision bei Minderjährigen". *Medizinrecht* 26/5 (Mayıs 2008), 268-272.

Râmînî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî: *Kitâbü'l-Fürû*‘. Beyrut: Müessetü'r-Risâle, 1424/2003.

Râmînî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî: *el-Âdâbü'ş-şer‘iyyeti ve'l-Minahü'l-mür‘iyyeti.* 3 Cilt. b.y. : ‘Âlemü'l-kütüb, ty.

Remlî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ahmed b. Hamza: *Fethu'r-rahmân bi-şerhi Zübedi İbn Reslân*. 1 Cilt. Beyrut: Darü'l-Minhâc, 1. Basım, 1430/2009.

Remlî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Ahmed b. Hamza: *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc.* 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1404/1984.

RKI, Robert Koch İnstitut: *Aktuelle Daten und Informationen Zu Infektionskrankheiten und Public Health.* Berlin: Robert Koch Institut, 2022.

Rohe, Matthias: “Islamisierung des deutschen Rechts?”. *JuristenZeitung* 62/17 (Eylül 2007), 801-806.

Rûyânî, Ebü'l Mehâsin Abdülvâhid b. İsmâîl: *Bahru'l-Mezheb.* 14 Cilt. b.y.: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1430/2009.

Saklî, Ebu Bekr Muhammed b. Abdullâh b. Yûnus et-Temîmî: el-Câmi‘ li-mesâili'l-Müdevvene. 24 Cilt. Ma‘hadü'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, 1. Basım, 1434/2013.

San‘ânî, Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘: *el-Musannef fi'l-hadîs.* 10 Cilt. b.y.: Dârü't-te'sîl, 2. Basım, 1437/2013.

Schmid, Yvonne Christina: *Die elterliche Einwilligung in eine Zirkumzision – eine unzulässige Beschneidung kindlicher Rechte?*. Berlin: Duncker & Humblot, 1. Basım, 2016.

Schmiedbauer, Wolfgang: "Beschneidung ist nicht harmlos". *Süddeutsche Zeitung* (4 Temmuz 2012), 1. https://www.sueddeutsche.de/wissen/nach-dem-koelner-urteil-beschneidung-ist-nicht-harmlos-1.1401049

Schneider, Jochen: *Die männliche Beschneidung* (Zirkumzision) Minderjähriger als verfassungs- und sozialrechtliches Problem. Berlin: Winter Industries, 1. Basım, 2008.

Schreiber, M. – Schott, G.E. – Rascher, W. – Bender, A.W: "Juristische Aspekte der rituellen Zirkumzision". *Klinische Pädiatrie* 221/7 (Aralık 2009), 409-414.

Schwarz, Kyrill-A: "Verfassungsrechtliche Aspekte der religiösen Beschneidung". *JuristenZeitung* 63/23 (Aralık 2008), 1125-1129.

Sehvân, Neclâ Abdülcevâd: "Mesûliyyetü't-tabîb 'an ahtâihi't-tıbbiyye". *Mecelletü Külliyeti'd-dirâsâti'l-İslâmiyyeti ve'l-Arabiyyeti li'l-benâti bi'l-İskenderiyye* 2/35 (Ağustos 2019), 205-282.

Semerkandî, Ebü'l-Leys İmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm: *'Uyûnü'l-mesâil*. 1 Cilt. Bağdad: Matba'atü es'ad, 1386/1966.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed: *el-Mebsût.* 31 Cilt. Mısır: Matba'atü's-Se'âde, ty.

Siğnâkî, Hüsamüddîn Hüseyn b. Ali b. Haccâc el-Buhârî: *en-Nihâye fî şerhi'l-Hidâye.* 25 Cilt. b.y.: y.y., ty.

Sirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hâtib: *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'ânî elfâzi'l-Minhâc.* 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1415/1994.

Sözübir, Selami: "Çocuk hekimleri için sünnet bilgileri". *Türk Pediatri Araştırmaları* 45/11 (Mart 2010), 100-103.

*Spiegel Politik*: "Deutsche Ärzte sollen jüdische Beschneider ausbilden" (21 Ağustos 2012), 1. https://www.spiegel.de/politik/deutschland/israels-oberrabbiner-yona-metzger-ueber-die-beschneidung-von-juden-a-851210.html

*Süddeutsche Zeitung*: "Keine Kompromisse bei der Religionsfreiheit" (28 Ağustos 2012), 1-2. https://www.sueddeutsche.de/politik/debatte-um-beschneidung-keine-kompromisse-bei-der-religionsfreiheit-1.1451767

*Süddeutsche Zeitung*: "Nach umstrittenem Urteil Jüdisches Krankenhaus stoppt religiöse Beschneidungen" (5 Haziran 2022), 1. https://www.sueddeutsche.de/panorama/nach-umstrittenem-urteil-juedisches-krankenhaus-stoppt-religioese-beschneidungen-1.1397500

Şafiî, Ebû Abdillah Muhammed b. İdrîs b. Abbâs: *el-Ümm.* 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 2. Basım, 1403/1983.

Şeleş, Muhammed Muhammed Selâme: "el-Ahtaü'l-etibbâü beyne'l-fıkh ve'l-kânûn". *Mecelletü Cami'atü'l-Kuds el-meftûhe* 9. (Şubat 2007), 315-362.

Şencan, Adın – Çayırlı, Hasan – Şencan, Arzu: "Sünnet Teknikleri". *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2/4 (Kasım 2015), 86-90.

Şener, Mehmet: "İslam Hukukunda Velayet". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2. Sayı (1985), 203-222.

Şengîtî, Muhammed b. Muhammed el-Muhtâr: *Ahkâmü'l-Cirâhati't-tıbbiyyeti ve'l-Âsârü'l-müterattibetü 'aleyhâ.* Cidde: Mektebetü's-Sahâbe, 2. Basım, 1415/1994.

Şeyh Mübârek, Kays b. Muhammed Âl: *et-Tedâvî ve'l-Mesûliyyetü't-tıbbîye* Merkezü'd-dirâsâtü'n-nefsiyye ve'n-nefsiyyetü'l-cesediyye, 1418/1997.

Şeyhîzâde, Abdurrahman b. Muhammed: *Mecma'u'l-enhur fî şerhi Mülteka'l-ebhur.* 2 Cilt. Türkiye: el-Matba'tü'l-Âmire, ty.

Şîrâzî, Ebû İshâk Cemalüddîn İbrâhim b. Alî b. Yûsuf: *el-Mühezzeb fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfi'î.* 3 Cilt. b.y.: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ty.

Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb: *el-Mu'cemü'l-kebîr.* 25 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 2. Basım, ty.

Teymiyye, Şeyhü'l-İslâm Ahmed b. Abdülhalîm b. Abdüsselâm: *Şerhu'l-'Umde fi'l-fıkh.* Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1440/2019.

Topuzlu, Cemil: *Sünnet Sağlık İçin Faydalı Mıdır?* İstanbul: Akşam Matbaası, 1935.

Tûnisî, Ebû Fâris (Ebu Muhammed) Abdülaziz b. İbrâhim b. Ahmed b. Bezîze et-Teymî: *Şerhu't-Telkîn.* 2 Cilt. b.y.: Dârü İbn Hazm, 1. Basım, 1431/2010.

Udeh, Abdülkâdir: *et-Teşrî'u'l-cinâ'iyyü'l-İslâmî.* 2 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kâtibi'l-Arabi, ty.

Uraler, Aynur: "Ümmü Habîbe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 42/318-319 İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Useymîn, Muhammed b. Sâlih: *eş-Şerhu'l-mümti' 'alâ Zâdi'l-müstakni'*. 15 Cilt. b.y.: Dârü İbni'l-Cevzî, 1. Basım, 1422-1428/2001-2007.

Useymîn, Muhammed b. Sâlih: *eş-Şerhu's-savtî li- Zâdi'l-müstakni'*. 2 Cilt. ty.

Vâilî, Muhammed b. Hamûd: *Buğyeti'l-Müktesid şerhu Bidâyeti'l-Müctehid.* 16 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1. Basım, 1440/2019.

WD, Die Wissenschaftlichen Dienste des Deutschen Bundestages: *Beschneidungspraxis und -diskussion in Deutschland und anderen europäischen Ländern*. Berlin: Deutscher Bundestag, 2012. https://www.bundestag.de/resource/blob/405382/dae74f73541f992374437dc40311f87c/wd-1-092-12-pdf-data.pdf

WD, Die Wissenschaftlichen Dienste des Deutschen Bundestages: *Datenlage und gesundheitliche Folgen von Beschneidungen von Jungen.* Berlin: Deutscher Bundestag, 2012. https://www.bundestag.de/resource/blob/408454/54c25da4ad0873adaf6059bb5c567f91/WD-9-092-12-pdf-data.pdf

WD, Die Wissenschaftlichen Dienste des Deutschen Bundestages: *Religiös motivierte Beschneidung minderjähriger Jungen.* Berlin: Deutscher Bundestag, 2012. https://www.bundestag.de/resource/blob/421056/0fd204a0117ce30150e252778c3937cc/WD-3-212-12-pdf-data.pdf

WHO, World Health Organization - UNAIDS, Joint United Nations Programme On HIV/AIDS: *New Data on Male Circumcision and HIV Prevention: Policy and Programme Implications.* Cenevre: WHO, 2007. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43751/9789241595988_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y

WHO, World Health Organization - UNAIDS, Joint United Nations Programme On HIV/AIDS: *Male Circumcision: Global Trends And Determinates Of Prevelance, Safety And Acceptability.* Cenevre: World Health Organization (WHO/Dünya Sağlık Örgütü) - Joint United Nations Programme On HİV/AİDS (UNAİDS/ Birleşmiş Milletler HİV/AİDS Ortak Progamı), 2007.

WHO, World Health Organization - UNAIDS, Joint United Nations Programme On HIV/AIDS: *WHO guidelines on the management of health complications from female genital mutilation.* Cenevre: World Health Organization, 2016. https://www.who.int/publications/i/item/9789241549646

Wiet, G. – Crum, W. Ewin: "Kıptîler". *M.E.B. İslam Ansiklopedisi* 6/716-733. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1977.

Yavuz, Mesut - Demir, Türker - Doğangün, Burak: "Sünnetin Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkisi: Gözden Geçirme Çalışması". *Türk Psikiyatri Dergisi* 23/1 (Temmuz 2012), 63-70.

Yemânî, Ebü'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebi'l-Hayr b. Sâlim b. Es'ad el-İmrânî: *el-Beyân fî mezhebi'l-İmâm eş-Şafiî*'. 13 Cilt. Cidde: Darü'l-Minhâc, 1. Basım, 1421/2000.

Yemenî, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî: *el-Muvatta'*. 8 Cilt. Abû Dabî: Müessetü Zâyid b. Sultân Âl Nihyân, 1. Basım, 1425/2004.

Zähle, Kai: "Religionsfreiheit und fremdschädigende Praktiken: Zu den Grenzen des forum Externum", *Archiv des öffentlichen Rechts* 134/3 (Eylül 2009), 434-454.

ZDJ, Zentralrat der Juden in Deutschland: “Zum Urteil Des Kölner Landgerichts Zur Beschneidung von Jungen,”Erişim 7 Mart 2022. https://www.zentralratderjuden.de/aktuelle-meldung/artikel/news/zum-urteil-des-koelner-landgerichts-zur-beschneidung-von-jungen/

ZDM, Zentralrat der Muslime in Deutschland: “Pressemitteilung des ZMD zum sogenannten Beschneidungsurteil”. Erişim 10 Mart 2022. https://zentralrat.de/20584.php

Zebîdî, Ebü’l-Feyz Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed b. Muhammed b. Abdirrezâk el-Bilgrâmî el-Hüseynî: *Tâcü’l-‘arûs min cevâhiri’l-Kâmûs.* 40 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, ty.

Zebîdî, Osmân b. el-Mekkî: *Tevdîhu’l-Ahkâm Şerhu Tuhfetü’l-Hükkâm.* 4 Cilt. b.y.: Matba‘atü’t-Tûnisiyye, 1. Basım, 1339/ 1920.

Zehra, Muhammed Ebû: *el-Cerîmetü ve’l-‘Ukubetü fi’l-fikhi’l-İslâmî.* 1 Cilt. Kahire: Dârü’l-Fikri’l-Arabî, ty.

*Zeit Online*: “Rabbiner halten Urteil für schwersten Angriff auf jüdischen Leben seit Holocaust” (3 Aralık 2013),1. https://www.zeit.de/politik/deutschland/2012-07/forderung-gesetz-beschneidung/komplettansicht

Zerkâ, Mustafâ Ahmed: *el-Fıkhü’l-İslâmî fî sevbihi’l-cedîd.* 3 Cilt. Dimeşk: Matba‘atü’t-tarbeyn, 10. Basım, 1387/1968.

Zeylaî, Ebû Muhammed Fahruddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bâriî: *Tebyînü'l-hakâ'ik.* 6 Cilt. Kahire: Matba'atü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 1. Basım, 1314/1896.

Zorlu, Süleyman Emre: "İslam ve Osmanlı Hukukuna Göre Tıbbî Müdahalenin Hukuka Uygunluk Şartları". *II. Türk Hukuk Tarihi Kongresi Bildirileri.* ed. Fethi Gedik. 1/765-797. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık, 2016.